

Ontwikkelingsmateriaal

**Een beknopte handleiding voor de medewerkers van
Kinderdagcentrum Bloemendaal te Gouda, om het werken
met ontwikkelingsmaterialen te structureren**

Betreft:
Opleiding: Sociaal Pedagogische Hulpverlening
4A-VT Sociale Professies

Lydia van Eerde
Thamar de Jong
Bachelor Proef

6 mei 2010

Ontwikkelingsmateriaal

Studenten SPH

Student 1: Lydia van Eerde
Studentnr: 20062543
Student 2: Thamar de Jong
Studentnr: 20063391

De Haagse Hogeschool

Begeleider: Nanda Boersma
Docentbeoordelaar: Jeroen de Koning
Adres: J. Westerdijkplein 75
2521 EN Den Haag
Telefoon: 070 - 445 8888
Fax: 070 - 445 7775

Opdrachtgever

Kinderdagcentrum 'Bloemendaal'
Locatiehoofd: Dirk-Jan Kwestro
Werkbegeleider: Thea Timmermans
Adres: Magalhaeslaan 27
2803 XA Gouda
Telefoon: 0182 - 51 01 41
Fax: 0182 - 55 98 83

Voorwoord

Verwerf een onderzoeks- of ontwikkelopdracht die relevant, bruikbaar en vernieuwend is voor de dagelijkse beroepspraktijk. Dit was de opdracht die wij, Tamar de Jong en Lydia van Eerde, vanuit de Haagse Hogeschool te Den Haag kregen voor ons afstudeerproject 'Bachelor Proef' namens de opleiding SPH.

Met plezier heeft Lydia 10 maanden stage gelopen op Kinderdagcentrum Bloemendaal van de Gemiva-SVG groep te Gouda. Het was een voor de hand liggende keuze bij hen te informeren naar een afstudeerplaats. Op deze manier zijn wij samen terecht gekomen op Kinderdagcentrum Bloemendaal.

Voor de medewerkers van het Kinderdagcentrum hebben wij als eindproduct een handleiding ontwikkeld. Deze handleiding zal structuur geven in het aanbieden van de ontwikkelingsmaterialen aan de kinderen. Wij hopen dat de handleiding tegemoet komt aan de wensen en verwachtingen van de medewerkers van Kinderdagcentrum Bloemendaal en zij de handleiding als handvat kunnen gebruiken.

Voor ons was het vanaf het begin af aan duidelijk dat wij samen wilden afstuderen. Na het delen van een lange vriendschap en eerdere schoolgerelateerde opdrachten weten wij wat wij aan elkaar hebben. Wij hebben vaak aan een half woord genoeg en wij vullen elkaar goed aan.

Graag willen wij de volgende mensen bedanken die ons hebben geholpen ons einddoel te behalen:

- Thea Timmermans, onze werkbegeleider, voor het begeleiden, doorlezen van de verslagen, ophelderen en motiveren.
- Dirk-Jan Kwestro, locatiehoofd KDC Bloemendaal, voor het beschikbaar stellen van faciliteiten.
- Marnix van Eerde, voor het grafisch vormgeven van het eindverslag en de handleiding.
- Nanda Boersma, onze begeleider, voor haar kritische blik en motiverende gesprekken.
- Jeroen de Koning, onze docent beoordelaar, die het uiteindelijke onderzoeksverslag en eindproduct heeft beoordeeld.

En natuurlijk willen wij elkaar bedanken voor de inzet en het motiveren van elkaar.

Lydia van Eerde & Tamar de Jong

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave	4
Samenvatting	5
Voorbereidende fase	6
1. Inleiding.....	7
2. Opdrachtgever en doelgroep	8
2.1 De opdrachtgever	8
2.2 De opdracht	8
2.3 'De Speelweide' en 'de Boomgaard'	9
2.4 Belanghebbenden	9
2.5 Relevantie	10
2.6 Bruikbaarheid.....	10
2.7 Actualiteit	10
2.8 Link met de opleiding	10
3. Hoofd- en Deelvragen	11
4. Validiteit en betrouwbaarheid	13
5. Databronnen en dataverzamelingstechnieken	14
5.1 Databronnen	14
5.2 Dataverzamelingstechnieken	15
Werkfase.....	16
6. Literatuuronderzoek.....	17
Databron 1: Documenten	17
Databron 2: Mediaproducten en literatuur.....	20
7. Praktijkonderzoek.....	26
Databron 3: Individuen en instellingen	26
Databron 4: Ontwikkelingsmateriaal	33
Databron 5: Databanken en registratiesystemen	35
Eindfase	36
8. De Analyse	37
9. Beantwoorden van de hoofd- en deelvragen	44
9.1 Deelvragen	44
9.2 Hoofdvraag	49
10. Conclusies en aanbevelingen	51
11. Evaluatie	53
12. Nawoord.....	56
13. Literatuurlijst	57
Literatuur.....	57
Documenten/artikelen.....	57
Websites	58

Bijlagen

Bijlage 1: Het gestructureerde interview
Bijlage 2: De gelabelde interviews
Bijlage 3: De labels
Bijlage 4: Een voorbeeld van een ingevulde OVM lijst
Bijlage 5: Verantwoording
Bijlage 6: De huidige handleiding
Bijlage 7: De DOS
Bijlage 8: Verklarende woordenlijst
Bijlage 9: Functiebeschrijving PB-er

Samenvatting

De opdrachtgevende instelling waar de 'Bachelor Proef' is uitgevoerd is Kinderdagcentrum 'Bloemendaal', van de Gemiva-SVG Groep, te Gouda. De setting van deze instelling is semiresidentieel, het is een dagbesteding voor kinderen van 3 tot 18 jaar met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking. Deze opdracht is uitgevoerd voor de groepen 'de Speelweide' en 'de Boomgaard'. De kinderen in deze groepen hebben een gemiddelde ontwikkelingsleeftijd tussen de ± 1 tot 2,5 jaar. De Gemiva-SVG Groep streeft ernaar om mensen met een handicap te ondersteunen bij hun leven in de samenleving.

Het probleem dat zich op KDC Bloemendaal afspeelt is dat het werken met ontwikkelingsmaterialen niet gestructureerd verloopt. Ontwikkelingsmateriaal (OM) is een middel om de ontwikkeling van kinderen met een beperking te stimuleren. OM kan bijvoorbeeld de ontwikkeling van de fijne en/of grove motoriek, hand-oogcoördinatie of de waarneming stimuleren. Het aanbieden van het OM door de medewerkers, verloopt op het KDC niet altijd gestructureerd. Voor de medewerkers is het vaak onduidelijk wat een kind aan materiaal aangeboden kan worden, op welke ontwikkelingsleeftijd. Ook is het onduidelijk welk ontwikkelingsdoel je stimuleert met welk OM, en hoe je met het OM kunt variëren en opbouwen in kleine stapjes. Vanuit de medewerkers is een grote vraag naar duidelijkheid. Graag zou KDC Bloemendaal willen zien dat het werken met OM gestructureerd wordt met behulp van een handleiding waarin dit alles beschreven wordt. Op deze manier zal het werken met OM meer geordend verlopen waar zowel de medewerkers als de kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' baat bij zullen hebben.

Na het doen van zowel een literatuur- als een praktijkonderzoek is er een handleiding ontwikkeld om het werken met OM te structureren. Deze handleiding is specifiek ontwikkeld voor de twee groepen van KDC Bloemendaal. Om de meningen en visies van de medewerkers in kaart te brengen is er voor gekozen hen te interviewen met behulp van een gestructureerd interview. Deze resultaten, en de uitkomsten van het literatuuronderzoek, zijn verwerkt in de handleiding.

In deze handleiding staat, per drie maanden, beschreven wat voor ontwikkelingsstapjes bij een bepaalde ontwikkelingsleeftijd horen, en welk OM er past bij deze leeftijd. Ook staat beschreven hoe er gevarieerd kan worden met hetzelfde OM en worden de verschillende begeleidingsstijlen waarop kinderen begeleidt kunnen worden uitgelegd. Bovendien worden er tips gegeven om het werken met OM zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Ook zijn er aanbevelingen beschreven om het werken met OM te verbeteren. Zo wordt er geadviseerd de kasten waar het OM in bewaard wordt met duidelijkere labels te voorzien waarop staat wat het voor materiaal is. Ook is het belangrijk dat de medewerkers het OM op de juiste plaats in de kast terug leggen. Verder wordt er aanbevolen geen losse delen van OM mee te nemen naar de groep, maar het hele pakket. Zo blijven de kasten en het materiaal overzichtelijk en compleet. Een andere belangrijke aanbeveling is het opnieuw vormgeven van de scorelijsten, waar de voortgang van het werken door het kind wordt bijgehouden. Als laatste wordt er aanbevolen om regelmatig als team in overleg te gaan om het werken met OM te bespreken. Op deze manier worden vraagstukken onderling opgelost zodat alle groepen uiteindelijk op ongeveer dezelfde wijze met het OM werkt. De handleiding is ontwikkeld met behulp van zowel verouderde als nieuwe theorieën, methoden en documenten. Dit maakt de handleiding vernieuwend omdat het nieuwe kennis en inzichten in het werken met OM verschaft, waarin oorspronkelijke denkwijzen gecombineerd worden met nieuwe oplossingen. Ook is de handleiding goed toepasbaar door het duidelijke, overzichtelijke en beknopte uiterlijk.

Vorbereidende fase

In deze fase wordt beschreven voor welke instelling dit onderzoek is uitgevoerd, wat de doelgroep is, wat de hoofd- en deelvragen zijn en hoe deze beantwoord worden. Ook wordt er beschreven hoe de validiteit en betrouwbaarheid gewaarborgd wordt en welke databronnen en dataverzamelingstechnieken ingezet zijn.

1. Inleiding

Voor u ligt het onderzoeksverslag: *'Ontwikkelingsmateriaal, een beknopte handleiding voor de medewerkers van Kinderdagcentrum 'Bloemendaal' te Gouda, om het werken met ontwikkelingsmaterialen te structureren'*. In dit onderzoeksverslag worden alle bevindingen beschreven; over het zoeken naar, en ontwikkelen van een hulpmiddel voor de medewerkers van Kinderdagcentrum Bloemendaal om kinderen met een beperking zich zo optimaal mogelijk te laten ontwikkelen. De uitkomsten na het verzamelen en analyseren van de databronnen, het proces dat gevolgd is, de antwoorden op de hoofd- en deelvragen en de conclusies en aanbevelingen worden uitgebreid beschreven.

Het verslag is onderverdeeld in drie fasen:

- Deel 1: Voorbereidende fase
- Deel 2: Werkfase
- Deel 3: Eindfase

In de voorbereidende fase worden de opdrachtgever, instelling en doelgroep beschreven. De hoofd- en deelvragen worden toegelicht én hoe er getracht is deze te beantwoorden. Bovendien worden zowel de validiteit en betrouwbaarheid als de dataverzamelingstechnieken en databronnen beschreven.

In de werkfase worden de uitkomsten van de databronnen beschreven. Er is zowel een literatuur- als een praktijkonderzoek gedaan.

In de eindfase worden de resultaten van het literatuur- en praktijkonderzoek nauwkeurig geanalyseerd gecombineerd met de persoonlijke visie. De informatie wordt met elkaar vergeleken en conclusies worden getrokken. Ook staat in deze fase het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen centraal en worden er aanbevelingen gedaan. Bovendien wordt toegelicht wat de ontwikkelde handleiding kan betekenen voor andere instellingen in Nederland.

Aan de hand van al deze uitkomsten is er als eindproduct een handleiding ontwikkeld die op Kinderdagcentrum Bloemendaal gebruikt zal worden tijdens het werken met de ontwikkelingsmaterialen. Ook worden de bevindingen en het eindproduct gepresenteerd aan de medewerkers op het Kinderdagcentrum Bloemendaal te Gouda en op de Haagse Hogeschool te Den Haag.

2. Opdrachtgever en doelgroep

2.1 De opdrachtgever

De opdrachtgevende instelling is Kinderdagcentrum (KDC) Bloemendaal te Gouda, van de organisatie Gemiva-SVG Groep. De setting van deze instelling is semiresidentieel, het is een dagbesteding voor kinderen van 3 tot 18 jaar met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking.

De Gemiva-SVG Groep is er om mensen met een handicap te ondersteunen bij hun leven in de samenleving. Die ondersteuning geeft Gemiva op veel verschillende manieren, afhankelijk van de vraag van de cliënt. Daarbij worden er vijf principes gehanteerd, die de basis zijn voor het handelen. Deze principes worden door alle Gemiva-settings gebruikt.

De vijf principes zijn:

- Mensen met een handicap horen er in de samenleving bij. Deze overtuiging worden in woord en daad uitgedragen.
- Mensen met een handicap krijgen kansen om zich te ontwikkelen, ervaringen op te doen en vaardigheden te gebruiken. Gemiva stimuleert hen om die kansen te benutten en zetten hun vakmanschap daarvoor in.
- Mensen met een handicap maken zélf keuzes voor hun leven en toekomst en hebben recht op een respectvolle bejegening. Als cliënten- in woorden of op een andere manier- ondersteuning vragen bij het voeren van de regie over hun bestaan, dan wil Gemiva hun professionele partner zijn.
- Mensen met een handicap hebben talenten. Op hun vraag - of die van hun vertegenwoordigers- ondersteund Gemiva hen om die talenten te gebruiken voor persoonlijke groei en het leveren van een maatschappelijke bijdrage.
- Mensen met een handicap zijn mens tussen de mensen. Gemiva wil hen helpen bij het aangaan en onderhouden van bevredigende relaties met familie, vrienden, burens en kennissen.

Kinderdagcentrum Bloemendaal werkt vanuit de maatschappelijke opdracht kinderen en ouders zo goed mogelijk te begeleiden bij de hulpvragen en zorg te verlenen waar nodig. Behalve met ouders/verzorgers wordt er samengewerkt met vrijwilligers, kinderartsen, logopedisten en fysiotherapeuten van buitenaf, het Centrum van autisme, MEE, de Banjaard, Kristal en het Algemeen Meldpunt Kinder Mishandeling.

2.2 De opdracht

Op KDC Bloemendaal wordt er gewerkt met ontwikkelingsmaterialen (OM). Met behulp van materiaal zoals puzzels, lotto's, insteekborden etc. wordt een bepaalde functie bij de kinderen ontwikkeld. Oftewel, OM is een hulpmiddel die het KDC gebruikt om ontwikkelingsprocessen van jonge kinderen zo optimaal mogelijk te stimuleren. Als gevolg van het tegenwoordig meer individueel begeleiden van kinderen en hulpvragen die steeds concreter worden ontstonden er ook meer vragen over het OM. Welk materiaal past nu goed bij dit kind met dit ontwikkelingsniveau en deze hulpvraag? En welke tussenstappen zijn er als er gemerkt wordt dat een kind bepaald materiaal beheerst maar nieuw, moeilijker en ander materiaal nog niet? Op deze vragen konden medewerkers geen goed antwoord krijgen omdat er op KDC Bloemendaal geen duidelijke, officiële richtlijnen zijn op het gebied van het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal. Er zijn in het verleden wel afspraken gemaakt, en er bestaat een oude handleiding, maar deze was niet meer toereikend/specifiek genoeg. Het ontbreken van duidelijke richtlijnen zorgde voor onduidelijkheid en onwetendheid, en creëerde

onduidelijkheid wat betreft het werken met het OM. De werkbegeleider gaf aan dat het aanbieden van OM niet georganiseerd verloopt en de medewerkers in de veronderstelling zijn achter de feiten aan te lopen. Ook geeft het onrust doordat er zoveel onduidelijkheden zijn in plaats van structuur.

Om deze reden heeft de opdrachtgever gevraagd een handleiding te ontwikkelen waarin duidelijk wordt uitgelegd hoe en welk OM de medewerkers kunnen aanbieden aan de kinderen met verschillende ontwikkelingsleeftijden. Het doel van deze nieuwe handleiding is meer duidelijkheid te verschaffen in de vorm van richtlijnen voor de (persoonlijk)begeleiders en andere medewerkers met betrekking tot het aanbieden van OM. Ook wordt er op deze manier gestreefd naar één lijn tussen de groepen. Bovendien worden er in de handleiding meerdere onderdelen beschreven, zoals tips en randvoorwaarden.

2.3 'De Speelweide' en 'de Boomgaard'

Het onderzoek is specifiek gericht op 2 groepen op het KDC Bloemendaal. Deze twee groepen hebben het meest te maken met het ontwikkelingsmateriaal. Bovendien is dit van te voren door de opdrachtgever vastgesteld. Hieronder volgt een beschrijving van deze twee groepen.

De groep 'de Speelweide' is bedoeld voor kinderen met een verstandelijke beperking in de leeftijd van 3 tot en met 6 jaar. Ook kan er naast de verstandelijke beperking een lichamelijke beperking voorkomen. 'De Speelweide' is de aanvangsgroep/observatiegroep waar de meeste kinderen terecht komen als zij voor het eerst op het KDC komen. Vanuit deze groep stromen de kinderen door naar één van de andere 6 groepen die het best bij hen en de hulpvraag van het betreffende kind past. Op de groep 'de Speelweide' kunnen er uiteenlopende hulpvragen naar voren komen met de volgende thema's: slechthoortheid, (nog) niet praten, een slechte grove/fijne motoriek, en onzekerheid van het kind in bepaalde situaties. Soms is de diagnose nog niet gesteld en komt dit in een latere fase.

De groep 'de Boomgaard' is bedoeld voor kinderen met een verstandelijke beperking in de leeftijd van 4 tot en met 9 jaar. Ook kan er naast de verstandelijke beperking een lichamelijke beperking voorkomen. Dit is een schoolvoorbereidende groep waarbij er wordt gekeken of deze kinderen kunnen doorstromen naar het speciaal onderwijs. Op de groep 'de Boomgaard' kunnen dezelfde hulpvragen aan bod komen als op 'de Speelweide', zoals slechthoortheid. Maar ook thema's als bijvoorbeeld het (nog) niet goed in groepsverband kunnen functioneren of het (nog) niet weerbaar zijn in een groep. Op deze twee groepen komen de volgende ziektebeelden aan bod: kinderen met een verstandelijke beperking en/of een Ontwikkelingsachterstand, het syndroom van Down, Angelman syndroom en autisme.

2.4 Belanghebbenden

Allereerst zijn de medewerkers van KDC Bloemendaal de directe belanghebbenden. Dit is omdat de instelling als opdracht gaf het werken met OM voor de medewerkers te structureren. De handleiding wordt voor hén ontwikkeld. De indirecte belanghebbenden van dit onderzoek zijn de kinderen van 'de Speelweide' en 'de Boomgaard'. Meer structuur in het aanbieden van het OM kan zorgen voor meer orde, en de onzekerheid bij begeleiders wat betreft het aanbieden van OM kan afnemen. Zo kan er efficiënter gewerkt worden, door zowel de kinderen als door de medewerkers. Op deze manier kan de handleiding zorgen voor een kwaliteitsverbetering van de beroepspraktijk.

2.5 Relevantie

Deze opdracht is voor de instelling relevant omdat er onduidelijkheden waren in de beschikbare informatie over het OM; er vielen gaten in de huidige handleiding en het was niet goed toepasbaar voor de verschillende niveaus van de kinderen op het KDC. Er ontbraken duidelijke richtlijnen waardoor iedere groep er zijn eigen methoden op na hield in het werken met OM. Deze opdracht is maatschappelijk relevant omdat hulpverleners (SPH'ers) het belang hebben een steentje bij te dragen in de maatschappij. Door dit onderzoek en de nieuw ontwikkelde handleiding kunnen kinderen met een verstandelijke beperking beter op weg geholpen worden. Allereerst op KDC Bloemendaal, en verwacht wordt dat ook andere instellingen die werken met OM baat hebben bij deze handleiding.

2.6 Bruikbaarheid

Deze opdracht is bruikbaar omdat het in de vorm van een handleiding gemaakt is, waarin duidelijk informatie wordt verschaft over de verschillende materialen die passen bij de verschillende ontwikkelingsniveaus van de kinderen. Ook worden er (rand)voorwaarden en tips beschreven wat betreft het werken met OM. Met de randvoorwaarden wordt bedoeld dat beschreven wordt aan welke voorwaarden een kind, omgeving enzovoorts moet voldoen om zo een effectief werkmoment te creëren. Door het gebruiken van de nieuw ontwikkelde handleiding zal er één lijn ontstaan tussen de manier waarop er op KDC Bloemendaal met OM gewerkt wordt. Ook kunnen de medewerkers zo eerder materiaal aanbieden dat bij het niveau van het desbetreffende kind past. Zij hoeven niet meer zelf uit te zoeken en te proberen met welk materiaal het kind kan werken.

2.7 Actualiteit

De opdracht is actueel omdat er tegenwoordig meer individueel gewerkt wordt met de kinderen, de hulpvraag lijkt steeds vaker centraal te staan en is steeds meer specifiek. Daarom is er veel meer aandacht onder de medewerkers naar de verfijning van de kennis over verschillende ontwikkelingsniveaus en bijpassend OM. Bovendien is de nieuwe handleiding vernieuwend omdat er gebruik is gemaakt van oude én nieuwe theorieën én omdat de handleiding specifiek toegespitst is op de twee groepen van KDC Bloemendaal, wat voorheen niet het geval was.

2.8 Link met de opleiding

Een Sfeer leert mensen te ondersteunen die, om wat voor reden dan ook, niet meer zonder hulp kunnen functioneren in onze samenleving. Kinderen met een verstandelijke beperking (hechtingsproblematiek, een ontwikkelingsachterstand of een verstandelijke en/of meervoudige beperking) hebben moeite met hun ontwikkeling. Zij 'wijken af' van de norm en hebben hiervoor ondersteuning nodig. Dit is wat een (persoonlijk) begeleider doet; het bevorderen en stimuleren van de ontwikkeling. Daarom is ervoor gekozen onderzoek te doen naar de verschillende ontwikkelingsniveaus en het bijpassende OM. Het doel was overzicht en orde te scheppen door het maken van een handleiding die de begeleiders moet helpen met het aanbieden van het juiste OM.

3. Hoofd- en Deelvragen

De hoofdvraag luidt als volgt:

“Hoe kunnen we de huidige kennis over het aanbieden van ontwikkelingsmaterialen van de (persoonlijk) begeleiders op kinderdagcentrum 'Bloemendaal' verfijnen en overzichtelijk maken zodat er een meer gestructureerd activiteiten aanbod kan komen?”

Hier zijn de volgende deelvragen uit gekomen:

1. *Wat is ontwikkelingsmateriaal?*
2. *Wat is de huidige kennis en wat zijn de ervaringen van de medewerkers rondom het werken met ontwikkelingsmateriaal?*
3. *Op welk niveau functioneren de kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide', en hoe beschrijf je deze niveaus?*
4. *Wat is er qua ontwikkelingsmateriaal aanwezig op KDC Bloemendaal en wat ontbreekt er?*
5. *Hoe gaan wij de nieuw verworven kennis overbrengen op de medewerkers van KDC Bloemendaal?*

Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen, en daarmee de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende stappen ondernomen:

De hoofd- en deelvragen zijn beantwoord met behulp van de resultaten die de databronnen opbrachten. Er is zowel een praktijk- als een literatuuronderzoek gedaan. Onder praktijkonderzoek vielen zowel de interviews als het benaderen van andere instellingen. Onder literatuuronderzoek vielen de documenten, mediaproducten, literatuur, OM aanwezig op het KDC en de databanken en registratiesystemen. Deze data is verzameld en getest op bruikbaarheid en relevantie. Al deze uitkomsten zijn vervolgens geanalyseerd en gecombineerd met persoonlijke visies zodat de hoofd- en deelvragen beantwoord konden worden.

Om de eerste deelvraag *'Wat is ontwikkelingsmateriaal?'* te kunnen beantwoorden is er in de literatuur gezocht naar relevante informatie die bruikbaar was om een eenduidige definitie te formuleren.

Om de tweede deelvraag *'Wat is de huidige kennis en wat zijn de ervaringen van de medewerkers rondom het werken met ontwikkelingsmateriaal?'* te kunnen beantwoorden zijn er bij de medewerkers die werken met het OM interviews afgenomen. Op deze manier kon er achterhaald worden wat hun kennis en ervaring rondom het werken met de materialen was.

Om de derde deelvraag *'Op welk niveau functioneren de kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' en hoe omschrijf je deze?'* te kunnen beantwoorden is tijdens de interviews van de medewerkers gevraagd wat de ontwikkelingsleeftijden van de kinderen zijn. Op deze manier kon vastgesteld worden op welke ontwikkelingsleeftijd de handleiding toepasbaar zou moeten zijn. De PB-ers vullen voor elk kind een ontwikkelings-volg-model (OVM) in. Dit model is een verfijnd observatiesysteem waarin allerlei aspecten van de ontwikkeling van kinderen in een bepaalde leeftijd in de vorm van ontwikkelingslijnen zijn uitgewerkt. Wanneer dit model is ingevuld wordt het duidelijk op welk niveau het kind op verschillende gebieden functioneert. Zo kan een globale ontwikkelingsleeftijd worden afgelezen. Voor dit onderzoek is er tevens gebruik gemaakt van literatuur om de desbetreffende ontwikkelingsleeftijden te beschrijven.

Om de vierde deelvraag *'Wat is er qua ontwikkelingsmateriaal aanwezig op het KDC Bloemendaal en wat ontbreekt er?'* te kunnen beantwoorden is de huidige handleiding over het OM vergeleken met de aanwezige materialen in de OM kasten (waar het KDC het OM bewaard).

De vijfde deelvraag *'Hoe gaan we de nieuw verworven kennis overbrengen op de medewerkers van KDC Bloemendaal?'* is beantwoord aan de hand van de onderzoeksopzet. In de onderzoeksopzet is al eerder beschreven wat de instelling voor ogen had als een mogelijk eindproduct, namelijk de handleiding. Ook werd er door de opdrachtgever gevraagd de resultaten te presenteren aan de medewerkers van KDC Bloemendaal ter introductie van de handleiding.

De vraag vanuit de instelling was om een handleiding te ontwikkelen waarin duidelijk wordt uitgelegd hoe en welk OM de medewerkers kunnen aanbieden aan de kinderen met verschillende ontwikkelingsniveaus. Dit was vanuit de opdrachtgever het hoofddoel. Om de inhoud van de handleiding te beschrijven is er per ontwikkelingsmateriaal vastgesteld welk materiaal bij dit niveau past zodat medewerkers makkelijk en snel kunnen insteken op dit niveau met het materiaal. Deze kennis is opgedaan tijdens het literatuur- en praktijkonderzoek.

4. Validiteit en betrouwbaarheid

Op de volgende manieren is geprobeerd de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen en te vergroten:

- Alle stappen en beslissingen in het onderzoeksproces zijn duidelijk beschreven en verantwoord. Er is gestreefd naar transparantie.
- Het doel was om zo nauwkeurig en zorgvuldig mogelijk te werken. Na het verzamelen van de databronnen is er naar gestreefd de informatie zo snel mogelijk te analyseren en te interpreteren. Er is besloten samen de interviews af te nemen en uit te werken. Bovendien zijn alle interviews opgenomen op een MP3 speler zodat dit terug geluisterd kan worden.
- Ook is ervoor gekozen om elkaars werk na te lezen en te controleren op kwaliteit (inhoudscontrole). Ook hebben de begeleider en de werkbegeleider het werk gecontroleerd op inhoud. Bovendien is er regelmatig teruggeblikt op de onderzoeksopzet om te zien of er nog volgens plan gewerkt werd.
- Er is een werkschema bijgehouden waarin nauwkeurig beschreven staat wat, per week, de werkzaamheden waren.
(Zie bijlage 5).

5. Databronnen en dataverzamelingstechnieken

5.1 Databronnen

- Literatuuronderzoek

1. Documenten

- De bestaande handleiding
- De OVM (Ontwikkelings-Volg-Model) lijsten
- De KWIK (Kijk-Wat-Ik-Kan) Methode
- De OM (Ontwikkelings materiaal) scorelijst
- Het 'Zo beweeg ik'- volgmodel.
- De DOS (Denver Ontwikkeling Screeningtest)

2. Mediaproducten en literatuur

- Literatuur
- Internet
- Schoolboeken
- Bibliotheekboeken
- Tijdschriften
- Folders/flyers
- Maandblad

- Praktijkonderzoek

3. Individuen en instellingen

- De interviews
- Overige instellingen

4. Ontwikkelingsmateriaal

- De aanwezigheid en kwaliteit van het ontwikkelingsmateriaal aanwezig op KDC Bloemendaal

5. Databanken en registratiesystemen

- Intranet (*Gemiva SVG Groep*)

Er is voor deze vijf manieren van data verzamelen gekozen om zo de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek te vergroten. Er is gestreefd naar een zogenaamd '360 gradenonderzoek', waarin er geprobeerd is de blik zo 'wijd' mogelijk te houden door het onderzoek vanuit allerlei kanten te ondersteunen met data. De mate waarin deze bronnen gebruikt zijn hing af van de beschikbaarheid en bruikbaarheid van de gevonden bronnen.

5.2 Dataverzamelingstechnieken

Op de volgende manieren zijn de databronnen in het onderzoek gebruikt.

1. Ondervragen.

Voor databron 3 zijn er individuele, face-to-face, gestructureerde interviews afgenomen. De reden dat er gekozen is voor dit type interview is dat dit soort interviews vaak betrouwbare informatie oplevert. Iedereen kreeg dezelfde vragen voorgeschoteld, in precies dezelfde verwoording. Wel is er ruimte gecreëerd voor de medewerkers om andere dingen te vertellen, mits relevant. Zo ontstond er voor de medewerkers de mogelijkheid om ook andere dingen te vertellen die zij kwijt wilden. De vragen waren open, en elk antwoord was mogelijk. Op deze manier kon er achter de houdingen, meningen, kennis en opvattingen van de medewerkers gekomen worden. Bovendien zijn de medewerkers individueel geïnterviewd. Zodoende is geprobeerd de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten; de persoon hoefde zich niet geremd te voelen in haar antwoorden door de aanwezigheid van anderen.

2. Observeren

Deze techniek is alleen ingezet bij databron 3. Tijdens de interviews is er niet alleen gelet op de verbale communicatie, maar ook op de non-verbale communicatie; de lichaamstaal en de houding. Ook is er gelet op mogelijke emoties en/of gedachten van de geïnterviewden. Zo kon erachter gekomen worden wat het probleem betekende voor deze mensen persoonlijk. Dit was relevant omdat dan duidelijk werd op wat voor niveau dit probleem speelt bij de medewerkers. Hier kon dan rekening mee gehouden worden bijvoorbeeld tijdens het schrijven en het presenteren van de handleiding. Het observeren verliep ongestructureerd. Vooraf kon niet vastgesteld worden wat voor non-verbale informatie er waargenomen kon worden. Er is altijd gestreefd naar een zo objectief mogelijke interpretatie. Er is geprobeerd dit te realiseren door samen de interviews af te nemen en deze samen, spoedig na de interviews, te analyseren en interpreteren.

3. Inhoudsanalyse

Deze techniek is toegepast op alle databronnen. Alle databronnen zijn op inhoud en bruikbaarheid geanalyseerd. De inhoud van databronnen 1, 2, 3 en 5 zijn op een kwalitatieve manier geanalyseerd. De inhoud van databron 4 (Ontwikkelingsmateriaal) is op een kwantitatieve manier geanalyseerd. Bijvoorbeeld: welk OM is aanwezig op het KDC, in welke staat verkeerd deze, in welk aantal bevindt het zich en wat ontbreekt er?

Werkfase

In deze fase wordt beschreven wat er aan informatie gevonden is om dit onderzoek, en met name de handleiding, te ondersteunen. Er is zowel een literatuur- als een praktijkonderzoek uitgevoerd.

6. Literatuuronderzoek

Databron 1: Documenten

Een aantal van de volgende documenten zijn verzameld om te onderzoeken wat voor informatie KDC Bloemendaal gebruikt met betrekking tot OM. Andere documenten zijn verzameld om daaruit informatie te halen zodat een nieuwe handleiding ontwikkeld kon worden.

6.1 De bestaande handleiding

(zie bijlage 6)

Op KDC Bloemendaal wordt er momenteel gewerkt met een handleiding, die ongeveer 10 jaar geleden is opgesteld. Dit had als doel de medewerkers een handvat te bieden wat betreft het werken met de kinderen. Hierin staat beschreven op welke domeinen een kind ontwikkeld: zelfredzaamheid, motoriek, communicatie, diverse bezigheden en ontwikkelingsmateriaal en, per domein, een opsomming van relevante informatie. Dit document is als leidraad gebruikt in dit onderzoek. De handleiding is hierop gebaseerd. De manier waarop de verschillende soorten OM staat beschreven is nog steeds relevant. Bovendien zijn de materialen nog steeds aanwezig op het KDC.

6.2 Het ontwikkelings-volg-model (OVM)

(zie bijlage 4)

Op KDC Bloemendaal wordt er gewerkt met het ontwikkelingsvolgmodel (OVM). Dit is een verfijnd observatiesysteem waarin allerlei aspecten van de ontwikkeling van kinderen in een bepaalde leeftijd in de vorm van ontwikkelingslijnen zijn uitgewerkt. Dit volgmodel is ontwikkeld door Het Seminarium voor Orthopedagogiek onder leiding van Drs. Dick J. Memelink. Dit volgsysteem is niet gebaseerd op toetsing, maar op observaties door de leid(st)er of leerkracht in dagelijkse situaties. De ontwikkelingsdomeinen zijn uitgesplitst in ontwikkelingslijnen die weer uitgesplitst zijn in ontwikkelingsfasen. Dit wordt allemaal nauwkeurig omschreven. Hiermee wordt het adequaat registreren van het ontwikkelingsverloop mogelijk gemaakt. Op deze manier kan er op een concrete en gedetailleerde manier gerapporteerd worden. Dit model is voor zeer jonge kinderen van 0 t/m 4 jaar.

Ontwikkelingsdomeinen in dit model zijn:

- Basale ontwikkelingsbehoeften
- Speel- en werkgedrag
- (Sens)omotorische ontwikkeling
- Zintuiglijke ontwikkeling
- Spraak- en taalontwikkeling
- Wereldverkenning
- Symboolverkenning

Per domein zijn er weer verschillende ontwikkelingslijnen. Bij elke ontwikkelingslijn worden passende observatiepunten aangegeven, zodat persoonlijke vorderingen van het kind met betrekking tot zijn ontwikkeling door de medewerkers kunnen worden vastgelegd.

Het OVM loopt van 0 tot 4 jaar, waar steeds per jaar twee observatiepunten per ontwikkelingslijn gescoord kunnen worden.

6.3 De KWIK (Kijk-Wat-Ik-Kan) Methode

Op KDC Bloemendaal wordt er gewerkt met de Kijk-Wat-Ik-Kan Methode. Deze methode is ontwikkeld door de Gemiva-SVG Groep en omvat een werkboek om de mogelijkheden en vaardigheden van kinderen met een verstandelijke beperking of ontwikkelingsachterstand in beeld te brengen. Het bestaat uit 7 onderdelen en een gebruikersinstructie. De verschillende onderdelen zijn:

1. Motoriek.
2. Verzorging/redzaamheid.
3. Sociaal-emotioneel gedrag.
4. Communicatie.
5. Spel.
6. Ontwikkelingsmaterialen/-activiteiten.
7. Overige activiteiten.

Medewerkers kunnen zo de ontwikkeling van een kind makkelijk rapporteren. Bovendien kan er vanaf gelezen worden wat 'normale' opeenvolgende stappen in de ontwikkeling zijn.

6.4 De OM scorelijst

Op KDC Bloemendaal wordt er gebruik gemaakt van scorelijsten. Deze lijsten zijn aanwezig in de werkbakken van de kinderen zodat er door de medewerker, tijdens het werken, bijgehouden kan worden hoe het kind werkt, met wat het werkt, of het zelfstandig werkt of begeleid wordt enzovoorts. Er zijn twee scorelijsten. De scorelijst die op 'de Speelweide' gebruikt wordt is wat uitgebreider dan de scorelijst van 'de Boomgaard'. Daarop kan de datum ingevuld worden en de naam van het kind. Ook wordt er uitgelegd hoe OM aangeboden kan worden en wat de verschillende begeleidingsstijlen zijn:

- **Totale fysieke begeleiding:**
Ga achter het kind zitten, leg je handen op de handen van het kind en leidt.
- **Gedeeltelijke fysieke begeleiding:**
Ga naast het kind zitten en leidt de hand van het kind. Je begeleidt daar waar je ziet dat het er zelf niet uit komt.
- **Schaduw:**
Je zit naast het kind en wijst naar de goede plek van het werkje. Je begeleidt het kind daar waar je ziet dat het even hapert.
- **Zelfstandig:**
Het kind maakt zelf de werkjes. Je kan eventueel mondelinge aanwijzingen geven.
- **Generalisatie:**
Een kind kan een werkje geheel zelfstandig maken. Het kind heeft geen begeleiding meer nodig.

Ook is er ruimte om de stemming van het kind te beschrijven en eventuele bijzonderheden. Ook wordt er vermeld hoe de lijst ingevuld kan worden. De scorelijst van 'de Boomgaard' is iets minder uitgebreid. Daarin staan kort de verschillende begeleidingsstijlen en hoe de lijst ingevuld kan worden.

6.5 Het 'Zo beweeg ik'- volgmodel. (Observatielijst voor baby's en peuters).

Het 'Zo beweeg ik' -volgmodel is een observatielijst voor baby's en kinderen om de motorische ontwikkeling te meten. Er staan verschillende motorische handelingen beschreven gerangschikt op kalenderleeftijd. Deze informatie kan goed gebruikt worden voor de handleiding, want de stapjes zijn klein en goed beschreven. Er wordt begonnen met de leeftijd van 10 maanden en dit loopt tot de leeftijd van 30 maanden.

Databron 2: Mediaproducten en literatuur

Deze data heeft als functie het onderwerp 'Ontwikkelingsmateriaal' te verduidelijken. Bovendien wordt dit gebruikt voor de inhoud van de handleiding. Om deze reden wordt de specifieke inhoud van de boeken 'Infants and Toddlers' en 'Kind in ontwikkeling' hier niet weergegeven. Dit zal gedaan worden bij het beantwoorden van de hoofdvraag, en uiteraard in de handleiding.

6.6 De grondleggers van het ontwikkelingsmateriaal

De eerste persoon die zich bezig hield met OM was de Duitse pedagoog F.W.A. Fröbel. Fröbel (1782- 1852) introduceerde op basis van zijn opvattingen over de natuurlijke ontwikkeling van het kind nieuwe methoden en speelvoorwerpen op de kleuterschool. Fröbel heeft apart kleuter materiaal ontwikkeld en het belang van het vrije spel benadrukt. In zijn materiaal speelden tegenstellingen in vormen en kleuren een belangrijke rol. De allereerste oefeningen of 'speelgaven' bestaan uit het spelen en werken met balletjes, kubussen en cilinders in diverse kleuren. Fröbel noemde dit materiaal 'speelgaven'. Bakker e.a. (2006).

Men moet een kind geen lift geven, maar een ladder, aldus Fröbel.

Fröbel beïnvloedde in grote mate de Italiaanse pedagoge Maria Montessori (1870-1952), die haar methode baseerde op de gedachte dat een kind zichzelf ontwikkelt, mits men zorgt voor een milieu dat tot handelen uitnodigt. De opvoeder dient slechts behulpzaam op te treden en mag het kind diens eigen initiatief niet ontnemen. De verschillende ontwikkelingsfasen moet het kind actief en in eigen tempo kunnen doorleven. De daarvoor nodige 'voorbereide omgeving' bevat OM voor de zintuigen, de motoriek, het denken en het leren van de verschillende schoolvakken. Molenberghs (1995).

6.7 John Locke

De Engelse filosoof John Locke (1632-1704) zag het kind als een onbeschreven blad papier (tabula rasa) waaraan letterlijk alles geleerd moest worden, door middel van ervaringen en een consequent systeem van straffen en beloningen.

Hij wilde weten welke prestaties van de menselijke geest verwacht mochten worden en welke niet, en waar de ideeën in het verstand vandaan komen. Hij geloofde niet dat ieder mens bepaalde gedachtes meekrijgt bij de geboorte. Hij dacht dat mensen werden geboren als een onbeschreven blad, zonder enige kennis en dat het verstand bij de geboorte nog op nul staat. Maar hoe komt het dan 'vol'? Het antwoord is dat mensen materiaal verzamelen, dat door het verstand tot kennis wordt verwerkt, via ervaringen.

Er zijn 2 soorten ervaring:

- Zintuiglijke ervaring
- Introspectieve ervaring.

Eerst zijn er eenvoudige ideeën die door het verstand worden opgenomen. Daarna worden ze gecombineerd tot complexe ideeën. Het complexe idee van bijvoorbeeld een sneeuwbal is een verzameling van de eenvoudige ideeën wit, rond en koud. Een sneeuwbal heeft het vermogen de eenvoudige ideeën wit en rond te doen ontstaan. Dat vermogen noemde Locke 'kwaliteit'.

Er zijn primaire en secundaire kwaliteiten. Primaire kwaliteiten hebben betrekking op vorm, omvang, beweging, enz. en zijn het resultaat van de overeenkomstige eigenschappen; een sneeuwbal roept het idee rond op omdat hij zelf rond is. Secundaire kwaliteiten, die betrekking hebben op kleur, geluid, enzovoorts zijn

het resultaat van de vormen en bewegingen van de delen waaruit een ding is opgebouwd. Een sneeuwbal is in staat het idee op te wekken dat hij wit is, maar de bal zelf is niet wit, maar de sneeuw waar hij van gemaakt is.¹

6.8 Sigmund Freud

De Weense arts en psychiater Sigmund Freud is de grondlegger van de psychoanalyse (1856-1939). Zijn uitgangspunt was het belang van het onderbewuste. De menselijke geest kan volgens Freud vergeleken worden met een ijsberg: 1/10 deel ligt boven water (bewustzijn), en 9/10 deel ligt onder water (onbewust). Freud en zijn navolgers stellen dat het overgrote deel van wat zich in de mens afspeelt onbewust is. Mensen zijn zich er niet van bewust wat de eigenlijke drijfveren zijn van gedrag en waarom mensen zich gedragen zoals zij doen.

Freud kwam tot volgende fasen in de ontwikkeling van het lustleven. Twee daarvan zijn:

- De orale fase (0-1.5 jaar). Het kind is aangewezen op zuigen (borstvoeding). Ook steekt het allerlei voorwerpen, bijvoorbeeld speelgoed en zijn duim, in de mond. De mond is het lustorgaan.
- De anale fase (1.5-3 jaar). Deze fase begint na de orale fase op ongeveer anderhalf-tot-tweejarige leeftijd en loopt parallel met motorische ontwikkeling en zindelijkheidstraining. In deze periode is het anale gebied van het lichaam de voornaamste lustverschaffer. Volgens Freud zou het kind genoeg beleven aan het zich ontlasten. In ieder geval is het zeker, dat de kinderen in deze periode een grote interesse in de eigen feces vertonen.²

6.9 Ontwikkelingsstadia volgens Jean Piaget

De verschillende ontwikkelingsstadia beschrijft Piaget als volgt. Kinderen met de ontwikkelingsleeftijd van 0-2 jaar functioneren in de *sensomotorische* periode, waarin *handelen* centraal staat. Specifiek bevinden kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 maanden zich in het substadium *coördinatie van secundaire schema's*. Dit houdt in dat gedrag niet in de eerste instantie op toeval berust maar dat het kind in staat is doelgerichte aaneenschakelingen van gedrag te laten zien. Het kind weet dat als het iets wil bereiken hij er iets voor moet doen. Kinderen in de leeftijd van 12-18 maanden bevinden zich in het substadium *tertiaire circulaire reacties*. In dit stadium laat het kind het niet bij de simpele herhaling van gedrag dat interessante consequenties heeft. Het kind begint te experimenteren en brengt zelf variaties aan in het omgaan met voorwerpen. Kinderen in deze fase kunnen bijvoorbeeld veel plezier beleven aan het op allerlei manieren laten vallen of weggooien van speelgoed. Op deze manier ontdekt het kind oorzaak- en gevolg relaties. Kinderen in de leeftijd van 18-24 maanden functioneren in substadium *het eerste denken*. In deze fase kan het kind voor het eerst een probleem in gedachten oplossen in plaats van het zoeken van oplossingen door lichamelijk handelen. Deze fase betekend het einde van de sensomotorische periode en geeft aan dat het kind overgaat naar het *symbolisch* denken. Met symbolisch denken wordt bedoeld dat iets voor iets anders kan staan of door iets anders gerepresenteerd wordt. Taal is een voorbeeld van een vaardigheid waar symbolisch denken voor nodig is. Want woorden representeren onder andere voorwerpen, mensen, gevoelens of gedachten.

Kinderen met de ontwikkelingsleeftijd van 2-7 jaar functioneren in de *preoperationele* periode. Deze periode kenmerkt zich door het feit dat kinderen

¹ <http://bit.ly/dxz316>

² <http://www.encyclo.nl/begrip/Anale%20fase>
<http://home.wanadoo.nl/a.heer/Freud.htm>

steeds meer in staat zijn om te denken door innerlijke *representaties*. Hiermee wordt bedoeld dat het kind zich ergens een voorstelling van gaat maken. Dit denken is nog niet logisch en systematisch. Het hoofdkenmerk van deze fase noemt Piaget het ontbreken van logische denkstrategieën of operaties. De mogelijkheid om consistent logisch en systematisch te denken ontstaat pas rond het zevende jaar, in de concreet-operationele periode. *"In de preoperationele periode kunnen kinderen eenvoudige causale relaties in het dagelijkse leven leggen. Tegelijkertijd speelt in deze periode het magisch denken een duidelijke rol"*. Verhulst (2008). Het begin van representaties wordt terug gezien in verschillende gedragingen die tussen de 1,5 en 2 jaar een rol gaan spelen. Deze worden door het boek *'Ontwikkelingspsychologie*, van L. van Beemen als volgt beschreven:

- **Taalverwerving:**
Woorden zijn in aantal en toepassingsmogelijkheden de belangrijkste representaties die mensen kennen. De eerste woorden die een kind leert, verwijzen in de meeste gevallen naar een concreet object dat deel uitmaakt van de leefwereld van het kind, zoals 'mama' en 'beer'. Maar ook de woorden voor handelingen of toestanden komen al vroeg voor. 'Dragen' bijvoorbeeld, als het kind opgetild wil worden of 'op' als het bordje leeg is.
- **Fantasiespel:**
Nu beginnen peuters met het 'doen alsof' spel. Ze laten een auto rijden en maken motorgeluiden, of geven de pop te eten. Met andere woorden: een willekeurig object of gebaar kan tijdelijk de functie krijgen van een ander object of handeling.
- **Indirecte imitatie:**
Kinderen kunnen al voor hun 1^e jaar gedrag van anderen imiteren, maar een belangrijke nieuwe stap is dat zij de imitatie uit kunnen stellen. Ze doen bijv. iets na dat zij een dag eerder gezien hebben. Hieruit blijft dat zij het waargenomen gedrag mentaal vastgelegd hebben om het later te kunnen reproduceren.
- **Intelligent handelen:**
Een peuter die met twee handen vol speelgoed een deur wil openmaken, maakt zijn handen vrij door het speelgoed op de grond te leggen, en wel zo dat de openslaande deur het speelgoed niet weg zal schuiven. In eerdere stadia zou dit probleem niet of slechts door uitproberen opgelost worden.

Wat ook typische kenmerken zijn van dit stadium zijn, zijn:

- Egocentrisme (*het denken van het kind centreert zich rond de eigen persoon*).
- Centratie (*het kind laat zijn redeneringen en conclusies leiden door het meest opvallende aspect van een probleem*).
- Animisme (*de neiging om aan niet-levende dingen leven toe te kennen*).
- Artificialisme (*de neiging om te geloven dat alle dingen door mensen zijn gemaakt*).
- Realisme (*de neiging psychische fenomenen, zoals dromen, als fysische fenomenen te zien*).

6.10 De definitie van ontwikkelingsmateriaal

In de startfase van dit onderzoek werd het al snel duidelijk dat het erg belangrijk is goed vast te stellen met welk onderwerp er precies bezig gehouden ging worden. Er kon heel wat literatuur gevonden worden rondom spelen en spel, de begeleiding hiervan en hoe spelfasen worden ontwikkeld door kinderen met een beperking. Maar naarmate er verder gezocht en gelezen werd, werd het duidelijk dat dit zeker niet hetzelfde is als 'werken' met ontwikkelingsmaterialen.

Van oudsher bedoelt men met ontwikkelingsmaterialen, materialen die met een speciale leerbedoeling zijn gemaakt en die eigen methodieken of didactische werkwijzen met zich meebrachten zoals materiaal om te bouwen of om mozaïeken te maken. In de laatste decennia heeft het begrip een ander accent gekregen. Er worden veelal 'speelleermaterialen' mee bedoeld die de leermiddelenindustrie kant-en-klaar aflevert, zoals: lotto's, puzzels en werkbladen. Kroef (2009).

Een goed passende definitie van OM is als volgt:

"Ontwikkelingsmaterialen zijn hulpmiddelen die in het onderwijs gebruikt worden om ontwikkelingsprocessen van jonge kinderen zo optimaal mogelijk te beïnvloeden". Janssen Vos en Den Dikken (1997).

Dit is een verschil met gewoon 'spelen' en spelmateriaal. Spel wordt als volgt gedefinieerd:

"Spel geeft plezier, is nodig om je te ontwikkelen en om ervaringen te verwerken".

Spel is iets anders dan een opdracht uitvoeren:

- Het kind heeft zelf de regie.
- Is actief bezig.
- Heeft plezier.
- Het gaat niet om het resultaat.

"Spel heeft geen doel, het middel staat centraal". Kroef (2009).

Volgens Koning (1985) is het onderscheid tussen werken en spelen als volgt:

Werken	Spelen
De begeleidster bepaalt het onderwerp.	Het kind bepaalt het onderwerp.
De uitvoering is gebonden aan regels, afspraken, de opdracht, materialen en technieken.	Het kind is vrij het zelf gekozen onderwerp naar eigen idee gestalte te geven.
Is gericht op het bereiken van een of meer leer/ontwikkelingsdoelen.	Er is geen vooropgezet doel, het spelend bezig zijn is het doel.
Het eindresultaat is min of meer op één bepaalde wijze goed.	Het eindresultaat is van ondergeschikt belang en zo er sprake is van een bepaald eindresultaat dan is ieder eindresultaat acceptabel.

De Weerd (2009) heeft hier weer een iets andere visie over:

Belangrijke kenmerken van OM zijn in het algemeen het zorgen dat zelfstandig spelen mogelijk wordt doordat kinderen aan een afgebakende activiteit bezig zijn. Het zorgt dat de kinderen vertrouwd raken met het hanteren van vaste spelregels en gebruiksaanwijzingen. Ze maken het mogelijk dat de aandacht speciaal wordt gericht op specifieke ervaringen, zoals het geheugen, nauwkeurig waarnemen, symboolvorming en spelregels. Als laatste wordt er een beroep gedaan op het taakgedrag van kinderen; houden ze zich aan de taak of de opdracht, wordt de taak ook volbracht.

6.11 Ontwikkelingsmateriaal

Kuyk (1992) en Harskamp (1993) zien OM als materiaal waarmee het kind kan exploreren en experimenteren. Kinderen ontdekken al spelend de systematiek, en leren dit via herhaald oefenen te beheersen. Bij OM staat het doel meer centraal dan bij speelgoed, maar het materiaal draagt vooral bij tot de brede ontwikkeling.

Kuyk en Harskamp beschrijven de volgende kenmerken van OM:

- Het te leren principe is duidelijk in het materiaal aanwezig.
- Het is voor het kind overzichtelijk (niet teveel voorwerpen van verschillende soort).
- Het biedt de mogelijkheid het zelfstandig te gebruiken.
- Het werkt stimulerend op de nieuwsgierigheid van het kind (er zitten vaak meerdere mogelijkheden en variaties in).
- Het is aantrekkelijk en lokt herhaald gebruik uit door kleur, vorm, oppervlak e.d.

Ook beschrijven ze de rol die een begeleider hoort te spelen in het begeleiden van het kind. Zo vinden zij dat een begeleider het kind moet stimuleren om op zoek te gaan naar de logica in het materiaal. Ook moet een begeleider variaties aanbrengen in het werken met het materiaal, bijvoorbeeld door het moeilijker of makkelijker te maken. Zo krijgt de leerkracht inzicht over het ontwikkelingsniveau van het kind en kan dan ingrijpen als het materiaal te makkelijk of moeilijk is. De leerkracht heeft als verantwoordelijkheid dat het leren zoveel mogelijk in een spelmatige context wordt georganiseerd. Er dient ook voor gezorgd te worden dat het kind niet alleen naar het materiaal kijkt, maar er op eigen initiatief mee kan handelen waar dat mogelijk is. Bij OM is er de mogelijkheid ermee te spelen, maar als het kind zich op de systematiek moet richten is het minder vrijblijvend en moet de begeleider meer met werkmatige handelingen rekening houden.

Met name het bewust maken waar het kind mee bezig is, het laten verwoorden wat het doet of gedaan heeft en het zelf controleren kan daartoe een belangrijke bijdragen leveren, volgens Kuyk en Harskamp.

6.12 Voorwaarden voor OM

Van der Poel en Blokhuis beschrijven in hun boek *'Wat je speelt ben je zelf'*, verschillende voorwaarden waar OM aan moet voldoen om het kind zo optimaal mogelijk met het OM te laten werken.

De voorwaarden zijn:

- OM moet visueel aantrekkelijk zijn.
- OM moet compleet zijn en heel (niet kapot).
- Duidelijke regels én structuur.
- Minimale inmenging van buitenaf.
- Het kind voelt zich veilig en op zijn gemak in de omgeving.
- Lichamelijk ongerief als vermoeidheid of honger is afwezig.

6.13 Informatie rondom de postnatale ontwikkeling

Uit *'Kind in ontwikkeling: een handreiking voor de observatie van jonge kinderen'* (Bilo, R.A.C. & Voorhoeve, Dr. H.W.A, 1990) kon veel informatie gehaald worden rondom de postnatale ontwikkeling. Er kon vanuit opgemaakt worden welke functies (fijn- en grofmotorisch, persoonlijkheid en sociale vaardigheden, primitieve reflexen, adaptatie, spraak en taal, visus en gehoor) bij welke leeftijd

horen. Het meest bruikbare voor dit onderzoek waren de beschrijvingen over de fijn- en grofmotorische functie en adaptatie. Hierin kan bijvoorbeeld teruggezien worden wanneer kinderen de grijpreflex laten zien en hoe deze zich verder ontwikkeld. We hebben de theorie geselecteerd op de beschreven leeftijden. In dit onderzoek ligt de nadruk op de leeftijd ± 1 tot 2,5 jaar (7 tot 30 maanden).

6.14 Infants and toddlers

Het boek '*Infants and toddlers*' van Wilson (1990) beschrijft de vaardigheden die nodig zijn om kwalitatief hoogwaardige zorg te bieden aan zuigelingen en peuters. De tekst benadrukt de individuele zorg en bevat nuttige informatie over het opnemen van geïndividualiseerde technieken en activiteiten voor elk kind in de zorg. De nadruk op groei en ontwikkeling per aantal leeftijdsmaanden was bruikbaar voor het onderzoek. Zo werden de volgende ontwikkelingsgebieden per aantal maanden beschreven: emotionele, sociale, cognitieve en lichamelijke ontwikkeling en de taalverwerving. Zo beschrijven ze bijvoorbeeld dat een kind van 12 t/m 13 maanden de beginselen van de 'pincetgreep' laat zien, dat een kind van 12 tot 18 maanden begint met krabbelen en krassen met een potlood/krijtje en dat er op die leeftijd begonnen wordt met probleemoplossend denken. Ook slaat het kind bladzijden met 2 of 3 tegelijk om en leert het eten met een lepel. Na de 18 maanden stapelt een kind een toren van 5-6 blokken en vanaf 24 maanden speelt het kind met objecten om mee te gooien, ballen, blokken, potten met twist deksels, objecten om samen te voegen of uit elkaar te halen, knoppen, grote insteekborden, puzzels, bij elkaar zoek- spullen. De motorische ontwikkeling zal zich steeds meer uitbreiden naarmate een kind meer oefent.

6.15 De Denver Ontwikkeling Screeningtest

De DOS, oftewel Denver Developmental Screening Test, is ontwikkeld door W.K. Frankenburg in Amerika, op de universiteit van Colorado Medisch Centrum in Denver en werd in 1967 voor het eerst gebruikt. De test is ontwikkeld om de cognitieve en neuromotorische ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van nul tot zes jaar vast te stellen en zo vroegtijdig ontwikkelingsachterstanden te detecteren/behandelen. De DOS bestaat uit 105 testitems die zijn geclusterd in vier groepen: motorische functie, taal, adaptatie en sociaal gedrag. In een uitgebreid onderzoek, naar aanleiding van de introductie van de DOS in Nederland, hebben A.T.M. Cools en J.M.A. Hermanns in hun proefschrift de percentielen van de ontwikkeling van het Nederlandse kind bepaald. Elk testitem heeft een afbreekpunt op een leeftijd waarop 90% van de kinderen in staat is om dit item uit te voeren. Per leeftijdscategorie wordt een deel van de 105 testitems gebruikt. Elk van de vier domeinen wordt gescoord als vertraagd wanneer het kind twee of meer vertragingen ten opzichte van de '90% grens' laat zien, of één vertraging zonder compensatie in hetzelfde domein. Een kind wordt vervolgens geclassificeerd als 'at risk' wanneer één domein is vertraagd en als 'abnormaal' als twee domeinen zijn vertraagd (Kleine 2005).

7. Praktijkonderzoek

Databron 3: Individuen en instellingen

Aan het begin van het onderzoek zijn er interviews afgenomen bij de medewerkers van de groepen 'de Speelweide' en 'de Boomgaard', en bij de spel-agoge en gedragsdeskundige werkzaam op het KDC. Op deze manier is er informatie verzameld over de ervaringen en meningen van de medewerkers over het werken met OM.

7.1 De interviews

Om de interviews op een juiste en efficiënte manier te analyseren is er gebruik gemaakt van *labeling*. Via het toekennen van labels of codes, worden inhoudelijke thema's, structuren, patronen of meningen in de gegevens opgespoord. Op deze manier kon de inhoud van de interviews geordend worden. Zo konden op een betrouwbare manier de kwalitatieve gegevens geanalyseerd worden. Zodoende werd er dicht bij de feitelijke informatie gebleven wat het analyseren van de gegevens betrouwbaar maakte.

De volgende stap was het optellen van de labels die hetzelfde zijn. Hierna werden de labels die tot dezelfde categorie behoren verbonden. Daarna werden de labels geclusterd zodat elk groepje een thema heeft. Er kwamen 8 clusters uit. Bovendien is cluster 9: Observatie toegevoegd. Bij dataverzamelings-techniek 2 werd er beschreven dat er tijdens het interviewen gelet zou worden op de non-verbale communicatie. Dit alles wordt beschreven onder categorie 9. Hieronder staan de verschillende clusters van de interviews. De antwoorden zijn samengevat.

Opleiding

Uit de interviews bleek dat de medewerkers opleidingen hebben gedaan die variëren van elkaar. Er werden opleidingen gevolgd die relevant zijn voor dit werkveld. Twee medewerkers hebben SPW gedaan, één medewerker SPH. Ook zijn er minder voor de hand liggende opleidingen gevolgd, zoals de HBO-lerarenopleiding, MBO-activiteitenbegeleidster en de opleiding MBO- kinder- en jeugdverzorgster. De spel-agoge heeft HBO-speltherapie gestudeerd. De medewerker met het MBO-AB diploma heeft in een later stadium SPW gedaan, net als de medewerker met het MBO kinder- en jeugdverzorgster diploma. De gedragsdeskundige heeft na de PABO de opleiding Orthopedagogiek gevolgd.

Functie

Op 'de Speelweide' en 'de Boomgaard' zijn er drie Persoonlijk Begeleiders (PB-ers) en twee begeleiders geïnterviewd. Ook zijn de spel-agoge en gedragsdeskundige van het KDC geïnterviewd. De begeleider assisteert de PB-er met verschillende taken, zoals het signaleren van mogelijke problemen bij het kind. Ook heeft een begeleider een adviserende rol bij het samenstellen van de werkbakken. Bovendien biedt de begeleider de kinderen een gestructureerde dagindeling aan. Een PB-er heeft ook verschillende taken. Niet alleen functioneert een PB-er als spil voor het kind, maar heeft zij regelmatig oudergesprekken (huisbezoeken), gesprekken met verschillende disciplines en contact met het locatiehoofd. Ook vullen PB-ers de ontwikkelingsvolglijsten voor de kinderen in en stellen zij werkdoelen voor de kinderen op, in overleg met de ouders. Ook werkt er een spel-agoge. De spel-agoge heeft een adviserende rol met betrekking tot spel bij kinderen. Regelmatig krijgt zij vragen van ouders, medewerkers en andere disciplines, bijvoorbeeld wanneer een kind niet tot spel lijkt te komen, niet weet wat het met speelgoed aan moet of steeds hetzelfde doet. Ook krijgt zij vanuit het team regelmatig vragen over wat zij het kind moeten aanbieden en hoe. De spel-agoge observeert de kinderen regelmatig en ze 'speelt' vaak met

kinderen één-op-één om te kijken wat er aan de hand is. Als neventaak coacht zij de PB-ers over hoe je kinderen kunt stimuleren om tot spel te komen en hoe het werken als een 'activiteit' op de groep aangeboden kan worden. De spel-agoge houdt zich bovendien bezig met beleavingsactiviteiten met gebruik van muziek. Tot slot heeft zij een adviserende taak rondom OM (aanschaf, diversiteit enzovoorts). Ook heeft het KDC een gedragsdeskundige in dienst. De gedragsdeskundige ondersteunt het team: zij krijgt regelmatig vragen over de ontwikkeling van de kinderen en alles wat hiermee te maken heeft. Ook denkt zij mee over het programma of de aanpak met betrekking tot de kinderen.

Vroeger/nu

In de interviews werd regelmatig door verschillende personen terug verwezen naar vroeger, en hoe zij toen met de ontwikkelingsmaterialen werkten. Er werd verteld dat de hulpvraag is veranderd in de loop der tijd. De hulpvragen zijn tegenwoordig concreter dan vroeger, en het kind staat meer centraal. Daarom lopen zij nu ook meer tegen het probleem aan; de vraag naar werken met OM neemt toe en daarmee dus ook de onduidelijkheid daarover. Want ook de kennis over OM en verschillende ontwikkelingsfasen leek wat tekort te schieten. Ook leek het erop dat het KDC vroeger meer de nadruk op de zorg voor het kind legde, dan op de ontwikkeling van een kind. Als een kind doorstroomde naar het Speciaal Basis Onderwijs (SBO), werd duidelijk dat er op het KDC minder regelmatig met OM gewerkt werd dan op het SBO waardoor de kinderen toch niet zo goed voorbereidt waren voor het SBO. Wat ook naar voren kwam is dat vroeger de scheidingslijn tussen spel- en ontwikkelingsmateriaal minder duidelijk zichtbaar was en de kinderen voornamelijk speelden met OM. Bovendien werd de inhoud van de werkbakken niet regelmatig verwisseld, zodat OM er lang in zat. Als logisch gevolg was er steeds meer behoefte, vanuit de medewerkers, aan duidelijkheid. Toen werd besloten alles op papier te zetten en zo ontstond de huidige handleiding.

Het werken met OM is al een aantal jaren heel belangrijk op het KDC maar elke groep werkt er weer anders mee. De kinderen hebben vaste werkbakken, één per kind, waar voor het kind specifiek OM in zit, dat regelmatig verwisseld wordt. Bovendien moet er per groep gekeken worden naar de mogelijkheden. Desondanks zijn er nog veel onduidelijkheden over OM en het werken hiermee. De spel-agoge en de PB-er (die verantwoordelijk is voor het OM) houden samen toezicht op de OM in de OM kasten en letten op bruikbaarheid en of er misschien nieuw materiaal aangeschaft moet worden.

Werken met OM

Op het KDC werken er verschillende groepen met de ontwikkelingsmaterialen maar de groepen die zich het meest bezig houden met de materialen zijn de groepen 'de Boomgaard' en 'de Speelweide'. Op deze groepen heeft elk kind een persoonlijke werkbak met werkjes afgestemd op zijn/haar ontwikkelingsniveau. Uit de interviews werd duidelijk dat medewerkers op verschillende manieren OM aanbieden aan de kinderen en dat er inderdaad onduidelijkheden zijn wat betreft het werken met OM.

"Het stap voor stap denken, welk materiaal komt wanneer is nog niet heel duidelijk. Dat zou verfijnder kunnen en zit nog niet echt in ons systeem". De spel-agoge.

Op 'de Boomgaard' wordt er gewerkt met een communicatiesysteem met plaatjes. Voordat de kinderen een activiteit beginnen, draait één kind de plaatjes om zodat de andere kinderen weten dat zij gaan werken. Het plaatje van het puzzelstukje betekend 'werken'. Als zij gaan werken maken de begeleiders het handgebaar erbij en zeggen ze het woord 'puzzelen'. Zo streven de begeleiders naar totale communicatie, op zoveel manieren mogelijk proberen zij de kinderen voor te bereiden op het werken. Zij werken met één begeleider op twee kinderen.

Voor elk kind is er een persoonlijke werkbak, waar OM in zit op hun niveau. Er is een vaste volgorde van werken. In de bak zitten maximaal vier puzzels omdat de spanningsboog bij deze kinderen erg kort is. De kinderen werken zo'n 20 minuten aaneengesloten. Wanneer de kinderen klaar zijn met werken zeggen de begeleiders dat het klaar is en maken zij het handgebaar erbij. Elk materiaal waarmee gewerkt is, wordt door de kinderen naast de werkbak op de grond gelegd. Een lege bak staat voor het einde dus laten de begeleiders de lege bakken zien aan de kinderen. De kinderen wachten meestal op elkaar, tenzij een kind erg langzaam is. Dan wordt het werken alsnog afgesloten zodat de rest van de groep verder kan gaan met het dagprogramma.

Op 'de Speelweide' wordt in het aanbieden van OM door de medewerkers, begonnen met 'makkelijk' materiaal. Als dat materiaal aansluit, bouwen zij het verder op. De medewerkers kijken naar het niveau waarop het kind communiceert, daar wordt de begeleiding op afgestemd. Het kind wordt uitgenodigd naar de werkplek met een puzzeltje of een picto. Hoe lager het niveau hoe minder werkjes, hoe hoger het niveau hoe meer.

"Dan ga ik bij het kind aan tafel zitten, en afhankelijk van het niveau blijf ik er helemaal bij en begeleid ik het fysiek tot op de vingers, en als het kind wat zelfstandiger kan werken, start ik het op en dan laat ik het soms even los". PB-er.

Een nieuw kind krijgt meestal één tot twee werkjes tijdens een werkmoment. Kinderen die langer aanwezig zijn op het KDC krijgen ongeveer vier werkjes. Aan het eind van het werkje wordt er gekeken of het kind het zelfstandig heeft kunnen maken of dat het kind er misschien meer begeleiding bij nodig heeft. Een begeleider kan maximaal twee kinderen begeleiden aan één tafel. Als het werken klaar is hangt het van het niveau van het kind af hoe het werken wordt afgesloten. Een kind met een hoog niveau mag zelf zijn werkjes opruimen. Bij kinderen met een laag niveau wordt er een liedje gezongen, wordt er een handgebaar gemaakt en soms wordt het kind letterlijk bij de hand genomen. Kinderen weten dat het werken klaar is als de werkbak leeg is. Ook wordt er wel eens voor gekozen om op een ander moment met een kind te 'werken'. Dit wordt dan niet officieel als een werkmoment gezien, er wordt dan gewoon met speelgoed gewerkt. Er wordt dan ook geen scorelijst ingevuld. Begeleiders kiezen voor zo'n moment puur om een kind te observeren en te signaleren.

Over het algemeen wordt het OM op deze manier aan de kinderen aangeboden: Aan de kinderen wordt duidelijk gemaakt dat zij gaan 'werken' ('de Speelweide') of 'puzzelen' ('de Boomgaard'). Dit gebeurt verbaal door het woord uit te spreken, non-verbaal door het gebaar van 'werken' erbij te maken, een picto van een puzzel en voor sommige kinderen met een inpuzzel. Een inpuzzel is een methode speciaal voor kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum. Het kind krijgt een tastbaar voorwerp in handen gegeven die ze in een ander voorwerp kunnen passen. Zij weten dan, als zij de inpuzzel in handen krijgen, waar zij heen moeten lopen, in welk ander voorwerp zij het moeten stoppen (bijvoorbeeld een beker in een bekerhouder) en wat voor activiteit er dan volgt. Zo krijgen deze kinderen duidelijkheid over de komende activiteit.

De kinderen gaan aan tafel zitten en krijgen dan hun werkbak voor zich. Afhankelijk van het niveau ontvangen de kinderen een werkje, of kiezen zij er zelf een uit hun bak. Kinderen met een hoger niveau worden op weg geholpen wanneer nodig. Kinderen met een lager niveau of kinderen die met een nieuw onbekend werkje gaan werken kunnen op verschillende manieren begeleidt worden.

Door de interviews werd duidelijk dat iedereen zijn eigen begeleidingsstijl heeft. Er zijn veel overeenkomsten, maar toch ook veel verschillen. 'De Boomgaard' werkt twee à drie keer per week met de werkbakken, 'de Speelweide' op dit

moment één keer per week. Op 'de Boomgaard' werken zij zo'n 20 minuten en op 'de Speelweide' zo'n tien minuten. Op 'de Speelweide' leggen de kinderen hun werkje naast de werkbak of in een andere bak op tafel en op 'de Boomgaard' op de grond naast de werkbak. Als het werken klaar is wordt dit verbaal geuit en non-verbaal met het handgebaar erbij. Op 'de Boomgaard' wachten de kinderen wanneer dit haalbaar is op elkaar, en gaan dan gezamenlijk een volgende activiteit doen. Op 'de Speelweide' mag een kind gelijk van tafel als het klaar is met werken. Dit verschil heeft met name te maken met het leeftijdsverschil tussen beide groepen. Van een jonger kind wordt nog niet verwacht dat het geduldig aan tafel kan wachten als zijn werkje klaar is, van een wat ouder kind mag dat wel verwacht worden. Er zit ook verschil in de manier waarop er met de scorelijsten wordt omgegaan. In elke werkbak ligt zo'n scorelijst waarop de begeleider kan scoren hoe het kind heeft gewerkt. Na twee weken ('de Boomgaard') en meerdere weken ('de Speelweide') worden deze lijsten geëvalueerd en wordt er gekeken of materiaal ingewisseld moet worden voor makkelijker of moeilijker materiaal.

"Dan kun je kijken of het kind het materiaal beheerst of dat het geen vooruitgang boekt, en daar pas je dus weer het materiaal in de werkbak op aan." PB-er.

Handleiding

Over het algemeen werd er enthousiast gereageerd op de mededeling dat er een handleiding gemaakt zou worden waarin duidelijk staat welk OM je aanbiedt bij welk niveau. Wat wel vermeldt moet worden is dat in de eerste instantie, bij de vraag *'Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?'* niet iedereen een nieuwe handleiding, of zoiets dergelijks, als idee opgaf. Alleen de werkbegeleidster, die zelf PB-er is, had (bij aanvang van het onderzoek) dit als idee. Opzettelijk is er tijdens het interviewen niets gezegd over het uiteindelijke product. Dat er een handleiding gemaakt zou worden werd pas tegen het einde van het interview verteld. Hier is bewust voor gekozen zodat de antwoorden van de medewerkers niet beïnvloed zouden worden. Pas na deze vraag werden de medewerkers enthousiast over de handleiding. Ook medewerkers die aanvankelijk zeiden dat er geen verbeteringen nodig waren, zagen het nut van een handleiding.

Zoals hierboven al beschreven, reageerde iedereen positief op het feit dat er een nieuwe handleiding ontworpen zou worden. Voor sommige is het aanbieden van het OM een 'grijs gebied'. De medewerkers doen wat zij denken dat goed is en dit pakt nu eenmaal niet altijd goed uit. Het zou, namens de geïnterviewden, goed zijn als iedereen op één lijn zit. Een nieuwe handleiding kan hierbij helpen.

Uit de interviews kwamen de volgende, bruikbare tips naar voren. Zo gaf iemand als antwoord dat de scorelijsten wat haar betreft wat duidelijker mogen zijn. De ander vond dat het werken met OM wel wat vaker mocht, en in een wat vrijblijvende sfeer. Ook werd er gezegd dat de handleiding toegankelijk moet zijn, niet te complex. Ook leek het niet iedereen een goed idee om ook de uitzonderingen mee te nemen in de handleiding. Dat op zich zou ook weer een boekwerk worden, het wordt dan te 'breed'. Dit zou de aandacht van het oorspronkelijke onderzoek afnemen. Iemand anders leek het fijn als ook de variaties erin beschreven zouden worden, zodat er afgelezen kan worden hoe er gevarieerd kan worden met hetzelfde materiaal. Weer iemand anders wees op het belangrijke feit de handleiding goed te introduceren, misschien wel op alle groepen. Ook werd genoemd dat de OM op het KDC te oud waren en dat deze aan vernieuwing toe waren. Bovendien vertelde iemand dat het misschien een goed idee zou zijn om de randvoorwaarden op te nemen in de handleiding. (Bijvoorbeeld: aan welke voorwaarden moet een kind/omgeving/tijd enzovoorts voldoen om efficiënt met OM te werken)? Er was ook iemand die vond dat alles goed ging en eigenlijk niks kon bedenken wat anders zou moeten.

Uit de interviews kwam ook naar voren dat niet iedereen hetzelfde denkt over het effect dat een handleiding kan hebben op de kinderen en hun ontwikkeling. Een paar medewerkers dachten dat dit misschien een gunstig effect zou hebben op de kinderen, omdat het werken meer gestructureerd zal verlopen en omdat de begeleiders rustiger en zelfverzekerder zullen zijn. Ook omdat er dan meer doelgericht gewerkt kan worden. Bovendien, werd er opgemerkt, kunnen er door een nieuwe handleiding meer momenten gecreëerd worden waarbij een kind de juiste materialen aanboden krijgt. En dat kan natuurlijk wel stimulerend werken bij een kind. Maar een kind zal niet meteen enorme stappen vooruit zetten. Anderen dachten dat het waarschijnlijk geen tot weinig invloed zal hebben op de ontwikkeling van de kinderen. Dit omdat kinderen zelf kunnen aangeven wat zij willen/kunnen, en in welk tempo. Daar heb je niet altijd veel invloed op, aldus een medewerker.

Tijdens het interviewen van de gedragsdeskundige bleek dat zij een nieuwe handleiding schrijven over de ontwikkelingsmaterialen niet de hoogste prioriteit vond. *"Wat ik eigenlijk vind is dat op dit KDC de nadruk teveel ligt op de ontwikkelingsmaterialen zelf, om de kinderen te laten ontwikkelen."* Er wordt naar haar idee te weinig gekeken naar andere aspecten van de ontwikkeling. Het OM is een middel, een gereedschap. En ook een toetsmiddel om te kijken wat het kind kan. Zij is van mening dat een kind zeker leert van OM, maar dat er nog zoveel meer bij komt kijken. Zoals bijvoorbeeld de ervaringen die een kind heeft. OM is dus maar een klein aspect van ontwikkelen. Zij is van mening dat de medewerkers met het OVM aan de slag moeten, en de vragen over wat zij willen ontwikkelen bij het kind daaruit moeten voortvloeien. *"Je kunt dan zien waar het kind met de ontwikkeling zit en wat de eerste stap is die je dan zet. Je kunt vanuit de ontwikkeling van een kind kijken wat je wilt trainen en op welke manier je dat doet. Dan pas komt ontwikkelingsmateriaal om de hoek kijken."* aldus de gedragsdeskundige. Zij vindt dat de medewerkers goed moeten weten wat hun doel is, wat zij willen ontwikkelen bij het kind en op welke (andere) manieren dit doel behaald kan worden. Het zou, volgens haar, ideaal zijn als de medewerkers bijvoorbeeld een cursus over OM kregen, of wat meer begeleiding bij het werken hiermee.

Kinderen

De kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' hebben een ontwikkelingsleeftijd tussen de $\pm$ 1 tot 2,5 jaar. PB-ers van de twee groepen deelden dit mee tijdens de interviews. Zij hebben de ontwikkelingsleeftijden vastgesteld met behulp van het OVM. Bij 'de Boomgaard' ligt de ontwikkelingsleeftijd op 1,5 tot 2,5 jaar. Dit is hoger dan op 'de Speelweide', dit komt doordat 'de Boomgaard' een schoolvoorbereidende groep is. Hier worden alleen kinderen geplaatst die een kans hebben om door te stromen naar het Speciaal Basis Onderwijs. Hier tegenover staat dat een aantal kinderen van 'de Speelweide' de ontwikkelingsleeftijd van 1,5 jaar niet halen. Een PB-er van 'de Speelweide' vertelde dat sommige kinderen soms nog lager dan 1 jaar functioneren. En omdat de kinderen van 'de Speelweide' nog zo jong zijn, heeft het OM niet altijd prioriteit. Vaak gaat het in het begin meer om actie-reactie materiaal. Deze kinderen moeten zelf nog zoveel ontdekken. Er is ook vaak nog geen werkhouding of concentratie.

Verschil werken/leren

Uit de interviews werd duidelijk dat de definities van spel- en ontwikkelingsmateriaal geleidelijk uit elkaar gehaald zijn. Het werken met OM wordt nu ook echt als werken gezien, en niet als spelen. Uit de interviews konden de twee begrippen apart van elkaar gedefinieerd worden. Spelen wordt gezien als het vrijblijvend maken van bijvoorbeeld een puzzeltje. Het kind speelt omdat het wil spelen. Het kind mag doen wat het wil en spelen waar het wil, er komen geen regels bij kijken. Kinderen ontdekken zelf het materiaal en bepalen zelf hoe ze ermee gaan spelen en wanneer het klaar is. Dat is voor de begeleiders soms

lastig, want vaak wordt verwacht dat het kind het werkje helemaal afmaakt. Werken is een moment dat door een begeleider is bepaald. Er zijn regels en het hoofddoel is dat de kinderen er van *leren*. Dat is meer onderwijsachtig denken. Bij spelen is het hoofddoel *plezier*, de kinderen leren dan natuurlijk ook, maar dat is dan niet het hoofddoel. Belangrijk is wanneer een kind speelt, het kind hierin vrij te laten. Als begeleider mag je dan eigenlijk geen sturende rol innemen. Uit de interviews kwam ook naar voren dat de meeste medewerkers vinden dat kinderen ook met OM kunnen spelen en met speelgoed kunnen werken. Dit is afhankelijk van het materiaal en, in het geval van werken, met welk doel het materiaal wordt aangeboden.

Collega's

Uit de interviews kwam naar voren dat één van de ondervraagden vond dat collega's een belangrijke rol spelen in je werk. Wat betreft OM en het werken hiermee is het, volgens een medewerker, belangrijk om elkaar te helpen wanneer de ander het even niet meer weet. Volgens deze medewerker kan het erg waardevol zijn als je de ander inspireert en motiveert. Want soms, werd er gezegd, loop je als begeleider vast. Dan lijkt het voor de begeleider net alsof er 'stil gestaan' wordt als het kind maar met hetzelfde materiaal blijft spelen/werken. Dan is het fijn als collega's elkaar onderling kunnen ondersteunen.

Observatie

Tijdens de interviews werd er gelet op de non-verbale communicatie. Hieronder wordt verstaan: lichaamstaal, intonatie, gebaren, evt. emoties enz. Hoe gedragen de personen zich? Wat zeggen zij, maar wat bedoelen zij nou echt? Tijdens het interviewen leken de meeste non-verbale reacties overeen te komen met de verbale reacties. De geïnterviewden leken lichtelijk verrast (op een positieve manier) en reageerden ogenschijnlijk enthousiast. Ook reageerden de medewerkers enigszins nieuwsgierig op het nieuws dat er een nieuwe handleiding ontwikkeld zou worden. Niemand leek geshockt of negatief verrast. En, voor zover opgemerkt kon worden, was niemand emotioneel tijdens het interviewen en voelde niemand zich gekwetst bij de gedachten dat het aanbieden van het OM op het KDC niet gestructureerd verloopt. Natuurlijk zal er tijdens het presenteren alsnog gelet worden op de manier van informatie overgedragen, zodat er met iedereen rekening gehouden kan worden.

7.2 Overige instellingen

Wat voor het onderzoek een mogelijke informatiebron kon zijn, waren de verschillende KDC's van de Gemiva-SVG Groep en andere instellingen die relevant waren voor het onderzoek. Verschillende instellingen werden telefonisch benaderd om na te gaan of er instellingen zijn die handleidingen of iets dergelijks in huis zouden hebben voor het werken met OM. Dit was relevant voor het onderzoek omdat deze informatie eventueel als leidraad voor de handleiding gebruikt kon worden.

Bovendien ontstond hierdoor een inzicht over de 'breedheid' van het onderzoek. Hoe actueel is het onderwerp? Hoeveel andere instellingen gebruiken een handleiding of hebben hier behoefte aan?

Onderstaande KDC's, waar kinderen met ongeveer hetzelfde ontwikkelingsniveau geholpen worden als bij KDC Bloemendaal, zijn benaderd:

- KDC 'de Walnoot' te Leiden.
- KDC 'Ons Blijje Honk' te Zwijndrecht.
- KDC 'Thiendenland' te Schoonhoven.
- KDC 'de Regenboog' te Middelharnis.

Ook werden benaderd:

- KDC 'de Bolsterberg' te Zoetermeer, van Ipse de Bruggen.
- KDC 'Prisma', te Alphen aan den Rijn, van Ipse de Bruggen.
- KDC 'Kind & Zo' te Delft, van Ipse de Bruggen.
- KDC 'De Prins' te Den Haag, van Steinmetz de Compaan.
- KDC 'Wateringse Veld' te Den Haag, van Steinmetz de Compaan.
- Stichting Kinderopvang, te Hendrik Ido Ambacht.
- SBO 'de Ark' te Gouda.
- Kinderkliniek Kinder- en Jeugdpsychiatrie (KJP), te Rotterdam, van Erasmus MC.

Gebleken is dat er, van de benaderde instellingen, maar één instelling is die een handleiding gebruikt bij het werken met het OM, namelijk de Kinderkliniek. Bij andere instellingen wordt er soms gebruik gemaakt van theorieën en methoden. Genoemd werd '*Kleine Stapjes*', het '*Ik volg je*' systeem of de '*Kijk-Wat-Ik-Kan*' lijsten (KWIK-lijsten). De '*Kleine Stapjes*' methode en de KWIK-lijsten waren ook op KDC Bloemendaal aanwezig en waren al doorgenomen om te beoordelen of deze informatie bruikbaar zou zijn voor het onderzoek. De methode achter het '*Ik volg je*' systeem kon helaas niet achterhaald worden aangezien dit nog in ontwikkeling is. Bovendien mogen instellingen dit niet zomaar aan andere instellingen of personen doorgeven. De benaderde instellingen hadden helaas geen andere, bruikbare informatie beschikbaar. Sommige instellingen toonden wel interesse in de handleiding en waren benieuwd naar de uitkomsten van het onderzoek.

Databron 4: Ontwikkelingsmateriaal

7.3 De aanwezigheid en kwaliteit van OM aanwezig op KDC Bloemendaal

Onder Databron 4 wordt de letterlijke aanwezigheid bedoeld van het OM op KDC Bloemendaal. In dit geval wordt bedoeld het OM in de materialenkasten en de kwaliteit hiervan.

Op KDC Bloemendaal staan 4 materialenkasten op de gang. Hier kunnen PB-ers OM kiezen voor in de werkbakken van de kinderen. Zo zit er in de werkbakken regelmatig nieuw materiaal, zodat de kinderen steeds met materiaal werken dat aangepast is op hun niveau. De materialenkasten zijn ingedeeld op moeilijkheid. In de linker kast zitten de 'makkelijke' materialen, dit loopt per kast op. In de uiterst rechtse kast zitten de puzzels. De materialen hebben een gekleurde sticker waarop de moeilijkheidsgraad afgelezen kan worden. Geel staat voor het 'makkelijkste' materiaal, bij groen wordt het al wat moeilijker, en blauw is het aller-moeilijkst. Daarna komen de puzzels (rood) die van moeilijk (hoog in de kast) naar makkelijk (laag in de kast) zijn ingedeeld.

Gezamenlijk is er in de materialenkasten en in de werkbakken op de groepen gekeken om te onderzoeken wat er op het KDC aanwezig was qua OM, wat de kwaliteit hiervan was en wat er eventueel ontbreekt. Ook is de huidige handleiding van toepassing geweest om de verschillende categorieën te beschrijven. Hieronder staan de bevindingen.

Op KDC hebben ze verschillend OM dat per categorie oploopt in moeilijkheid. Aan categorieën is het volgende materiaal aanwezig:

- **Bouw- en constructiemateriaal:**
Blokken, Duplo, Nopper, Montage bouten en moeren, Hamertje Tik.
- **Basismateriaal: vorm- kleur- afmeting:**
Nestblokken, Ringentoren, Vormenstoven, Stapeldeksels, Bouwbekers, Insteekdoppen, Vormsorteerplank, Groot-klein sorteren, Mozaïek .
- **Lotto's en waarnemingsmateriaal:**
Lotto, Schau Genau, Vormenlotto, Domino, Memory, Electro, Werken naar voorbeeld (Schroefie, Jakolino, Educo Peutra).
- **Combinatiespel:**
Transpiranto, Kombina, Educo sorteer spel, Jegro associatie spel, Trio educo, Completo.
- **Fijn-motorisch materiaal:**
Kralen rijgen, Insteekmozaïek, Rijgborden, Rijgcilinder, Rijgbordjes, Gesp-Strik- en Dichtknoop frames.
- **Puzzels:**
Puzzels met grote/kleine noppen, grote/kleine stukken met/zonder frame met/zonder voorbeeld. Vloerpuzzels rubber.
- **Taal-denken materiaal:**
Sorteren, Associëren en Hoog-Laag, Op-Onder spellen.
- **Hoeveelheidbegrippen materiaal:**
Lotto's met aantallen en telspelletjes.
- **Auditief materiaal:**
Luistervink 'Rolf'.
- **Vorbereidend Schrijven/Tekenen**
Oog-handcoördinatie schrijfspeel, 'Tekenen het missende deel' spel.
- **Vorbereidend Lezen:**
Woord en sorteerspeel 'Rolf'.
- **Vorbereidend Rekenen:**
Tel-puzzels.

Ontwikkelingsmaterialen kunnen één of meerdere ontwikkelingsdoelen dienen. Deze doelen konden afgelezen worden op het OM in de materiaalkasten. Soms was het doel beschreven op de doos, en soms in de gebruiksaanwijzing.

- Het doel van *bouw en constructiemateriaal* en het *basismateriaal (vorm-kleur- afmeting)* is het stimuleren van de ontwikkeling van concentratie, motoriek en ruimtelijk inzicht.
- *Lotto's en waarnemingsmateriaal* en *Hoeveelheids-begrippen materiaal* hebben als doel het stimuleren van de ontwikkeling van de waarneming (vorm, kleur, betekenis), concentratie en korte termijngeheugen (Memory). Mozaiek heeft als doel het stimuleren van visueel waarnemen en denken- doen, ordenen, sorteren en groeperen. Werken naar voorbeeld heeft als doel het stimuleren van de ontwikkeling van visuele waarneming (kleuren en vorm waarneming), motorische ontwikkeling en bevorderen tellen.
- *Combinatiespel* heeft als doel het stimuleren van de ontwikkeling van waarnemen van vorm of kleur, oriëntatie van ruimte, tijd en wereldverkenning.
- *Fijn-motorisch materiaal*, zoals de Gesp- Strik- en Dichtknoop frames, hebben als doel het stimuleren van de ontwikkeling van de fijne motoriek, oog-hand coördinatie en zelfstandigheid.
- *Puzzels* hebben als doel het stimuleren van de ontwikkeling van het waarnemen, ordenen en sorteren, het zelfstandig bedenken van oplossingen voor problemen, ruimtelijk inzicht, concentratie en fijne motoriek.
- *Taal-denken materiaal* heeft als doel het stimuleren van het kunnen sorteren en associëren.
- *Hoeveelheids-begrippen materiaal* heeft als doel het stimuleren van het bepalen en herkennen van hoeveelheden.
- *Auditief materiaal* heeft als doel het leren luisteren en herkennen van woorden en geluiden.
- *Voorbereidend Schrijven/Tekenen* heeft als doel het stimuleren van het leren schrijven en tekenen.
- *Voorbereidend lezen* (zoals de moeilijkere lotto's met letters) heeft als doel het stimuleren van het leren lezen en het leren woord combinaties te maken.
- *Voorbereidend Rekenen* heeft als doel het stimuleren van het leren rekenen.

Ook is het aanwezige materiaal met een kritische blik bekeken zodat vastgesteld kon worden of deze materialen nog goed bruikbaar zijn. Volstaat de kwaliteit nog, is het bijvoorbeeld compleet en niet kapot. Over het algemeen is de kwaliteit van de verschillende materialen redelijk goed. Er zijn veel materialen aanwezig die al lang geleden zijn aangeschaft, maar de kwaliteit lijkt nog steeds in orde. Dit kan betekenen dat de aangeschafte materialen zó degelijk zijn dat ze lang mee gaan. Dit kan ook een nadeel hebben. Omdat de materialen wat verouderd zijn, heeft dit ook effect op de aantrekkelijkheid hiervan. Het kan aangenomen worden dat nieuw materiaal (met een held of stripfiguur van deze tijd) de kinderen meer aanspreekt en waarschijnlijk meer motiveert dan verouderd materiaal. Ook was er materiaal aanwezig dat incompleet was. Soms ontbraken onderdelen, zoals bijvoorbeeld een puzzelstukje. Het is dan een afweging die gemaakt moet worden door het KDC om materiaal te vervangen. Óf om de reden dat het verouderd is, óf omdat het niet meer de nieuwsgierigheid prikkelt van een kind, óf omdat het incompleet is. Deze waarnemingen worden beschreven bij de aanbevelingen.

Databron 5: Databanken en registratiesystemen

7.4 Intranet

Als databron 'Databanken en registratiesystemen' is als informatiebron het Intranet van de Gemiva-SVG groep gekozen. Op het intranet, dat alleen geraadpleegd kan worden op Gemiva locaties, kunnen veel dingen opgezocht worden: nieuwsberichten, agenda, vacatures, organisatiestructuur, functiebeschrijvingen, competentieprofielen en folders/flyers. Wat betreft informatie rondom het onderwerp OM kon er helaas niets gevonden worden. Wel is er andere informatie verzameld, namelijk de functiebeschrijving voor een PB-er. Hierin wordt beschreven wat de kern van de functie is en wat de benodigde kennis voor deze functie is. Ook zijn er competenties gevonden waar begeleiders van mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking aan horen te voldoen. Dit was relevant om als bijlage bij te sluiten in het verslag omdat dan duidelijk wordt waar een medewerker aan moet voldoen wil hij/zij werken met mensen met een beperking (*zie bijlage 9*). Wat ook geldt voor het werken met ontwikkelingsmateriaal. Ook dan moet een begeleider dezelfde benodigde kennis/competenties in huis hebben.

Eindfase

In deze fase kwam, aan de hand van het vergelijken van het literatuur- en praktijkonderzoek met persoonlijke opvattingen, de analyse tot stand. Daar vloeiden ook de antwoorden op de hoofd- en deelvragen uit, wat uiteindelijk leidde tot de aanbevelingen.

8. De Analyse

Hieronder worden de resultaten die het literatuur- en praktijkonderzoek (interviews) hebben opgeleverd, met elkaar en onze persoonlijke opvattingen vergeleken. Op deze manier kunnen conclusies getrokken worden die op feiten, waarnemingen én meningen gebaseerd zijn. Met deze uitkomsten worden de hoofd- en deelvragen beantwoord.

F.W.A. Fröbel was de eerste persoon die zich bezig hield met ontwikkelingsmaterialen. Hij introduceerde methoden en speelvoorwerpen in de kleuterschool zoals het werken met balletjes, cilinders en kubussen. Hij beïnvloedde Maria Montessori die van mening was dat kinderen de verschillende ontwikkelingsfasen actief en in eigen tempo moeten kunnen doormaken. De ontwikkelingsmaterialen zijn hierbij een hulpmiddel om dit te behalen.

De informatie gevonden tijdens het literatuuronderzoek was bruikbaar om het onderwerp af te bakenen, en een goede definitie voor ontwikkelingsmateriaal te stellen. Genoemd werd de definitie: *‘Ontwikkelingsmaterialen zijn hulpmiddelen die we in het onderwijs gebruiken om ontwikkelingsprocessen van jonge kinderen zo optimaal mogelijk te beïnvloeden’* van Janssen Vos en den Dikken (1997). De definitie van Vos en Dikken is toepasbaar voor het onderzoek maar het is helaas nog niet specifiek genoeg voor kinderen met een beperking. Het kon nog beter aangevuld en toegepast worden op het KDC.

Met zowel de informatie uit het literatuur- als het praktijkonderzoek en persoonlijke ideeën/visies kon er een definitie voor OM samengesteld worden. Deze is méér toepasbaar op het KDC en wordt in de handleiding als uitgangspunt gehanteerd. Op deze manier wordt de definitie van Janssen Vos en den Dikken gecombineerd tot een perfect passende definitie.

De definitie van ontwikkelingsmaterialen is als volgt:

‘Ontwikkelingsmaterialen zijn hulpmiddelen die KDC Bloemendaal gebruikt om de ontwikkelingsprocessen van kinderen met een beperking zo optimaal mogelijk te stimuleren en beïnvloeden met als doel het bereiken van één of meerdere leer/ontwikkelingsdoelen’.

Op het KDC is er verschillend OM aanwezig dat per categorie oploopt in moeilijkheid. Aan categorieën is het volgende materiaal aanwezig.

- Bouw- en constructiemateriaal.
- Vorm- kleur- afmeting materiaal.
- Lotto's en waarnemingsmateriaal.
- Combinatiespel.
- Puzzels.
- Taal-denken materialen.
- Hoeveelheids-begrippen materiaal.
- Auditief materiaal.
- Voorbereidend Schrijven/Tekenen.
- Voorbereidend Lezen.
- Voorbereidend Rekenen.

Het is duidelijk geworden dat tijdens het werken met OM, de begeleider de regie heeft. Deze bepaalt wanneer er met het OM gewerkt wordt, met welk materiaal er gewerkt wordt en hoe lang. Verder gaat het tijdens het werken om het resultaat, in tegenstelling tot spelen. *Leren* staat centraal tijdens het werken, met als doel de ontwikkelingsprocessen van de kinderen zo optimaal mogelijk te stimuleren.

Ontwikkelingsmaterialen kunnen één of meerdere ontwikkelingsdoelen dienen. Het stimuleren van de ontwikkeling van bijvoorbeeld:

- Concentratie.
- Grove/fijne motoriek.
- Ruimtelijk inzicht (bepalen en herkennen van hoeveelheden).
- Oog-hand coördinatie.
- Zelfstandigheid.
- Waarneming.
- Ordenen, sorteren, associëren en groeperen.
- Probleemoplossend denken.
- Korte termijngeheugen.
- Tellen, lezen, luisteren en schrijven/tekenen.
- Oriëntatie van ruimte, tijd en wereldverkenning.

Ook wordt er in dit onderzoek belang aan gehecht dat er voorwaarden gesteld worden waar OM aan moet voldoen. Een voorwaarde is bijvoorbeeld dat OM visueel aantrekkelijk moet zijn, zodat het kind verleidt wordt om ermee te werken. Ook is het belangrijk dat het OM compleet is en heel. Het is ook belangrijk dat de begeleider duidelijke regels opstelt die gelden tijdens het werken, zodat de begeleider structuur en houvast kan aanbieden aan het kind. Om het kind zich zo optimaal mogelijk te laten concentreren is het van belang dat er weinig of geen invloeden van buitenaf komen (zoals geluid). Bovendien is het belangrijk dat het kind ook geen invloeden van binnenaf voelt, zoals honger of vermoeidheid. Tot slot moet het kind zich fijn, veilig en op zijn/haar gemak voelen in de ruimte waarin het werkt. Zoals ook Montessori beschrijft moeten de juiste middelen aanwezig zijn zodat kinderen zichzelf optimaal en in eigen tempo kunnen ontwikkelen.

Ook is het belangrijk dat er randvoorwaarden worden gesteld om het werken met OM zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Zoals bijvoorbeeld dat het te leren principe duidelijk aanwezig is in het materiaal waarmee het kind werkt. Ook moet het werkmoment voor een kind overzichtelijk en gestructureerd zijn. Voorwerpen van verschillende soorten moeten niet tegelijkertijd aangeboden worden. Het materiaal moet de nieuwsgierigheid van het kind stimuleren (aantrekkelijke vormen, kleuren en oppervlakken) en het kind de mogelijkheid bieden het zelfstandig te gebruiken.

Het werken met OM is in toenemende mate belangrijker geworden op het KDC. OM is in de loop der jaren een steeds bekender 'fenomeen' geworden dat een grotere rol is gaan spelen in het werken met kinderen met een beperking. Dit komt doordat, ook buiten KDC Bloemendaal, OM steeds meer erkend wordt als een verantwoord middel om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren. 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' werken op verschillende manieren met het OM. De medewerkers communiceren op verschillende manieren naar de kinderen toe dat zij gaan werken. Ook de frequentie van het werken verschilt. Deze verschillen komen doordat de groep altijd afhankelijk is van het aantal kinderen, het aantal medewerkers, het ontwikkelingsniveau van de kinderen en andere factoren. Ook zijn er verschillen in het werken met OM doordat de kinderen qua ontwikkelingsleeftijd verschillen en doordat beide groepen andere doelen, of uitgangspunten hanteren. Zo is 'de Speelweide' een observatiegroep waar jonge kinderen geobserveerd worden om zo de juiste behandeling te bepalen. 'de Boomgaard' is, daarentegen, een schoolvoorbereidende groep, waarin dingen als het aanleren van een werkhouding en andere schoolse vaardigheden centraal staan.

Op KDC Bloemendaal wordt er momenteel gewerkt met een handleiding die geruime tijd geleden is opgesteld. Deze handleiding werd gemaakt nadat er vanuit het team veel vragen kwamen rondom het werken met OM. De huidige handleiding werd op bruikbaarheid getest, in kader van het onderzoek. Wat

vastgesteld kon worden is dat de handleiding niet 'ideaal' is in gebruik. Wat bijvoorbeeld niet in de handleiding beschreven wordt zijn de kleine stapjes. Waar je met een kind kunt beginnen, en welke stapjes ertussen zitten. Ook kon er niet in terug gevonden worden met welk materiaal je welk ontwikkelingsdoel traint en op welke verschillende manieren je een kind kunt begeleiden. Bovendien is de lay-out niet optimaal, het is niet duidelijk of gestructureerd weergegeven. Oftewel, er kon geconstateerd worden dat de handleiding niet gebruiksvriendelijk is. In de tijd dat op het KDC begonnen werd met het werken met deze handleiding, voldeed het wel aan de wensen van de medewerkers. Het betekende voor hun een basis, een handvat waarmee verder gewerkt kon worden. Maar, na al die jaren, zijn de wensen en eisen aan een handleiding veranderd. De huidige handleiding kon daar niet meer in voorzien.

De medewerkers zouden nu, in de nieuwe handleiding, graag willen zien dat er variaties beschreven worden. Met variaties wordt bedoeld dat beschreven wordt hoe de medewerkers met hetzelfde OM variaties kunnen aanbrengen in het werken ermee. De medewerkers gaven aan ook graag te willen zien dat de handleiding toegankelijk en duidelijk geschreven wordt, en dat deze goed geïntroduceerd wordt. Ook zouden zij graag willen zien dat de scorelijsten verbeterd worden. Eerder in het onderzoeksverslag bestond ook het idee om de uitzonderingen in de handleiding te beschrijven. Dat er ook in terug gelezen kon worden hoe kinderen met bijvoorbeeld autisme of een slechte visus/motoriek met het OM kunnen werken. Hier werd, na het doen van het praktijkonderzoek, vanaf geweken. Dit zou teveel werk zijn, wat qua tijd niet haalbaar was om uit te voeren. Dit kon eigenlijk een nieuw onderzoek op zich zijn. Ook zou het de aandacht van het oorspronkelijke onderzoek afnemen. Er is besloten de suggesties van de medewerkers mee te nemen in dit onderzoek. Deze tips, zoals de variaties, worden in de handleiding beschreven. Ook zullen wij als aanbeveling geven de scorelijsten aan te passen. Op deze manier worden hun wensen tegemoet gekomen. Bovendien is ernaar gestreefd de handleiding zo duidelijk mogelijk te beschrijven en zal geprobeerd worden de introductie van de handleiding goed mogelijk aan te laten sluiten op de medewerkers.

Wat ook uit het praktijkonderzoek naar voren kwam, is dat de gedragsdeskundige een nieuw ontwikkelde handleiding niet de hoogste prioriteit vond. Volgens haar is OM een middel, een gereedschap. En ook een toetsmiddel om te kijken wat het kind kan. Alleen een handleiding zou niet effectief genoeg zijn, het zou goed zijn als de medewerkers bijvoorbeeld een cursus over OM zouden krijgen. Het was erg interessant maar ook verwarrend om zo'n andere kijk op het OM te mogen ervaren bij de gedragsdeskundige. Er werd verwacht dat zij meer op één lijn zou zitten met de opdrachtgever in de behoefte aan een nieuwe handleiding.

Na dit interview is er samen met de werkbegeleider gebrainstormd over wat er met deze informatie gedaan zou worden. Een mogelijkheid was om met deze nieuwe inzichten een andere weg in te slaan. Een weg waarbij het niet precies belangrijk is om te onderzoeken op welk niveau een kind met welk materiaal werkt, maar met het doel om een omvangrijker leerdoel te oefenen en ontwikkelen bij de kinderen. Het *doel* staat centraal en niet het OM. Er werd uiteindelijk besloten om verder te gaan met de eerste insteek. De gedragsdeskundige werd als een belangrijke bron van informatie gezien qua ervaringen en de literatuur die via haar beschikbaar stond. Haar mening over de handleiding was waardevol. Maar de opdracht bleef vanuit de opdrachtgever duidelijk. Het was jammer dat de gedragsdeskundige hierover een andere mening had, maar over een nieuwe werkwijze zoals zij deze beschreef zou er een heel nieuw onderzoek gestart kunnen worden en zou er een heel nieuw eindproduct gemaakt kunnen worden. Dit was ook qua tijd, niet haalbaar. Er was niet genoeg tijd om meerdere eindproducten te ontwikkelen, zoals bijvoorbeeld een cursus voor de medewerkers. Bovendien viel dit niet binnen de opdracht. De opdrachtgever en wij stonden achter het besluit om door te gaan met het

oorspronkelijke plan. Bovendien werd door de interviews duidelijk dat de medewerkers wel positief tegenover het idee van een nieuwe handleiding stonden. Om wel wat met de tips van de gedragsdeskundige te doen is besloten het advies van de gedragsdeskundige mee te nemen in de aanbevelingen. Zo wordt het de medewerkers aanbevolen om regelmatig in overleg te gaan over het werken met OM. Bovendien zal in de handleiding het doel van de verschillende OM toegelicht worden.

Gebleken is dat er op KDC's, zowel binnen als buiten de stichting, er zelden handleidingen gehanteerd worden om te werken met OM. Van de instellingen die benaderd zijn voor het praktijkonderzoek, was er maar één instelling die een handleiding gebruikte. Een handleiding, zoals ontwikkeld is als eindproduct, is niet iets wat standaard bij elk KDC of andere instelling waar met OM gewerkt wordt aanwezig is. Helaas was de handleiding van de desbetreffende instelling niet geschikt om als leidraad te gebruiken. Dit met de reden dat de omschreven ontwikkelingsstappen hoger lagen dan het niveau waarop de kinderen van 'de Boomgaard' of 'de Speelweide' functioneren. De medewerkers van de benaderde instellingen vertrouwen op hun ervaringen en proberen OM 'gewoon' bij de kinderen uit. Eigenlijk zoals er vroeger op KDC Bloemendaal ook met OM gewerkt werd. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het hebben van een handleiding een relatief nieuw fenomeen is binnen de gehandicaptenzorg. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden over andere instellingen in Nederland, maar het is een feit dat een handleiding, welke ontwikkeld is voor dit onderzoek, erg vernieuwend is. Bovendien toonden de meeste instellingen interesse in de, voor dit onderzoek, ontwikkelde handleiding. Deze informatie geeft aan hoe 'breed' de belangstelling voor het onderzoek is, als er gekeken wordt naar de maatschappelijke relevantie. Ook geeft dit het vernieuwende karakter weer van de handleiding omdat het in een breder perspectief kan worden gezet. Er is besloten in te gaan op de verzoeken van meerdere KDC's om de handleiding ook bij hen te introduceren. Het zou fijn zijn als de handleiding ook voor hen een uitkomst kan bieden in het werken met OM. Als de handleiding ook op andere instellingen kan zorgen voor structuur en houvast, is het uiteindelijke doel bereikt.

De medewerkers van KDC Bloemendaal hebben verschillende opleidingen gevolgd, en hebben op de groepen 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' een van de volgende twee functies.

De functie '*persoonlijk begeleider*' wordt, toepasbaar op het KDC, als volgt omschreven: *de PB-er is gericht op het in stand houden en/of bevorderen van het psychosociaal welbevinden en de zelfredzaamheid van de cliënten en op het in stand houden en/of ontwikkelen van hun kennis en vaardigheden*. Met andere woorden, als PB-er speel je een belangrijke rol in de zorg voor het beperkte kind. De PB-er is verantwoordelijk voor de zorg die het kind aangeboden krijgt, het contact met de ouders/andere disciplines, het duidelijk maken van hulpvragen en het opstellen én naleven van werkdoelen.

De functie '*begeleider*' wordt, toepasbaar op het KDC, als volgt omschreven: *de begeleider heeft een observerende/signalerende taak in het werken met kinderen. Zij draagt zorg voor het organiseren en naleven van een dagprogramma. Bovendien assisteert zij de PB-er met haar taken*.

De volgende competenties zijn nodig om beide functies juist uit te oefenen.

De (persoonlijk) begeleider wordt geacht in staat te zijn:

- Een vertrouwensband met het kind op te bouwen en met het kind te communiceren op zijn of haar niveau.
- Te weten hoe veilig en verantwoord te handelen.
- Schriftelijk en mondeling te kunnen overdragen.
- Methodisch te werken en prioriteiten te kunnen stellen.
- Betrokkenheid te tonen en afstand te kunnen nemen.

- De zelfstandigheid van het kind te motiveren en stimuleren.
- Protocollen en wet- en regelgeving toe te passen.

Deze informatie over competenties zijn ook van toepassing in het werken met het OM. Er wordt aangenomen dat de medewerkers aan deze competenties voldoen. Om deze reden zijn ze niet nogmaals in de handleiding bij randvoorwaarden beschreven. Maar desalniettemin blijven deze competenties zeker van belang.

In dit onderzoek heeft het OVM een belangrijke plaats ingenomen bij het afbakenen van de doelgroep waarvoor de handleiding is ontwikkeld. Persoonlijk vinden wij dit een effectieve manier voor de medewerkers om de kinderen te kunnen observeren, wat als uitkomst een overzicht geeft op welke leeftijd zij functioneren.

Uit de interviews met de persoonlijk begeleider van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' kwam naar voren dat de kinderen een gecombineerde ontwikkelingsleeftijd hebben van gemiddeld ± 1 tot 2,5 jaar. Dit hebben zij kunnen vaststellen door het OVM voor de kinderen in te vullen. De kinderen van 'de Speelweide' functioneren op een ontwikkelingsleeftijd van soms nog geen jaar tot twee jaar. Omdat deze kinderen nog zo jong zijn (3 tot 6 jaar) heeft OM nog niet altijd prioriteit. Een kind moet wel een werkhouding of een mate van concentratie hebben wil het 'juist' met OM kunnen werken. Maar met de kinderen die dit wel kunnen wordt er in ieder geval één keer per week gewerkt. De kinderen van 'de Boomgaard' functioneren op een ontwikkelingsleeftijd van 1,5 tot 2,5 jaar. Deze groep is de schoolvoorbereidende groep en kinderen worden hier alleen geplaatst als ze een kans van doorstromen hebben, naar bijvoorbeeld het SBO. Op 'de Boomgaard' heeft OM een grote prioriteit omdat dit de kinderen helpt goed door te kunnen stromen naar het SBO. Elk kind werkt 2 maal per week met OM.

Uit de literatuurstudie (uit de theorie van Piaget) kan opgemaakt worden dat kinderen met deze ontwikkelingsleeftijden met name functioneren in het sensomotorische stadium. Wanneer ze aan de bovengrens zitten, vanaf 2 jaar, zitten ze wellicht net aan in het preoperationele stadium. Aangezien de ontwikkelingsleeftijd van de kinderen van 'de Speelweide' en 'de Boomgaard' maximaal 2,5 jaar is zullen de kinderen met een hoger niveau de preoperationele fase *nét* aan halen. De kinderen zullen, vanwege hun ontwikkelingsleeftijd en het feit dat de preoperationele fase kenmerkend is voor de leeftijd 2 tot 7 jaar, maar een aantal ontwikkelingskenmerken van deze fase laten zien. Wat bijvoorbeeld typische kenmerken zijn van dit stadium zijn, zijn egocentrisme (*het denken van het kind centreert zich rond de eigen persoon*), centratie (*het kind laat zijn redeneringen en conclusies leiden door het meest opvallende aspect van een probleem*), animisme (*de neiging om aan niet-levende dingen leven toe te kennen*), artificialisme (*de neiging om te geloven dat alle dingen door mensen zijn gemaakt*) en realisme (*de neiging psychische fenomenen, zoals dromen, als fysische fenomenen te zien*). Een kind van 'de Boomgaard' zou bijvoorbeeld de kenmerken egocentrisme, centratie en animisme kunnen laten zien, maar zou dan niet perse de kenmerken artificialisme of realisme kunnen laten zien. Dit is totaal afhankelijk van het ontwikkelingsniveau.

Wat waardevol is om te vermelden, is dat deze theorie ontwikkeld door Piaget niet 'waterdicht' is. Onderzoekers toonden aan dat sommige kinderen vaardigheden eerder beheersten dan Piaget veronderstelde. Ook is het mogelijk dat het kind niet elke stap keurig doorloopt en soms stappen die later 'horen' te komen al eerder ontwikkeld heeft. Bovendien kunnen kinderen met de ene vaardigheid in een ander stadium zitten dan met een andere vaardigheid. Net als bij alle kinderen, zal dit ook van toepassing zijn op de kinderen van 'de Speelweide' en 'de Boomgaard'.

John Locke beschrijft dat álles wat een kind weet, hem is aangeleerd. Een kind leert, volgens Locke, door middel van ervaringen en een straf-beloningssysteem. Als ervaringen opgedaan worden, wordt dit door het verstand tot kennis verwerkt. Kinderen doen ervaringen op door spel, maar ook door de meest simpele, alledaagse dingen. Deze laatste gedachte wordt ook gedeeld door De Weerd (2009). Vaak zijn deze ervaringen nodig om met OM te werken. Als een kind bepaalde dingen heeft ervaren, worden deze door OM vastgehouden en uitgebreid. OM kan ervoor zorgen dat bepaalde kennis, opgedaan via ervaring, wordt gegeneraliseerd door de kennis op verschillende terreinen te oefenen. Zo is OM een middel om de ontwikkeling te stimuleren. Deze manier van denken past goed bij dit onderzoek, deze denkbeelden komen overeen met de manier waarop in dit onderzoek over OM wordt gesproken. Geloofd wordt dat OM een middel is om de ontwikkeling van het kind te stimuleren. Maar OM staat niet op zich, en de begeleider moet ook op andere manieren bezig zijn met het stimuleren van de ontwikkeling. Zoals het kind dingen laten ervaren en ontdekken. Deze visie sluit ook goed aan bij de mening van de gedragsdeskundige. In het interview vertelde zij dat OM wel degelijk hulpzaam is, maar dat de medewerkers wel verder moeten kijken dan dat. OM is een toetsmiddel, maar het staat niet op zich. In dit onderzoek wordt er ook uitgegaan van deze visie. OM wordt erkend als een waardevol 'gereedschap' in het stimuleren van de ontwikkeling bij kinderen. Maar wat nóg belangrijker is, is het aanbieden van *ervaringen* aan het kind. Het ervaren van soms hele alledaagse dingen, zoals het laten voelen van de wind, of een bezoek aan de kinderboerderij. Dingen die voor mensen zonder beperking zo normaal zijn, maar die voor kinderen van KDC Bloemendaal en andere kinderen met een beperking niet vanzelfsprekend zijn. In dit onderzoek is er geprobeerd het werken met OM te structureren. Zo luidde de opdracht. Maar wel wordt het belang erkend van allerlei andere manieren om de ontwikkeling te stimuleren.

De manier waarop Freud de ontwikkeling van het kind beschrijft kan deels van toepassing zijn op de kinderen van het KDC. Erkent wordt de orale fase, van nul tot 1.5 jaar. Er wordt echter niet geloofd dat de mond het lustorgaan is zoals Freud deze typeert, maar wel dat het kind de mond gebruikt voor zijn natuurlijke drangen, zoals het voeden en het duimen, wat hem een veilig gevoel geeft. Een kind heeft de zogenaamde zuigdrang omdat hij moet eten voor de groei van zijn lichaam, dit is menselijk. Ook stopt een kind zijn duim in zijn mond zodat hij zichzelf kan troosten, wat ook nodig is om te groeien. Dat hij ook zijn handjes en speelgoed in zijn mond stopt, is puur voor dezelfde functie. Kinderen op 'de Speelweide' duimen ook, en hebben soms ook nog de neiging materiaal in hun mond te stoppen. De andere twee fases werden niet relevant gevonden voor dit onderzoek.

Ook is het nuttig om de fysieke ontwikkeling toe te lichten. De fysieke ontwikkeling hangt nauw samen met de mentale ontwikkeling en deze zijn altijd van invloed op elkaar. Vooral in de eerste twee levensjaren ligt het groeitempo erg hoog en doorloopt een baby of peuter vele ontwikkelingsstappen. Zo zullen de kinderen van 'de Speelweide' gevarieerde Ontwikkelings-stappen laten zien, passend bij de ontwikkelings-leeftijden van acht tot achttien maanden. Het ene kind zal net de beginselen van de pincetgreep laten zien, terwijl de ander al bezig is met het gebruiken van taal. Op 'de Boomgaard' zal het ene kind drie blokjes kunnen stapelen terwijl het andere kind zijn neus, mond of been kan benoemen. Zo variëren de ontwikkelingsstappen per groep. Deze informatie is gevonden uit de drie observatielijsten die beschreven staan bij het literatuuronderzoek. Deze lijsten beschrijven verschillende ontwikkelingsleeftijden en scharen daar gedragingen onder die te toetsen zijn. Dankzij de interviews is duidelijk geworden op welk niveau de kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' functioneren. Zo kon de doelgroep afgebakend worden waarover de handleiding geschreven moest worden. De literatuur en de observatielijsten zijn als handvat gebruikt zodat de inhoud van de handleiding gevormd kon worden. De handleiding is ontwikkeld met behulp van zowel oude als vernieuwende

theorieën, methoden en documenten. Op deze manier is de inhoud van de handleiding een combinatie van allerlei verschillende bronnen. Dit maakt de handleiding vernieuwend omdat het nieuwe kennis en inzichten in het werken met OM verschaft, waarin oorspronkelijke denkwijzen gecombineerd worden met nieuwe oplossingen. Dit alles zal overgedragen worden door deze handleiding.

9. Beantwoorden van de hoofd- en deelvragen

Aan de hand van de analyse, waar het literatuur- en praktijkonderzoek met elkaar vergeleken wordt met persoonlijke opvattingen, zijn de hoofd- en deelvragen beantwoord.

9.1 Deelvragen

Deelvraag 1:

Wat is ontwikkelingsmateriaal?

De definitie van OM is:

'Ontwikkelingsmaterialen zijn hulpmiddelen die (op het KDC Bloemendaal) gebruikt worden om de ontwikkelingsprocessen van de kinderen met een beperking zo optimaal mogelijk te stimuleren en beïnvloeden met als doel het bereiken van een of meerdere leer/ ontwikkelingsdoelen'.

Tijdens het werken met OM heeft de begeleider de regie. De begeleider bepaalt wanneer er met de ontwikkelingsmaterialen gewerkt wordt, met welk materiaal er gewerkt wordt en hoe lang. Verder gaat het bij de ontwikkelingsmaterialen onder andere om het resultaat, in tegenstelling tot spelen. *Leren* staat centraal tijdens het werken. Ook heeft het een doel, namelijk de ontwikkelingsprocessen van de kinderen zo optimaal mogelijk te beïnvloeden.

Ontwikkelingsmaterialen kunnen één of meerdere ontwikkelingsdoelen dienen.

Het stimuleert bijvoorbeeld de ontwikkeling van:

- Concentratie.
- Grove/fijne motoriek.
- Ruimtelijk inzicht (bepalen en herkennen van hoeveelheden).
- Oog-hand coördinatie.
- Zelfstandigheid.
- Waarneming.
- Ordenen, sorteren, associëren en groeperen.
- Probleemoplossend denken.
- Korte termijngeheugen.
- Tellen, lezen, luisteren en schrijven/tekenen.
- Oriëntatie van ruimte, tijd en wereldverkenning.

Ook worden er voorwaarden gesteld waar OM aan moet voldoen. Een voorwaarde is bijvoorbeeld dat OM visueel aantrekkelijk moet zijn, zodat het kind 'verleidt' wordt om ermee te werken. Ook is het belangrijk dat het OM compleet is en heel. Een ander belangrijk punt is dat de begeleider duidelijke regels opstelt die gelden tijdens het werken, zodat de begeleider structuur en houvast kan aanbieden aan het kind. Om het kind zich zo optimaal mogelijk te laten concentreren is het van belang dat er weinig of geen invloeden van buitenaf komen (zoals geluid). Bovendien is het belangrijk dat het kind ook geen invloeden van binnenaf voelt, zoals honger of vermoeidheid. Tot slot moet het kind zich fijn, veilig en op zijn/haar gemak voelen in de ruimte waarin het werkt.

Deelvraag 2:

Wat is de huidige kennis en wat zijn de ervaringen van de medewerkers rondom het werken met ontwikkelingsmateriaal?

Uit de interviews werd duidelijk dat er vroeger (tot 10 jaar geleden) anders met OM gewerkt werd. Het begrip 'OM' was toen nog niet zo goed afgebakend van het begrip 'speelgoed'. En het onderscheid tussen 'spelen' en 'werken' was ook niet altijd duidelijk. Het leek alsof er toen nog niet zoveel regels waren. De kinderen werden gezien als één groep die verzorgd moest worden. De kinderen speelden toen met OM. Maar sinds een paar jaar is daar verandering in gekomen. De zorg voor kinderen werd meer individueel, er werd bijvoorbeeld meer aandacht besteed aan persoonlijke hulpvragen. De nadruk lag niet meer alleen op het verzorgen, maar lag ook steeds meer op de ontwikkeling van het kind. Dit betekende ook dat OM een grotere rol ging spelen. Langzamerhand werd er onderscheid gemaakt tussen OM en speelgoed, en tussen werken en leren. Kinderen *werken* op dit moment elke week één of meerdere keren met OM. Dit zijn officiële momenten waarbij het kind aan tafel moet zitten. Er worden regels gehanteerd waarbij verwacht wordt dat het kind zich eraan houdt. Ook zijn er 'onofficiële' werkmomenten waarbij kinderen gaan *spelen* met OM of speelgoed. Dit zijn momenten waar begeleiders het kind in alle rust kunnen observeren. Dan kunnen eventuele problemen signaleerd worden. Bijvoorbeeld als een kind nieuw is in de groep.

Omdat OM een grote rol ging spelen in de zorg voor kinderen met een beperking, en er steeds meer kennis en inzicht kwam over de verschillende ontwikkelingsleeftijden, kwamen er ook steeds meer vragen vanuit de medewerkers over het OM en de ontwikkelingsleeftijden. Veel dingen waren voor de medewerkers niet duidelijk. Zoals wat er een kind aangeboden kan worden op welke (ontwikkelings)leeftijd, waarom, en hoé. Ook waren de verschillende begeleidingstijlen niet duidelijk. Dit kwam wellicht doordat destijds de medewerkers hier weinig ervaring mee hadden en zij hier misschien niet (voldoende) in geschoold waren. Bovendien legden ook andere instanties (zoals het SBO) steeds meer de nadruk op de ontwikkeling en het OM. Toen werd duidelijk dat de kinderen van KDC Bloemendaal niet altijd voldeden aan de eisen die het SBO aan ze stelde, bijvoorbeeld het hebben van een werkhouding. Wat ook duidelijk werd is dat de inhoud van de werkbakken vroeger niet regelmatig verwisseld werd, zodat OM er lang in zat. Na deze ontwikkelingen is het 'balletje' gaan rollen. Iemand van het KDC nam de taak op zich om het werken met het OM te structureren. Er werd een handleiding opgesteld en er werden kleine cursussen gegeven aan de medewerkers over hoe er met OM gewerkt kan worden. Dit leek een tijd goed te gaan. Maar na verloop van tijd kwamen er toch weer veel vragen vanuit het team. Die vragen werden gesteld aan de spel-agoge en gedragsdeskundige. Die merkten op dat er toch nog 'gaten' vielen in het beleid rondom het OM.

Het is gebleken dat iedereen op zijn eigen manier omgaat met het OM en dat iedereen zijn eigen ervaringen en/of problemen daarmee heeft. Voor velen is het nog steeds onduidelijk *wat* een kind aangeboden kan worden op *welke* leeftijd. Ook werd aangegeven dat het moeilijk is om (vooral nieuwe) kinderen het juiste OM te geven. Anderen hebben weer moeite met de scorelijst. Er is gezegd dat deze niet efficiënt werkt doordat niet duidelijk beschreven is wat er gedaan kan worden bij bijvoorbeeld uitzonderingen (als een kind een slechte visus/motorische problemen heeft) of hoe er bijvoorbeeld gevarieerd kan worden met OM. Vele vinden dat de kwaliteit van sommige ontwikkelingsmaterialen te wensen over laat. Het OM is niet altijd (visueel) aantrekkelijk of uitnodigend. Er werd ook aangegeven dat het werken met OM vaker mocht voorkomen, en wat meer vrijblijvend.

Deelvraag 3:

Op welk niveau functioneren de kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide', en hoe beschrijf je deze?

De kinderen van 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' hebben een gecombineerde ontwikkelingsleeftijd van gemiddeld ± 1 tot 2,5 jaar.

De kinderen van 'de Speelweide' functioneren op een ontwikkelingsleeftijd van ± 1 jaar tot 1,5 jaar, terwijl hun kalenderleeftijd 3 tot 6 jaar is. Door deze jonge leeftijd hebben de kinderen nog niet altijd een werkhouding of een goede concentratie. Alleen de kinderen die dit laten zien werken met het OM.

De kinderen van 'de Boomgaard' functioneren op een ontwikkelingsleeftijd van 1,5 tot 2,5 jaar. Hun kalenderleeftijd is 4 tot en met 9 jaar. Kinderen worden hier alleen geplaatst als zij een kans van doorstromen hebben naar het speciaal onderwijs. Op 'de Boomgaard' heeft OM een grote prioriteit omdat dit de kinderen helpt goed door te kunnen stromen naar het SBO.

Kinderen functioneren met deze ontwikkelingsleeftijd, met name in het sensomotorische stadium. Wanneer ze aan de bovengrens zitten vanaf 2 jaar zitten ze wellicht nét aan in het preoperationele stadium. Typische kenmerken van dit stadium zijn: egocentrisme, concentratie, animisme, artificialisme en realisme. De kinderen van 'de Speelweide' laten gevarieerde ontwikkelingsstappen zien, passend bij de ontwikkelingsleeftijd van ± 1 tot 1,5 jaar. Het ene kind zal net de beginselen van de pincetgreep laten zien, terwijl de ander al bezig is met het gebruiken van taal. Op 'de Boomgaard' zal het ene kind drie blokjes kunnen stapelen terwijl het andere kind zijn neus, mond of been kan benoemen. Zo variëren de ontwikkelingsstappen per kind en per groep.

Deelvraag 4:

Wat is qua ontwikkelingsmateriaal aanwezig op KDC Bloemendaal en wat ontbreekt?

Op KDC hebben ze verschillend OM dat per categorie oploopt in moeilijkheid. Aan categorieën is het volgende materiaal aanwezig:

- **Bouw- en constructiemateriaal:**
Blokken, Duplo, Nopper, Montage bouten en moeren, Hamertje Tik.
- **Basismateriaal: vorm- kleur- afmeting:**
Nestblokken, Ringentoren, Vormenstoven, Stapeldeksels, Bouwbekers, Insteekdoppen, Vormsorteerplank, Groot-klein sorteren, Mozaiek.
- **Lotto's en waarnemingsmateriaal:**
Lotto, Schau Genau, Vormenlotto, Domino, Memory, Electro, Werken naar voorbeeld (Schroefie, Jakolino, Educo Peutra).
- **Combinatiespel:**
Transpiranto, Kombina, Educo sorteer spel, Jegro associatie spel, Trio educo, Completo.
- **Fijn-motorisch materiaal:**
Kralen rijgen, Insteekmozaïek, Rijgborden, Rijgcilinder, Rijgbordjes, Gesp-Strik- en Dichtknoop frames.
- **Puzzels:**
Puzzels met grote/kleine noppen, grote/kleine stukken met/zonder frame met/zonder voorbeeld. Vloerpuzzels rubber.
- **Taal-denken materiaal:**
Sorteren, Associëren en Hoog-Laag, Op-Onder spellen.
- **Hoeveelheids-begrippen materiaal:**
Lotto's met aantallen en telspelletjes.
- **Auditief materiaal:**
Luistervink 'Rolf'.
- **Vorbereidend Schrijven/Tekenen**
Oog-hand coördinatie schrijfspel, 'Tekenen het missende deel' spel.
- **Vorbereidend Lezen:**
Woord en sorteerspel 'Rolf'.
- **Vorbereidend Rekenen:**
Telpuzzels.

De eventuele afwezigheid van bepaald OM is vastgesteld door middel van de 'KWIK' lijsten. Hiermee zijn de materialen aanwezig op KDC Bloemendaal vergeleken zodat bepaald kon worden wat er eventueel mist aan OM. Na deze vergelijking bleek dat er verschillende categorieën OM mist op het KDC. Of deze is wel aanwezig, maar in geringe mate. Bedoeld worden de volgende categorieën:

- **Algemene kennis:** Kennis van zichzelf, het (eigen) lichaam, kledingstukken enzovoorts.
- **Ruimtelijke oriëntatie:** Het aanleren van de begrippen: op, achter, in, om, naast, voor, boven enzovoorts.
- **Tijdsbegrip:** Het herkennen van dagritmes, tijdsbegrippen, kalender en klokken.

De keuze om deze materialen aan te schaffen ligt bij KDC Bloemendaal. Op dit moment is het onduidelijk of deze mening gedeeld wordt, of niet. Deze waarnemingen worden beschreven bij de aanbevelingen.

Deelvraag 5:

Hoe gaan we de nieuw verworven kennis overbrengen op de medewerkers van KDC Bloemendaal?

Wat vanaf het begin al duidelijk was, is dat er als eindproduct een handleiding ontworpen zou worden waarin duidelijk beschreven wordt welk OM bij welke ontwikkelingsleeftijd hoort. Dit was vastgesteld door de werkbegeleidster en daarmee is akkoord gegaan. De vraag of deze manier de beste zou zijn, stond buiten beschouwing. Ondanks dat er tijdens het praktijkonderzoek ook andere ideeën aangedragen werden, is er besloten toch het oorspronkelijke plan aan te houden, namelijk het ontwikkelen van een nieuwe handleiding. Maar om alsnog iets met deze informatie te doen werd besloten om deze ideeën in de handleiding te beschrijven. Op deze manier kon er een compromis gesloten worden zodat aan alle 'partijen' tegemoet gekomen werd. Concreet: in de handleiding wordt als extra onderdeel het doel van de verschillende OM beschreven. In het onderzoeksverslag wordt, als aanbeveling, regelmatige vergaderingen over OM en het werken hiermee aangeraden.

Zoals benoemd is er een handleiding ontworpen waarin vermeld staat welk OM op welke ontwikkelingsleeftijd kan aangeboden kan worden, en met welk doel. De handleiding en de inhoud is bondig, duidelijk en structureel weergegeven, wat ervoor zorgt dat het makkelijk in gebruik is. De inhoud van de handleiding is gebaseerd op zowel bestaande als oudere theorieën, methoden en documenten. Zodoende zijn er nieuwe inzichten ontstaan waarin zowel oude denkwijzen als nieuwe oplossingen gecombineerd worden. Dit alles zal overgedragen worden door de nieuwe handleiding. Deze handleiding zal op de groepen aanwezig zijn zodat er in de praktijk mee gewerkt kan worden.

Om deze handleiding te introduceren aan de medewerkers van KDC Bloemendaal is ervoor gekozen om een presentatie te houden aan het hele team. Tijdens deze presentatie zal er verteld worden over het onderzoek, de resultaten die dit onderzoek hebben opgeleverd en wat de 'gevolgen' zijn voor de medewerkers en het werken met het OM. Tijdens deze presentatie zal ook uitgelegd worden hoe de handleiding tot stand is gekomen, wat er in staat en hoe ermee gewerkt kan worden. Ook zal er de gelegenheid zijn voor de medewerkers om vragen te stellen.

9.2 Hoofdvraag

Hoe kunnen we de huidige kennis over het aanbieden van ontwikkelingsmaterialen van de (persoonlijk) begeleiders op kinderdagcentrum 'Bloemendaal' verfijnen en overzichtelijk maken zodat er een meer gestructureerd activiteiten aanbod kan komen?

Door middel van het introduceren van de gemaakte handleiding, de presentatie die hieraan vooraf gaat en de beschreven aanbevelingen zal de huidige kennis van de medewerkers van KDC Bloemendaal over OM verfijnd worden. Deze informatie zal de medewerkers meer inzicht geven in het werken met het OM, met als resultaat dat het aanbieden van OM aan de kinderen op het KDC gestructureerder zal verlopen. Zowel de medewerkers en de kinderen zullen hierbij gebaat zijn omdat hierdoor efficiënter met OM wordt omgegaan.

Door middel van de handleiding weten de medewerkers beter wat zij de kinderen kunnen aanbieden, op basis van het ontwikkelingsniveau. Ook kunnen de medewerkers in het werken variaties aanbrengen zodat het werken ook voor hén meer uitdagend zal zijn. Daarnaast weten de medewerkers wat de randvoorwaarden zijn om zo optimaal mogelijk met een kind te werken. Bovendien weten de medewerkers welke ontwikkelingsgebieden er ontwikkeld worden bij wélk OM.

Hieronder een fragment uit de handleiding.

Leeftijd:	22 t/m 24 maanden:
Kenmerken:	- Gebruikt woordcombinaties. - Trekt eenvoudige kleren aan. - Begint perspectief te zien tussen de grootte van voorwerpen in relatie tot de waarnemingsafstand. - Gebruikt de vuistgreep bij krabbelen, krassen (grote bewegingen vanuit de schouder).

Bij deze ontwikkelingsleeftijd hoort het volgende materiaal dat op KDC Bloemendaal aanwezig is:

OM:	Kralen rijgen.
Variaties:	Begin met grote kralen en dik stijf touw, probeer hierna wat kleinere kralen.
OM:	'Maxi-Coloredo' insteek mozaïek Nathan.
Variaties:	Beginnen met een aantal dopjes, niet op voorbeeld. Bouw dit op tot meerdere dopjes wél op voorbeeld.

De nieuwe handleiding heeft vele voordelen ten opzichte van de oude handleiding. De oude handleiding bevatte een opsomming van verschillende ontwikkelingsdoelen (zelfredzaamheid, motoriek, communicatie, diverse bezigheden en ontwikkelingsmateriaal) met daarbij behorende materiaalsoorten. Dit maakte niet duidelijk wàt bij wélke ontwikkelingsleeftijd hoort en welk specifiek OM er dan aangeboden kan worden. De nieuwe handleiding is specifiek toepasbaar op 'de Boomgaard' en 'de Speelweide' omdat er per drie maanden, beginnend van zeven tot en met 36, beschreven wordt wat de opvolgende ontwikkelingsstapjes zijn. Daaronder wordt beschreven met wat voor soort OM een kind behoort te werken gevolgd door beschrijvingen van OM aanwezig op het KDC. Zo kunnen medewerkers in één opslag zien welke stapjes bij welke leeftijd horen, en welk materiaal daarbij hoort. Bovendien wordt met de nieuwe handleiding beter zichtbaar welk ontwikkelingsdoel er gestimuleerd wordt met welk OM. Deze doelen worden beschreven. Ook is er voor gekozen verschillende

variaties en tips te beschrijven. Zo wordt het werken met OM vergemakkelijkt en uitdagend gehouden, voor zowel de kinderen én de medewerkers. Bovendien worden er verschillende begeleidingsstijlen beschreven zodat duidelijk wordt op welke verschillende manieren een kind begeleidt kan worden. Het beschrijven van de ontwikkelingsdoelen, tips en variaties en de verschillende begeleidingsstijlen is voortgekomen uit de interviews met de medewerkers. Door deze informatie 'mee te nemen' in de handleiding kan er met zekerheid gezegd worden dat de handleiding zal aansluiten op de medewerkers en hun manier van werken. De focus en nadruk van de handleiding, hebben altijd op de bruikbaarheid en toepasbaarheid gelegen.

10. Conclusies en aanbevelingen

Tijdens het onderzoek en de tijd die er op het KDC doorgebracht werd, is het duidelijk geworden dat er meerdere aspecten in het werken met OM zijn die niet zo gestructureerd en duidelijk verlopen als dat ze oorspronkelijk bedoeld waren. Bijvoorbeeld de materiaalkasten waarin het OM wordt bewaard.

De manier waarop de OM-kasten zijn opgezet is goed, de OM kasten zijn namelijk ingedeeld op moeilijkheid. Maar nu kon er geconstateerd worden dat er niet altijd op de meest efficiënte manier met de OM-kasten of het OM gewerkt wordt.

- Tijdens het inzien van de materiaalkasten werd het duidelijk dat OM niet altijd op de juiste plank (of in de juiste kast) wordt teruggelegd. Dit zorgt ervoor dat de kasten hun overzicht verliezen wat het moeilijk maakt er efficiënt mee te werken. Ook zijn de kleine stickertjes met de naam of doel van het OM, die op elke plank geplakt zijn, vervaagd en dus niet duidelijk te lezen. Daarom adviseren wij de medewerkers van het KDC deze labels opnieuw op te plakken met grotere, duidelijke letters. Zo kunnen medewerkers beter zien waar welk OM hoort zodat de kans dat het verkeerd wordt weggelegd afneemt en er effectiever met het OM gewerkt kan worden.
- Schrijf op de doos met materiaal met watervaste stift wat de inhoud van de doos bedraagt. Op veel houten dozen staat niets vermeld. Dit maakt het lastig om snel te beoordelen welk materiaal er in zit en of materiaal geschikt is.
- Wat opviel is dat er van sommige categorieën OM geen of weinig materiaal aanwezig is op KDC Bloemendaal. Bedoeld wordt het OM dat de ontwikkeling van de *algemene kennis* bevordert (kennis van zichzelf, het (eigen) lichaam, kledingstukken enzovoorts), de ontwikkeling van de *ruimtelijke oriëntatie* bevordert (het aanleren van de begrippen: op, achter, in, om, naast, voor, boven enzovoorts) en OM dat de ontwikkeling van *tijdsbegrip* stimuleert (het herkennen van dagritmes, tijdsbegrippen, kalender en klokkijsen). Deze aanbeveling is gebaseerd op een waarneming. Misschien worden deze ontwikkelingsdoelen op andere manieren gestimuleerd, maar het kan nuttig zijn om dit na te gaan en zonodig dit soort OM aan te schaffen.
- Sommige OM aanwezig op het KDC zijn verouderd en/of niet compleet. Het kan een voordeel zijn om nieuwe materialen aan te schaffen, die het kind meer zullen aanspreken. Dit kan als reden hebben dat het mooiere kleuren/vormen heeft of misschien wel een held of stripfiguur van deze tijd afbeeld. Bovendien kan OM dat niet compleet is beter weggegooid worden. Als bijvoorbeeld een puzzel een stukje mist, wordt dit naar alle waarschijnlijkheid toch niet meer aangeboden.
- Alle kasten lopen van boven naar beneden van makkelijk naar moeilijk, maar de puzzel kast loopt van boven naar beneden van moeilijk naar makkelijk. Om het werken met de materiaalkasten te vergemakkelijken zou het handiger zijn dit om te draaien, en te beginnen met de meest makkelijke puzzels bovenaan in de kast te plaatsen. Zo worden de kasten allemaal op dezelfde manier ingedeeld zodat er geen twijfel ontstaat waar OM hoort.
- Tijdens het inzien van de materiaalkasten kwam het regelmatig voor dat hetzelfde soort materiaal verschillende stickers hadden. Ons advies is om materialen één kleur sticker te geven.
- Neem geen delen van OM mee maar de hele doos. Op deze manier blijft OM compleet en wordt het niet op verschillende plekken in de kast terug gezet.

Wat ook duidelijk werd in de interviews is dat de huidige scorelijsten niet altijd even makkelijk zijn om mee te werken. Beide scorelijsten lijken niet echt duidelijk te zijn. De manier waarop het is vormgegeven, het ontbreken van uitleg of de manier waarop het wordt uitgelegd is niet duidelijk. Zeker op een werkmoment is de scorelijst nog wel eens onhandig als de aandacht eigenlijk het werkende kind gevestigd moet worden. Dit kon vastgesteld worden na het bekijken van de scorelijsten en uit de gegevens van de interviews.

De scorelijst van 'de Speelweide' lijkt prettiger in gebruik. Zeker wanneer iemand nieuw is op de groep, is de lijst van 'de Speelweide' duidelijker dan die van 'de Boomgaard'. Er wordt het KDC aanbevolen de huidige tabel van de scorelijst van 'de Speelweide' te gebruiken. Doordat nu de hele pagina beschikbaar is voor de tabel zelf wordt deze ook overzichtelijker. Bij het kopje bijzonderheden zou het goed zijn om in te vullen welke begeleidingsstijl er is gebruikt.

Bovendien wordt de medewerkers van KDC Bloemendaal aangeraden om regelmatig met de (persoonlijk) begeleiders in gesprek te gaan over het OM en hoe er daarmee onderling gewerkt wordt. Dit kan per groep zelf, of met alle groepen tegelijk. Hierbij zou dan ook de gedragsdeskundige en eventueel de spel-agoge aanwezig kunnen zijn. Zo wordt een overleg vanuit meerdere hoeken belicht zodat iedereen op één lijn blijft. Door middel van een overleg kunnen er onderling ideeën uitgewisseld worden waarmee collega's elkaar kunnen helpen. Zo wordt de continuïteit van het werken met het OM bewaart: problemen worden onderling opgelost en alle groepen werken op dezelfde manier met het OM.

11. Evaluatie

Hieronder wordt beschreven hoe het proces van onderzoek doen verliep en waar wij tegen aan liepen. Ook reflecteren wij terug op hoe de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd werd.

Er kan met zekerheid gezegd worden dat er verschillende fases herkend kunnen worden in ons onderzoek. Hoe warrig en afwachtend wij ons 'afstuderen' begonnen, des te gestructureerd en doelgericht waren wij op het einde. In het begin van het onderzoek leek alles nog wat 'ver weg' en was het moeilijk vast te stellen waar wij ons nu op moesten richten. Maar tijdens het onderzoek konden wij echt merken dat wij in een proces zaten. De onderzoeken die wij deden brachten resultaten op die vervolgens weer onderzocht moesten worden. Zo zaten wij tijdens de werkfase meerdere keren in het onderzoeksproces. Dat was interessant om te merken, en soms ook lastig omdat wij ook tegen dingen aanliepen die niet volgens 'het boekje' gingen. Zoals bijvoorbeeld het rangschikken van het OM op het KDC, wat nodig was voor de handleiding. Het was lastig het OM in volgorde te beschrijven, van makkelijk naar moeilijk. Dit kwam omdat er altijd gevarieerd kan worden met OM, en dat de moeilijkheidsgraad van materiaal afhankelijk is van wat de begeleider als resultaat verwacht. Op dat soort momenten moesten wij echt even stilstaan en brainstormen over wat wij moesten doen. Zo wordt duidelijk dat bepaalde dingen altijd anders lopen dan je vooraf bedacht had. Desondanks kunnen wij met zekerheid zeggen dat wij precies hebben uitgevoerd wat vooraf in ons onderzoeksopzet, samen met de opdrachtgever, vastgesteld was. Wij zijn niet van het pad afgeraakt, het doel stond altijd helder voor ogen.

In het begin van ons onderzoek, in de voorbereidende fase, hadden wij voorwaarden opgesteld om ons onderzoek zo valide en betrouwbaar mogelijk te maken. Wij gaan ze per stuk af om te zien of dit gelukt is.

Alle stappen en beslissingen in het onderzoeksproces werden duidelijk beschreven en verantwoord. Er is gestreefd naar transparantie.

Het beschrijven van de genomen stappen is gebeurd maar niet alle beslissingen zijn beschreven. Sommige kleinere beslissingen waren minder relevant voor het onderzoeksverslag of de handleiding zelf en zijn om deze reden niet beschreven. Grotere beslissingen daarentegen zijn wel beschreven zoals de reden om niet de alternatieven in de handleiding te beschrijven.

Het doel was om zo nauwkeurig en zorgvuldig mogelijk te werken. Na het verzamelen van de databronnen is ernaar gestreefd de informatie zo snel mogelijk te analyseren en te interpreteren. Er is besloten samen de interviews af te nemen en uit te werken en bovendien zijn alle interviews opgenomen zodat dit altijd nageluisterd kon worden.

Gedurende het onderzoek is er altijd gestreefd naar zorgvuldigheid en nauwkeurigheid. Deze voorwaarde is zeker behaald. Het snel analyseren en interpreteren van de interviews ging als gepland en het was een goede beslissing om de interviews samen af te nemen, en dit op te nemen op een MP3 speler. Op deze manier hebben wij alle informatie zo nauwkeurig mogelijk en waarheidsgetrouw kunnen gebruiken. Dit heeft de interviews een meerwaarde gegeven wat uiteindelijk weer voor een goede basis voor het verslag en de handleiding heeft gezorgd.

Ook is ervoor gekozen om elkaars werk na te lezen en te controleren op kwaliteit (inhoudscontrole). Ook heeft de begeleider en de werkbegeleider het werk gecontroleerd op inhoud. Bovendien is er regelmatig teruggeblikt op de onderzoeksopzet om te zien of er nog volgens plan gewerkt werd.

Af en toe werd er 'door de bomen het bos' niet meer gezien. Op zo'n moment kon er teruggekeken worden op de onderzoeksopzet om de rode draad niet kwijt te raken. Ook bleek het bijzonder nuttig elkaar goed 'in de gaten' te houden, en elkaar regelmatig te helpen met de opbouw, grammatica en woordkeuzen. Aan de docent begeleider en werkbegeleider was er ook een goede taak weggelegd om te zorgen dat het juiste spoor gevolgd werd, en de kwaliteit van het werk gewaarborgd. Op deze manieren is de inhoudscontrole goed verlopen.

Er is een werkschema bijgehouden waarin er nauwkeurig geschreven staat wat, per week, de werkzaamheden waren.

Door middel van het werkschema werd het goed duidelijk welke tussendoelen er al behaald waren, en nog belangrijker, wat er de komende week(en) behaald moest worden. Ook is het een goed hulpmiddel geworden om te achterhalen wie wanneer aan welk onderwerp gewerkt heeft.

Regelmatig werden de databronnen 'up-to-date' gehouden. Dit houdt in dat, nadat de nodige databronnen verzameld waren, er geprobeerd werd deze databronnen te blijven checken. Op deze manier bleven deze bronnen actueel en juist en was het mogelijk eventuele veranderingen snel op te merken en mee te nemen in het onderzoek. De interviews werden niet nogmaals afgenomen, maar tussendoor werd er gelet op eventuele nieuwe inzichten, andere meningen enzovoorts. Kwam het voor dat databronnen veranderden, dan werd er snel en ter plekke besloten of dit belangrijk was om op te nemen in het onderzoek of niet. Vaak is dit niet voorgekomen. Wel is er extra op gelet dat er op één lijn gezeten werd met de werkbegeleider zodat steeds hetzelfde doel voor ogen bleef staan.

Ook werd voor 5 manieren van data verzamelen gekozen om zo de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Deze verschillende databronnen waren:

1. Documenten

Bepaalde documenten waren nodig om te onderzoeken hoe bruikbaar de huidige middelen nog waren die het KDC Bloemendaal beschikbaar heeft zoals de huidige handleiding en scorelijsten. De andere documenten waren bruikbaar om te gebruiken bij het ontwikkelen van de nieuwe handleiding.

2. Mediaproducten en literatuur

De mediaproducten en literatuur zijn bruikbaar geweest ons onderwerp af te bakenen en een definitie te geven aan de term ontwikkelingsmateriaal. Verder zaten ook hier bruikbare bronnen bij voor de te ontwikkelen nieuwe handleiding.

3. Individuele personen

De individuele personen waar wij contact mee hebben gehad waren bruikbaar om de huidige kennis wat betreft ontwikkelingsmateriaal te onderzoeken en de noodzaak/behoefte van een nieuwe handleiding te achterhalen.

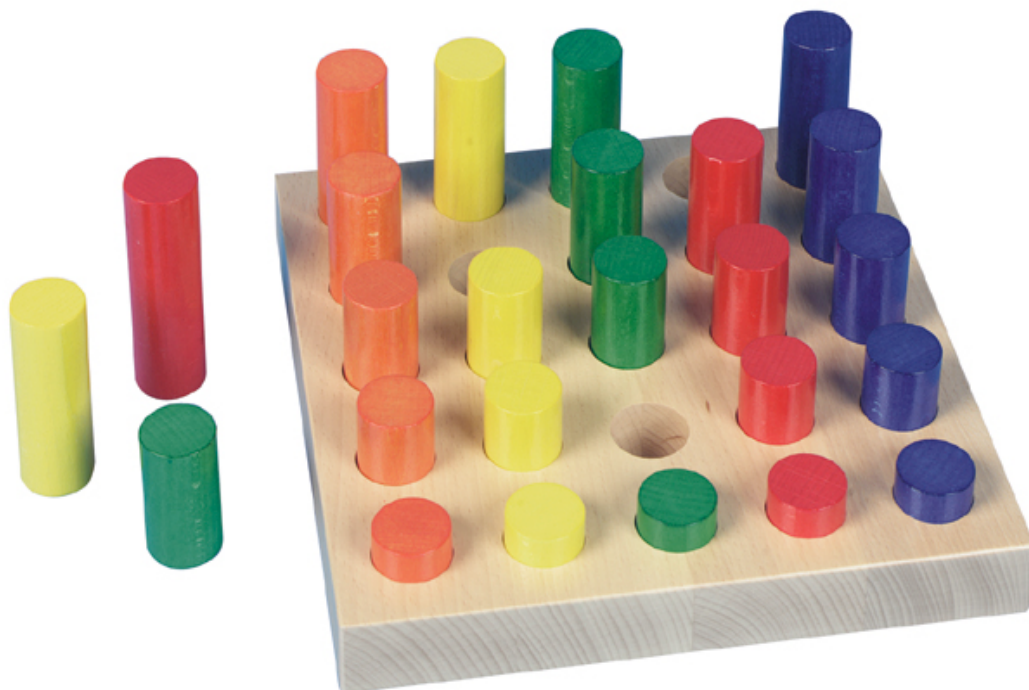
4. Fysieke sporen

De kasten met ontwikkelingsmateriaal zijn onderzocht op de aan- of afwezigheid en kwaliteit van het ontwikkelingsmateriaal. Zodoende kon er getoetst worden welk materiaal in de handleiding moest verschijnen en welk materiaal juist niet. Ook konden de aanwezige materialen vergeleken worden met literatuur waarin ontwikkelingsmaterialen beschreven stonden, om te achterhalen of er nog belangrijke materialen misten in het aanbod van het KDC.

5. Databanken en registratiesystemen

Door middel van deze dataverzamelingstechniek hebben wij de functies begeleider en persoonlijk begeleider kunnen vaststellen.

Een zogenaamd '360 gradenonderzoek' is op deze manier gewaarborgd. Het is gelukt om het onderwerp *ontwikkelingsmaterialen* te onderzoeken naar aanleiding van verschillende meningen, definities en ervaringen. Zodoende werd het onderwerp op verschillende manieren belicht.

12. Nawoord

Nu de 'Bachelor Proef' ten einde is gekomen, kan er goed gereflecteerd worden op het proces dat door ons gevolgd is. Wij zijn trots op ons eindverslag én nog trotser op de door ons ontwikkelde handleiding. Wij zijn van mening dat de handleiding goed past bij het KDC. De inhoud, de schrijfstijl, de lay-out en de beschreven tips, variaties, randvoorwaarden en begeleidingsstijlen zullen naar ons idee de medewerkers erg aanspreken. De handleiding zal een goede aanvulling zijn in het werken met OM. Wij hopen dat de handleiding bijdraagt aan een meer gestructureerd werkmoment, wat de ontwikkelingsprocessen van de kinderen optimaal zal stimuleren. Ook hopen wij dat de onzekerheid bij de medewerkers door deze handleiding afneemt en dat alle groepen op het KDC op een uniforme manier met het OM zullen werken. Bovendien hopen wij dat de handleiding zijn toepasbaarheid altijd behoudt zodat er ook in de toekomst mee gewerkt kan blijven worden.

Wij zijn erg blij dat we dit onderzoek met zijn tweeën hebben kunnen doen. Voor ons bleek: wat de één niet ziet, ziet de ander. En ook: vele handen maken licht werk. We hebben elkaar goed ondersteund tijdens het onderzoek. Als de één iets niet wist of niet begreep, of als de ander dingen over het hoofd dreigde te zien, dan stonden we echt voor elkaar klaar. Tijdens het onderzoek kwamen de onderlinge kwaliteiten goed naar voren. Zo was Lydia goed in het overzicht houden. Ze wist altijd het doel helder te formuleren. Ook had ze een kritische blik op het geheel wat af en toe nuttig en verfrissend was. Ook was ze niet voor één gat te vangen en wist ze altijd andere manieren te bedenken om het doel te bereiken. Tamar had een goed inzicht wat betreft het bedenken van goede onderwerpen voor in het verslag, en de uitwerking daarvan. Ook had ze een goed oog voor de grammatica, was ze gemotiveerd en enthousiast met het aanpakken van dingen. Beiden hebben we de samenwerking als prettig ervaren. Het afstuderen was niet altijd makkelijk. Sommige delen van ons onderzoek waren moeilijker dan vooraf bedacht was en soms kostte bepaalde delen meer tijd dan verwacht. Af en toe was het lastig ons te 'focussen' op ons werk, aangezien het op het KDC altijd druk is. Gelukkig wisten wij hier goed mee om te gaan en hebben wij elkaar altijd gemotiveerd.

We hebben veel geleerd van ons afstudeeronderzoek. Wat we vooral te weten zijn gekomen is dat het proces van onderzoek doen nooit verloopt zoals je vooraf bedacht had. Er zijn altijd dingen die tegenvallen, zoals de hoeveelheid tijd die in een onderzoek gaat zitten. Wij zijn blij dat we tijdens het onderzoek goed begeleidt zijn. Onze begeleider van school stond altijd voor ons klaar. We hadden regelmatig (email)contact en zij was altijd bereid onze vragen te beantwoorden. Vanuit de instelling zijn wij ook goed begeleid door onze werkbegeleider. Zij wist ons altijd te helpen door helder te zijn in haar verwachtingen. En als we in een lastige situatie zaten, hielp ze ons er altijd uit. Uit een onverwachte hoek kregen wij soms ook begeleiding van de medewerkers van KDC Bloemendaal. Die verrasten ons regelmatig met hun ideeën en meningen.

Wij zijn erg blij met hoe het afstuderen verliep. Wij zijn trots op de handleiding en zijn toepasbaarheid. Wat vooral leuk was, is dat ons eindproduct in de belangstelling staat bij andere instellingen. Wij hebben besloten de handleiding ook op andere instellingen te introduceren. Het zou fijn zijn als de handleiding ook daar een uitkomst kan bieden. Dit betekent dat de handleiding die wij hebben ontwikkeld relevant is voor deze maatschappij en in de zorg voor kinderen met een verstandelijk beperking.

13. Literatuurlijst

Literatuur

Bakker, N. & Noordman, J. & Rietveld-Van Wingerden, M. (2006). *Vijf eeuwen opvoeden in Nederland: idee en praktijk, 1500-2000*. Assen: Van Gorcum.

Beemen, L. van (2006). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

Bilo, R.A.C. & Voorhoeve, Dr. H.W.A. (1990). *Kind in ontwikkeling: een handreiking voor de observatie van jonge kinderen*. Lochum: De Tijdstroom

Hermanns, J.M.A. & Cools, A.T.M. (1977). *Vroegtijdige onderkenning van problemen in de ontwikkeling van kinderen. Constructie en toepassing van de Denver Ontwikkeling Screeningtest*. Swets & Zeitlinger

Janssen Vos, F. & Dikken, N. den (1997). *Werken met materialen, ontwikkelingsgericht onderwijs*. Assen: Van Gorcum

Koning, L. (1985). *Ideeënboek ontwikkelingsmaterialen*. Den Bosch: Malmberg

Migchelbrink, F. (2005). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Poel, L. van der & Blokhuis, A. (2009). *Wat je speelt ben je zelf*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum

Seminarium voor Orthopedagogiek, onder leiding van Memelink, D. (2003). *Ontwikkelingsvolgmodel, zeer jonge kinderen*. Utrecht

Verhulst, F.C. (2008). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Van Gorcum

Wilson, L.C. (1990). *Infants and Toddlers. Curriculum and teaching based on the CDA Competency Standards*. Delmar

Documenten/artikelen

Gieles, J. van & Lee, P. van der (2004). *Psychologie Magazine: Van de wieg tot het graf. De ontwikkeling van het lichaam/de geest*. Verkregen via Drs. Frank Lekanne Deprez, mede-oprichter van 'de Opvoeddesk' en assistent professor van het Center for Human Resource, Organization & Management Effectiveness te Nyenrode.

Partners Uitgeverij (2008). *'Zo beweeg ik', observatielijst motoriek voor baby's en peuters*. Rotterdam: Partners Uitgeverij.

Maandblad

Kroef, M. (2009). *De wereld ontdekken. Klik maandblad voor de verstandelijk gehandicaptenzorg*, 12, 10-11.

Websites

Encyclo, online encyclopedie. Geraadpleegd op 28 april 2010.

http://www.encyclo.nl/begrip/Anale%20fasehttp://nl.wikipedia.org/wiki/Anale_fase

Gemiva-SVG Groep: *Zorgvisie: Kompas voor ons handelen*. Geraadpleegd op 18 februari 2010, <http://www.gemiva-svg.nl/zorgvisie>

Kleine, M.J.K. de (2005). *Promoties Geneeskunde: Follow up assessment of very preterm infants at five years of age*. Geraadpleegd op 31 maart 2010, <http://www.lumc.nl/rep/cod/redirect/4030/samenvattingen/200503/kleine.html>

- Kuyk, J.J. van (1992). *Ordenen. Observatie en hulpprogramma voor kleuters in de basisschool*. Zwijssen: Tilburg. Geraadpleegd op 9 april 2010.

- Harskamp E.G. (1993). *Spelen op school*. Pedagogische studien 70, nr. 4 p. 337-351.

caleidoscoop.bmgroupp.be/library/132/files/jg07_2_26-20080707-0900.pdf.

Molenberghs, J. (1995). *Examenvragen*. Geraadpleegd 9 april 2010, <http://bit.ly/dhLQf7>

Onbekend. *31 maanden oud*. Geraadpleegd op 8 april 2010, <http://www.babybytes.nl/Baby%60s/kalender/maand/31>

Onbekend. *De psychoanalyse van Sigmund Freud*. Geraadpleegd op 28 april 2010, <http://home.wanadoo.nl/a.heer/Freud.htm>

Onbekend. *Een kind van 3 jaar*. Geraadpleegd op 8 april 2010, <http://www.baby.be/nl/kleuter/groei-bloei/lichamelijke-ontwikkeling-groei/article/een-kind-van-3-jaar>

Scholieren.com (2010). John Locke. Geraadpleegd op 28 april 2010, <http://bit.ly/dxz316>

Weerd, C. (2009). *Leren door spelen, wat zijn speelleermaterialen*. Geraadpleegd 18 februari 2010, <http://www.lerendoorspelen.com/speelleermaterialen.htm>

Bijlagen

Bijlage 1

Het gestructureerde interview

Begin

- Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?
- Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Kern

- Wat zijn uw ideeën en/of ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?
- Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?
- Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?
- Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?
- Zullen deze veranderingen volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?
- Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Afronding

- Heeft u nog tips of adviezen voor ons?
- Heeft u verder nog opmerkingen?

Bijlage 2

Gelabelde interviews

Interview Persoonlijk Begeleidster 'de Boomgaard'

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

SPW te Gouda, dat duurde drie jaar destijds. Vervolgens ben ik stagiaire geweest op het KDC Bloemendaal, daarna invalkracht, uiteindelijk werd ik begeleidster. Na een ben ik ingevallen voor een collega die met zwangerschapsverlof ging, en zij was een persoonlijk begeleidster. Na het invalwerk ben ik zelf persoonlijk begeleidster geworden. Ik werk hier nu 10 jaar.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Als PB-er functioneer je als de spil voor het kind. Ik ben PB-er voor 4 kinderen op de groep. We hebben oudergesprekken, gesprekken met therapeuten, schakelen evt. het locatiehoofd in om alles rondom een kind in orde te maken. Ook maken PB-ers de ontwikkelingsvolglijsten voor de kinderen en stellen werkdoelen voor ze op. Als neventaak ben ik contactpersoon voor de ontwikkelingsmaterialen.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van het ontwikkelingsmateriaal?

De groep 'de Boomgaard' werkte op het KDC het meest met de ontwikkelingsmaterialen maar in de loop van de jaren zijn de hulpvragen van het kind veranderd en daardoor ook de vraag naar het werken met ontwikkelingsmateriaal. De huidige handleiding is van 10 jaar geleden en de leerdoelen waren minder uitgebreid voor de kinderen destijds. Het was destijds veel meer een zorginstelling waar de dagbesteding het belangrijkste was. Toen kinderen gingen doorstromen naar het speciaal onderwijs merkte we dat ze daar wél met de ontwikkelingsmaterialen werkten en verwachtte ze een redelijke werkhouding en dat de kinderen bekend zijn met ontwikkelingsmateriaal. Zo ontstond er een gat. Toen hebben wij gezegd dat wij dan ook meer met ontwikkelingsmaterialen willen gaan werken. Zo is de overstap makkelijker naar school.

Nu zijn er veel autistische kinderen die fiepjes hebben met puzzels etc. en toen is het op andere groepen ook meer gaan werken. En zo kwamen er ook meer vragen over de ontwikkelingsmaterialen, maar daarvoor staat niets op papier. Het werken met ontwikkelingsmateriaal is op het KDC heel belangrijk geworden maar er moet per groep bekeken worden hoe je daar met de kinderen mee omgaat en in welke stapjes. Sommige kinderen zullen in twee stapjes een puzzel doorhebben, en andere kinderen in 3 stapjes, maar dan kijk je naar de verschillende groepen en ook naar leeftijd. Er is veel meer informatie nodig van wat doe je in welke situatie. Ik heb dan nog veel aan haar ervaring van de afgelopen 10 jaar maar de gedragsdeskundige kreeg voorname de vraag van PB-ers uit 'de Speelweide', 'de Kikkerpoel' en 'de Klimboom'.

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

Op 'de Boomgaard' is er een communicatie systeem met plaatjes. Voor dat de kinderen een activiteit beginnen draaien ze de plaatjes om zodat de kinderen weten dat ze gaan werken. Het plaatje van het puzzelstukje betekend werken en als we gaan werken maken we ook het gebaar van werken en zeggen we het woord puzzelen erbij. Dat heeft weer met de totale communicatie te maken. We werken met één begeleider op twee kinderen. Voor elk kind is er een werkbak op niveau. En we hebben een vaste volgorde van werken. In de bak zitten maximaal 4 puzzels omdat anders de concentratie al voorbij is. We werken zo'n 20 minuten en wanneer ze klaar zijn zeggen we dat het klaar is met het gebaar erbij en laten de lege bak zien. Elk materiaal waarmee is gewerkt leggen we naast de bak op de grond dus de bak is als het klaar is dan leeg.

Er is een systeem waarop we het noteren. We noteren met een plus of min hoe het kind op niveau heeft gewerkt. Er wordt twee keer per week voor twee weken lang gewerkt met deze materialen en dan wordt de lijst geëvalueerd. Wanneer er 4 keer een plus of juist een min uitkomt wordt er makkelijker of moeilijker materiaal gepakt voor de volgende twee weken.

Wat zou volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met ontwikkelingsmateriaal?

Het lijkt mij een grote verbetering als onze nieuwe handleiding er is. Zeker voor nieuwe mensen/stagiaires is een handleiding met standaard richtlijnen erg handig. En daar vanuit kunnen wij dan weer aanpassingen maken voor 'de Boomgaard'. Dat er gewoon een leidraad is met standaard ideeën en

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: SPW

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: PB-er

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Vroeger

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Heden

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Scorelijsten

dat je daar als PB-er voor een kind individueel aanpassingen op kan maken maar dat je een basis hebt. En die basis is nu nog een grijs gebied en iedereen doet wat hij denkt dat goed is en soms pakt het goed uit en soms niet en zo komen er ook de vragen voor de gedragsdeskundige. Ik denk dat het gewoon opheldering zal geven. De gedragsdeskundige doet het ook op haar ervaring en moet dan even mee kijken in de groep hoe het daar dan weer werkt. En het is goed als er een basis is waarvan alle groepen en de gedragsdeskundige kunnen uitgaan.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Ik zou graag willen dat er iets op papier komt te staan. Zodat het visueel wordt en iedereen dezelfde leidraad heeft. Nu vind ze het nog erg lastig om alles mondeling te moeten uitleggen aan nieuwe personen. Je moet dan eigenlijk een keer meekijken met een kind en meer tijd erin steken, terwijl als er dingen op papier staan heb je gewoon minder tijd nodig om dingen uit te zoeken.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Ja, ik ben erg benieuwd naar onze bevindingen en hoe wij dingen interpreteren. En om er daarna zelf in de praktijk mee aan de slag te gaan. Dat wat wij allemaal hebben uitgezocht ook werkbaar is. Ik hoop ook dat het voor iedereen die werkt met de materialen opheldering geeft en dat ze meer het idee hebben zelfstandig te zijn doordat ze minder aan de specialisten moeten vragen.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Hopelijk wel. Als er eerder op de juiste manier met materiaal gewerkt kan worden zal de ontwikkeling toch misschien wat sneller verlopen van de kinderen. Soms zitten kinderen misschien te 'hoog' met de materialen. Ook dit inzicht kan door ons nieuwe systeem anders worden. Via de te komen handleiding zal het ook duidelijker kunnen worden welke tussenstappen er zijn zodat we het beter kunnen aansluiten bij het niveau van werken van de kinderen.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Op maandag en donderdag worden de materialen 's ochtends aangeboden, het is een tip om een keer in de praktijk te komen kijken hoe het gaat. Dat wij ook in de praktijk kunnen zien hoe de kinderen met die materialen werken. Dat het voor het ene kind piece of cake is, maar dat het voor een ander kind veel lastiger is door het niveau of door de spanningsboog omdat er al veel meer gedaan is die dag. Maar gewoon een keer zien hoe dat er aan toe gaat. Ik denk dat dat ook wel heel zinvol kan zijn.

Heeft u nog opmerkingen?

Misschien is het ook goed om de randvoorwaarden voor kinderen om goed te kunnen werken op te nemen in de handleiding.

Wat is de ontwikkelingsleeftijd van de kinderen van 'de Boomgaard'?

Aan de hand van het OVM ligt de ontwikkelingsleeftijd van 'de Boomgaard' op ongeveer 1.5-2.5. Dit is redelijk hoog voor het KDC, dit komt doordat 'de Boomgaard' een schoolvoorbereidende groep. Hier worden alleen kinderen geplaatst die een kans hebben om door te stromen naar het Speciaal Basis Onderwijs.

Interview Begeleidster op 'de Boomgaard'

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

Ik heb de HBO-leraren opleiding gedaan in Arnhem. Als docent tekenen en handvaardigheid (stofversieren) heb ik gewerkt op een huishoudschool. Ook heb ik lesgegeven op een Montessori (basis)school, te Den Haag.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Ik begon bij KDC Bloemendaal als vrijwilliger op de 'Waterlelie', een andere groep van het KDC. Daarna viel ik regelmatig in als invalkracht en uiteindelijk werd ik gevraagd om begeleider te worden op 'de Boomgaard'. Ik werk daar twee dagen per week.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?

Al 6 jaar werk ik op de groep. Nadat ze advies hadden gekregen hebben ze de werkbakken ingedeeld. In voorgaande jaren werd, door de wisseling van collega's, er veel 'gerommeld' met de werkbakken. Maar uiteindelijk kregen ze 'vaste' werkbakken die ze op vaste dagen aanbieden. En dat werkt, volgens mij, goed. Zelf heb ik geen problemen met het aanbieden van het materiaal. Het is wel dat ik af en toe dacht van joh, het materiaal zit er zo vreselijk lang in, dat er best wel eens wat meer gewisseld kon worden, maar dat is eigenlijk de taak van de PB-er om dat bij te houden. Nu gaat het heel goed op 'de Boomgaard', nu wordt de inhoud van de werkbakken elke twee weken verwisseld.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: randvoorwaarden

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelingsniveau

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: HBO- leraren opleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Begeleidster

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Vroeger

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Heden

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

De kinderen hebben vaste werkjes in de werkbakken liggen, daarvan staat ook omschreven in welke volgorde je die aanbied. De kinderen maken ze in een vaste volgorde. We noteren de antwoorden op steeds dezelfde wijze; -, ± of +, en op dezelfde formulieren.

Ik kondig het 'werken' aan met een pictogram (die een van de kinderen op het bord mag plakken) en met een 'werkgebaar'.

De kinderen weten dat het 'werken' afgelopen is wanneer de werkbak leeg is. Het materiaal ligt op een stapel, dat dus steeds kleiner wordt. De gemaakte puzzeltjes worden dan op de vloer gelegd, uit de bak, zodat de werkbak steeds leger wordt, totdat het uiteindelijk helemaal leeg is. Dan zien de kinderen duidelijk dat de werkbak leeg is en het werken dus afgelopen is. De kinderen wachten normaal gesproken op elkaar, tenzij een kind erg langzaam is. De concentratie van de kinderen kan beter, maar ik heb het idee dat kinderen me nog steeds aan het 'uittesten' zijn, en het kost vreselijk veel moeite om ze dan te motiveren. Het is dan echt een overwinning als het wel lukt! Maar dan kan het wel eens wat langer duren, waardoor een kind dus eigenlijk te lang bezig is met één ding. Het stoppen wordt gewoon aangekondigd.

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

Ik vind dat er soms best wel veel 'leeswerk' is wat betreft de formulieren waarin ze de voortgang (-, ± of +) van het werken noteert. Hierin kun je lezen wat de bedoeling is van het materiaal, je moet observeren hoe het kind dit doet, terugkijken naar hoe het kind het werkje de vorige keer heeft gedaan en dit dus ook nog een score geven. Dit neemt soms zoveel tijd in beslag, terwijl je (meestal) op twee kinderen moet letten en ze moet helpen.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Het zou fijn zijn als deze formulieren wat duidelijker werden. Daar zit ik soms wel eens mee. Verder werk ik parttime, en dus niet zoveel met het materiaal. Daarom moet ik altijd even lezen hoe en wat de bedoeling is.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Het werken voor de begeleiders zal vergemakkelijkt worden, omdat er meer duidelijkheid is. Ook zal het werken daardoor interessanter en leuker worden, wat ook belangrijk is, dat moet wel.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Ja, doordat er meer duidelijkheid is, en de materialen beter afgestemd zullen zijn op de kinderen, zal de sfeer rustiger en prettiger zijn, wat impact heeft op hun gedrag en motivatie. Over het algemeen vinden ze het een gezellig moment, wel zijn wel druk bezig, maar iedereen is gewoon lekker bezig. Maar een kind dat op een dag niks wil doen, die je niet kunt motiveren, dan moet je eigenlijk maar stoppen wat het kind gaat het dan niet doen. Maar als het zo gestructureerd is, creëert dat rust. En als een kindje op een verkeerde manier bezig is met materiaal, geeft dat niet de rust en het effect dat je wil bereiken.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Ik vind dat spelmateriaal, of speelgoed, vaak wordt beschouwd als iets heel apart, maar ik vind, een kind dat speelt ontwikkelt zich ook. Als ik samen met een kind speel, geef ik ze tips en ideeën en ze ontwikkelen zich met spel even hard, en natuurlijk. Het blijft dus belangrijk deze spelmomenten te houden.

Het materiaal moet dan wel in goede conditie zijn. En, spelmateriaal hoeft niet altijd duur te zijn. Hang een zeil buiten, dat vinden ze fantastisch! En natuurlijk, de kinderen moeten gemotiveerd worden op de juiste manier.

Heeft u nog opmerkingen?

/

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Scorelijst

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Scorelijst

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Spelen = leren

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Conditie materiaal

Interview spelagoog.

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

Post HBO speltherapie in Utrecht. Daarvoor de Z-verpleegkundige, zwakzinnigenzorg.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Als spel-agoge heb ik een adviserende rol met betrekking tot spel bij kinderen. Ik krijg vragen van groepsleiding, van andere disciplines of van ouders over spel. Ik kijkt naar afwijkingen in het spel van kinderen zoals een kind dat niet speelt, alleen hetzelfde speelt, we weten niet precies wat we moeten aanbieden, op welk niveau speelt ie nou, dat kan van alles zijn. Dan ga ik kinderen observeren, in hoeverre heeft een kind bijvoorbeeld last van zijn visus met spel, dat kan heel breed zijn. Kinderen met autisme, hoe moeten we hun vrije tijd indelen, het kan echt heel veel zijn.

De spel-agoge is gespecialiseerd in wat een beperking kan betekenen voor het spel van kinderen. Daarin heb ik weer allemaal cursussen en workshops gedaan om me daarin te bekwamen. Ook help/coach ik persoonlijk begeleiders met hoe je kinderen stimuleert met spelen en hoe je het vormgeeft op de groep als activiteit. En houd ik me bezig met belevingsactiviteiten met gebruik van muziek. Ook kijkt ik mee naar het ontwikkelingsmateriaal, daar ondersteunt ze de PB-er van 'de Boomgaard' met deze taak in.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van het ontwikkelingsmateriaal?

10 jaar terug, toen ik begon, werd het materiaal dat nu gebruikt wordt als ontwikkelingsmateriaal, gebruikt als speelmateriaal. Er werden puzzels en zulk soort materialen gebruikt op speelmomenten. De orthopedagoog vond dit een doorn in het oog en om die reden is er een spel-agoge aangenomen.

Het spel en ontwikkelingsmateriaal is geleidelijk aan uit elkaar gehaald. Het werken met ontwikkelingsmateriaal is nu ook echt werken, en niet spelen. Alleen merkt ik nog vaak, wanneer kinderen door haar worden meegenomen voor spelobservatie, dat er nog steeds wel eens door de groepsleiding wordt gevraagd: "Ga je werken"? Ik zegt dan ook: "Nee ze komen spelen".

Vrijblijvend een puzzel in een hoekje maken, waar het kind mee mag doen wat het wil hoort bij speelmateriaal. Ze ontdekken zelf en het is vrij, de motivatie komt van binnenuit het kind. Maar het onderscheid maken is lastig, want vaak verwachten we dan wel dat ze het echt afmaken. Als er regels bij komen kijken, opgezet vanuit de begeleider, wordt dit gezien als ontwikkelingsmateriaal. Het doel is dan dat ze er echt wat van leren. Onderwijsachtig denken, ontwikkelen en dat ze het ook afmaken. En dan gaan ze een soort leerproces in. Bij spelen is het hoofddoel plezier, en ook dan leert het kind natuurlijk maar dat is niet het hoofddoel.

Nu is er veel speelgoed op de groepen aanwezig, dit is een hele verandering met vroeger. Ik check de materialen in de ontwikkelingskast met de PB-er van 'de Boomgaard' met deze taak, of we gaan langs de groepen om te vragen wat voor ontwikkelingsmateriaal ze graag willen hebben.

Het stap voor stap denken, welk materiaal komt wanneer is nog niet heel duidelijk. Dat zou verfijnder kunnen en zit nog niet echt in ons systeem.

De eerste stappen zijn er wel maar kinderen met autisme kunnen bijvoorbeeld tellen en zich met getallen bezig houden. De begeleider van de groepen met zulke kinderen worden ook wel geadviseerd door autisme groepen van het speciaal onderwijs. En dat is volgens mij ook wel voldoende.

In principe kijk ik mee naar puzzels maar verder horen de ontwikkelingsmaterialen niet meer echt bij spel. Verder denk ik wel mee maar daar gaat zij niet meer over.

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

Niet van toepassing. Ik werk niet op deze manier met de ontwikkelingsmaterialen zoals de begeleider op de groepen 'de Boomgaard' en 'de Speelweide'.

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

De manier van vrijblijvend spelen met ontwikkelingsmaterialen gebeurt soms, maar dat zou ik wel vrijblijvender en vaker willen zien gebeuren. Het blijft lastig onderscheid maken tussen wanneer je vrijblijvend en wanneer je gestructureerd dingen wilt sturen en aanleren. Dit zie ik wel gebeuren op 'de Boomgaard' maar het zou misschien ook leuk kunnen zijn op 'de Speelweide' of evt. andere groepen.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Eigenlijk heb ik hier niet echt ideeën over. Ik word gevraagd voor dingen maar daarna laat ik het meteen weer los. Het spelen van kinderen met autisme ziet er bijvoorbeeld totaal anders uit en dat is een heel apart en vrij groot onderwerp. Als je kinderen met autisme invulling wil geven van hun vrije tijd, wat heel belangrijk is, dan ziet hun ontspanning eruit als werken. Dus daar zie je dus dat ze

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: HBO-Speltherapie

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Spel-agoge

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: vroeger

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment:
- Onderscheid spelen/ werken
- Heden

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Definitie werken/ spelen

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Heden

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontbrekende kennis materiaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Frequentie spelen/ontwikkelen

bakken met puzzels krijgen en afmaken of kleur sorteren. Voor ons lijkt het werken maar voor hen is het buitengewoon ontspannend als ze zo kunnen werken/spelen. Daar zie ik de verbinding van ontwikkelingsmateriaal omdat het daar echt wordt gebruikt als invulling van de vrije tijd. Daar is het grensgebied van spel, maar ik vind dat het nodig is dus daarom hoort het bij spel, ook al is dat het niet echt.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Er waren mappen met verschillende materialen en de functies ervan erbij geschreven maar het was te omvangrijk, het was lastig bij te houden en het werd amper ingekeken. Je wilt gewoon iets uit de kast trekken en niet omslachtig eerst van alles te moeten lezen. Mij lijkt het erg complex als jullie (Thamar en Lydia) een handleiding willen maken met een basis maar ook met uitzonderingen zoals kinderen met autisme of bijvoorbeeld motorische problemen. Het zou fijn en zinvol zijn één lijn te hebben zodat iedereen kan zien waar te beginnen met materiaal bij welk niveau. Dat er een basis komt.

Verder denk ik dat een kind trots moet zijn, het gevoel moet hebben dat het een prestatie kan neerzetten. Het moet gemotiveerd kunnen zijn, of van binnenuit door dat trotse, dat het wil laten zien wat het kan, voor zichzelf of voor de groepsleidster die ernaast zit. Dit zijn wel dingen die er moeten zijn om goed te kunnen werken met ontwikkelingsmaterialen.

Verder lijkt het mij geweldig om de uitkomst van ons onderzoek te zien naar welke ontwikkelingsleeftijd er aan welke materialen gekoppeld kan worden. Ook zijn er kinderen met een redelijk hoog cognitief niveau, een speciaal onderwijs niveau maar die zoveel andere problemen hebben waardoor het lastig is ze op een school te plaatsen. Maar dit betekend wel dat wij zulke kinderen hier iets moeten kunnen aanbieden als dit niet op het onderwijs kan. Ik vind het geweldig als jullie daar iets aan kunnen bijdragen.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Het moet goed toegankelijk zijn, niet te complex. Beperk je want zo wordt het toegankelijker. Gewoon een lijn kiezen, en dan daar een basis voor maken. Je kan er niet aan beginnen om alle uitzonderingen ook mee te nemen. Dat op zich wordt ook weer een boekwerk, en dat wordt te breed. Behalve als je echt nog tijd over hebt of iets wat voor jezelf persoonlijk erg interessant is kunnen we nog een deel erbij maken over bijvoorbeeld autisme. Verder denkt ik dat een duidelijke handleiding kan bijdragen dat de groepsleiding zich zekerder voelt in wat ze aanbieden en dat de ontwikkelingslijn van de kinderen logischer wordt doordat het ontwikkelingsmateriaal beter bij hun niveau aansluit.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

De kinderen die doorstromen naar het speciaal onderwijs vanaf 'de Boomgaard' gaan vaak naar 'de Ark' hier in Gouda, je zou daar kunnen kijken hoe hun werken met ontwikkelingsmaterialen en wat voor theorieën of methoden zij daar gebruiken. Of bijvoorbeeld bij het kleuteronderwijs, die misschien ook bronnen hebben over ontwikkelingsniveaus.

Ik zou ook niet gaan specialiseren in bijvoorbeeld autisme of in kinderen met een minder goede visus, dan maak je het jezelf erg moeilijk want dat zijn hele onderzoeken en studies op zich. Als jullie je bezig houden met de basis, kunnen PB-ers met hun expertise zelf de uitzonderingen voor hun kinderen inbouwen.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Grensgebied spel-agoge

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment:

-Werkhouding
-Randvoorwaarden

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Informatie

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: niet specialiseren

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

De opleiding SPW en ik heb intern veel cursussen gevolgd.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Ik ben persoonlijk begeleider op 'de Speelweide' en functioneer bovendien als teamleider tot eind 2010. Ook ondersteun ik het locatiehoofd met zijn taken.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?

"Goed", denk ik. Er zijn vele vormen van ontwikkelingsmateriaal, puzzels, moeilijke lotto's, maar ontwikkelingsmateriaal kan ook heel simpel zijn, kinderen gaan het materiaal dan echt ontdekken. Zelf begin ik altijd basaal, met makkelijk materiaal. En als dat aansluit, bouw je het verder op.

Ook heb ik d.m.v. verschillende mensen geleerd over ontwikkelingsmateriaal. Van oude collega's en van mijn zus die in het basisonderwijs werkt. "Dan zie je pas echt goed de verschillen tussen de niveaus van de kinderen". Het niveau van Bloemendaal zou ik beschrijven als vrij laag. Dat is wel eens moeilijk omdat je soms heel lang op hetzelfde niveau blijft zitten. Dus als een kind een laag niveau heeft, blijf je bijv. op het sensopatisch materiaal zitten.

Dat is goed voor een kind, die structuur, maar voor jezelf moet je het wel leuk blijven houden. Dan motiveer je elkaar als collega's zijnde, en leg je elkaar uit dat het minustapjes zijn, maar het kind groeit wel.

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

Ik kijk naar het niveau waarop het kind communiceert en stem daar de begeleiding op af. Ik nodig het kind uit naar de werplek, met een inpuzzel of een picto. Hoe lager het niveau hoe minder werkjes, hoe hoger het niveau hoe meer. Dan ga ik bij het kind aan tafel zitten, en afhankelijk van het niveau blijf ik er helemaal bij en begeleidt ik het fysiek tot op de vingers, en als het kind wat zelfstandiger kan werken, start ik het op en dan laat ik het soms even los. Aan het eind van het werkje kijk ik of hij dat zelf kan of dat hij er meer hulp bij nodig heeft. Twee kinderen is het maximale wat ik kan begeleiden aan één tafel. En als het werken klaar is hangt het ook van het niveau af hoe ik het afsluit. Een kind met een hoog niveau laat ik zelf zijn werkjes opruimen. Bij kinderen met een laag niveau zing ik een liedje, maak ik een handgebaar en soms pak ik het kind letterlijk bij de hand. Kinderen weten dat het werken klaar is als de werkbak leeg is. Wat ideaal is, is dat je twee bakken gebruikt, één om de gemaakte werkjes erin te leggen en de ander voor de kinderen om te zien dat de werkbak leeg is. Het inschatten van het niveau van een kind doe ik door te kijken hoe een kind is in de groep. Als het bijv. niet reageert als ik zijn naam roep maar alleen als ik hem bij de arm pak, zegt al iets, dan leg je de link dat je zo'n kind geen puzzel van 16 stukjes hoeft te geven. Bovendien krijg ik veel informatie van ouders, bij huisbezoeken en dossiers.

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

Er zouden wel wat verbeteringen mogen komen. Ik mis bijvoorbeeld in welke lijn je kan opbouwen met ontwikkelingsmateriaal. Je hebt wel genoeg handvaten, bijvoorbeeld het OVM, daar kun je ook dingen in opzoeken. Je kunt dat als leidraad gebruiken. Maar kinderen hier zitten zo lang op hetzelfde niveau, maar hoe kun je variëren met het materiaal? Als dit niet duidelijk is blijft het kind vaak hetzelfde doen omdat je als begeleider ook niet goed weet hoe je kunt variëren.

Je hebt je collega's nodig, om die knop om te zetten.

Ook spelen ouders mee, die schatten vaak hun kind iets te hoog in, hebben soms iets te hoge verwachtingen. Ik zou niet weten in wat voor vorm die veranderingen moeten komen.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Geen idee. Ik heb het hier wel eens met mijn zus over gehad, maar ik vind het lastig soms. Wat het ook is, is dat je met kinderen met een dusdanig niveau veel meer toekomt aan het werken met ontwikkelingsmateriaal, dan loop je meer tegen het probleem aan. Nu is 'de Speelweide' een groep waar ontwikkelingsmateriaal maar hooguit één keer per week aan bod komt, door het niveau van de kinderen. Dus dan loop ik ook maar één keer per week tegen het probleem aan, terwijl bewegen, het ervaren van materialen nu belangrijker is dan het werken met ontwikkelingsmateriaal. Maar zo valt of staat een groep wel, bij het niveau van de kinderen. We hebben een tijd een hoger niveau gehad, en nu weer wat lager.

En concreet, ik denk dat als jullie het niveau erbij kunnen betrekken dat het dan duidelijker wordt. Ik zou het ook fijn vinden als jullie variaties beschrijven, hoe je met hetzelfde materiaal kunt variëren. Ik

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: SPW

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Persoonlijk Begeleider

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelings materiaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal: De uitdaging

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Variëren met materiaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Rol van collega's

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelingsmateriaal: Mindervraag naar

geloof dat we op zich wel goed bezig zijn, maar met zo'n handleiding zal het allemaal makkelijker worden. Nu is het soms zo omslachtig.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Ik denk dat als het goed geïntroduceerd wordt het zeker invloed op mij en mijn collega's zal hebben. Ik zou het voor alle groepen presenteren, we werken allemaal met ontwikkelingsmateriaal.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Dat denkt ik niet. Ik geloof dat als een kind zover is, het zelf al veel dingen aangeeft. Een kind laat zelf zien waar je naar toe moet. Als een kind ergens niet aan toe is, gaat het er ook niet in, hoe graag ik dat ook wil.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Je zou misschien op de kikkerpoel veel informatie kunnen krijgen. Daar hebben ze soms te maken met kinderen die schoolse vaardigheden ontwikkelen.

Heeft u nog opmerkingen?

Nee

Interview begeleider 'de Speelweide'

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

De opleiding 'Kinder en Jeugdverzorgster' (mbo) en later de opleiding SPW-4.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Tegenwoordig wordt je begeleider genoemd maar ik ben eigenlijk gewoon assistent van de PB-ers.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?

Mijn ervaringen? Wat moet ik zeggen. Het hangt er vanaf, het niveau van de groep verandert zo snel. Nou eigenlijk biedt ik het ontwikkelingsmateriaal aan op niveau, wat jij denkt dat het kind aan kan. En dan kijk ik of het kind vooruit gaat ermee of niet, steeds bieden we wat meer aan, een stapje hoger. Ik vind dat het goed gaat, soms is het niet duidelijk, en soms is het een beetje zoeken. Zeker met nieuwe kinderen. Dus dan is het kijken wat het kind kan. Vaak willen we graag hoog inzetten maar dat is niet altijd realistisch. Ik heb een tijdje op een voorbereidende klas gewerkt, daar gaf de PB'er de cursus over ontwikkelingsmateriaal, en degene die dit voor haar deed, daar heb ik ook mee gewerkt, zij was er mee begonnen, met het werken op niveau.

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

We hebben vaste rituelen, een vast programma. Dan zijn de kinderen echt aan het werk. Ik leg een werkje voor ze neer, en dan kijk je wat het kind ermee doet. Soms help je het kind, soms ga je achter het kind zitten om het samen te doen. Soms doen ze je na. We werken twee keer in de week met het ontwikkelingsmateriaal, aan tafel. Maar af en toe werken de kinderen die het leuk vinden vaker, bijvoorbeeld 's ochtends. Maar dit wordt niet als een officieel werk moment gezien, er wordt dan ook niet bij geschreven. We hebben kinderen die picto's gebruiken, maar momenteel is dit niet aan de orde, we zeggen het gewoon, we benoemen het. En zodra je de werkbakken pakt zien ze het. Sommige kinderen moeten 'inpuzzelen', dat betekent dat je ze een voorwerp waarmee ze weten wat ze moeten doen. Ze krijgen bijvoorbeeld een cd, daarvan weten ze dat ze het bij de snoezelruimte om een stok moeten plaatsen. Als ze dit hebben gedaan, zien ze dat ze in de snoezelruimte zijn en weten dan dat ze gaan snoezelen. Ze leggen dus bij het zien van de cd niet direct een link naar het snoezelen, en zien dit 'pas' als ze de cd om de stok hebben geplaatst. De kinderen hebben dezelfde inpuzzels, het ligt eraan waar je de voorwerpen mee linkt. Er wordt op dit moment geen gebruik gemaakt van gebaren, vanwege de wisseling van de samenstelling van de groep. In het begin zongen we liedjes om het werken aan te kondigen en te sluiten, bij alle activiteiten hoort een lied. Alleen gebruiken we de liedjes niet altijd, vanwege de wisseling van de samenstelling van de groep, en omdat de kinderen veel individuele begeleiding krijgen. En bovendien, sommige kinderen worden teveel geprikkeld als we een liedje zingen, en dat wil je niet. Ik wil niet zeggen dat het zingen helemaal weg is, het ligt gewoon aan de groep. De kinderen zien dat het werken klaar is omdat de gedane werkjes op tafel staan en omdat de bak leeg is. Maar we benoemen het natuurlijk ook. Kinderen met hoog niveau pakken zelf de werkjes uit de werkbakken, en met kinderen met een laag niveau geef je ze zelf een werkje.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met materiaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Informatie

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Begeleider

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

Even nadenken, in principe denk ik dat het zo goed is. Je kondigt het aan, je pakt de bakken, je kijkt wat ze doen en of je denkt dat ze hulp nodig hebben. Dat gaat tot nu toe allemaal goed.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Ik vind het eigenlijk gewoon goed gaan. Het is niet echt van toepassing denk. Soms vind ik wel eens dat er te weinig materiaal aanwezig is. Soms zijn de materialen een beetje oud. Vaak weet je het niet, je pakt gewoon wat en je probeert het uit. Dan kun je zien wat het kind ermee doet, en vanaf daar ga je verder. Je moet het zelf een beetje uitvogelen. De inhoud van de bakken worden verandert als je ziet dat er vooruitgang is bij het kind. Ik adviseer de PB-er als de inhoud van de bakken verwisseld worden, dan zeg ik wat ik weet, of wat ik heb gezien. Dat vind ik goed. Als je nagaat hoe de lijst, waarop je het kind moet beoordelen, eruit ziet vraag ik me soms af of ik een - of een + moet zetten. De lijst is lastig te begrijpen en te hanteren. Zeker voor nieuw personeel, denk ik. Het zou handig zijn als er een nieuwe handleiding komt, kijk ze hebben wel hun best gedaan maar het zou handiger zijn dat er wat meer duidelijkheid komt.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Het is handig, zeker met invallers, dan hoeft ik niet alles uit te leggen en ook kun je het beter uitleggen aan de ouders.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Misschien wel, als die handleiding er is biedt iedereen hetzelfde aan. Het zou kunnen, maar het hoeft niet. Als je structuur hebt, heb je altijd een houvast, maar het wil niet altijd zeggen dat het helpt.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Ik vind het leuk dat jullie dit doen, als er duidelijkheid in komt is dat heel fijn. Als het werkt kunnen we het ook doorgeven aan andere KDC's.

Heeft u nog opmerkingen?

/

Interview PB-er 'de Speelweide'

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

MBO-Activiteitenbegeleiding, en daarna SPH in Utrecht.

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Ik ben Persoonlijk Begeleidster op 'de Speelweide'.

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?

Bij ons op de groep? Nou er zijn twee mensen hier die zich ontfemen over het ontwikkelingsmateriaal. Over de aanschaf, en het up-to-date- houden. Dan mag je als PB-er of als begeleider wel adviezen geven over waar er volgens jou behoefte aan is qua materiaal. Dat vind ik wel goed werken. Daarnaast denk ik wel dat iedere groep zijn eigen dingen specifiek voor de groep opzoekt. En dan is het wel eens lastig om te bepalen waar je, met ontwikkelingsmateriaal, begint met een kind. Je kunt er welk hulp en advies bij vragen maar dan is het alsnog van ja, probeer het uit! De eerste inschatting moet je zelf doen. Dus van een eenvoudige vormenstof kun je naar een wat moeilijkere gaan. Ik gebruik bij de inschatting vaak mijn ervaring, maar ook tijdens huisbezoeken (bij nieuwe kinderen) vraag ik aan de ouders waar het kind mee speelt.

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

Als ik het OM aanbied via de werkbakken bij ons op de groep, dan kies je na een inschatting een paar werkjes, een stuk of 3, 4. Bij een nieuw kind begin je meestal met één of twee. Die werkjes houden we een aantal weken in de werkbak, en dan hou je een score lijst bij of het kind zelfstandig of begeleidt heeft gewerkt. Dan kun je kijken of het kind het materiaal beheerst of dat het geen vooruitgang boekt, en daar pas je dus weer het materiaal in de werkbak op aan. Via de werkbakken houd je het dus echt bij. Maar je kunt ook kiezen om op andere momenten van de dag samen met een kind te gaan werken, en dat kan dan ook met gewoon speelgoed zijn want kinderen ontwikkelen zich ook met spel materiaal. Dan scoor je minder maar dan kun je wel op dat moment goed observeren en signaleren hoe dat kind werkt. En die informatie kun je weer gebruiken als je gaat werken met de werkbakken. Als ik spelenderwijs met een kind met wat ontwikkelingsmateriaal werk, dan maak ik meer gebruik van

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Conditie materiaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: gevolg

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: MBO AB + SPH

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: PB-er

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

verbale ondersteuning, dan meng ik me ook iets meer in het spel. Maar als we met de werkbakken werken probeer ik zo weinig mogelijk fysiek of verbaal te sturen. Dat je echt een goed beeld krijgt van wat een kind met het materiaal doet en andersom. Als ik meteen zelf zou helpen heb je de eerste aanzet al gegeven. Als je merkt dat een kind niets doet probeer je het wel een beetje te sturen. Soms bij de elleboog, of bij de hand. We kondigen het aan met het gebaar of een picto of een inpuzzel. Soms met een liedje maar dat is niet standaard. Als een werkje klaar is maak je dat met een gebaar duidelijk en stop je het in de werkbak terug en pak je een ander werkje.

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

Ik denk dat veel OM dat hier in de algemene kasten staat, dat dat toch wel wat verouderd is. En dan bedoel ik met name de aantrekkelijkheid voor een kind. De kleuren zijn niet duidelijk of bijv. contrasterend. Het materiaal dat hier aanwezig is stimuleert het kind niet/weinig visueel. Zowel voor een kind met een beperkte visus als een ander kind. Het materiaal nodigt ook niet uit.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Bovengenoemde. En bovendien, het materiaal hoeft niet allemaal gekocht te worden. Ik denk dat we hier heel creatief zijn en dingen kunnen bedenken. Je kunt zelf ook materiaal maken.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Ik denk dat dat een goed idee is, zo'n handleiding. Ik heb zelf ook wel eens zo'n lijstje gehad van welk OM bij welk ontwikkelingsniveau hoort, maar als een kind een slechte visus heeft o.i.d. dan moet je daar wel je aanpassingen op doen. Maar dat kun je als groep ook zelf inschatten. Ik denk dat alleen maar goed is voor jezelf, dat je met een handleiding werkt. Ik hoop ook dat daar dan een soort van scorelijst uitvloeit die we in de werkbakken kunnen doen, dan wordt het voor ons makkelijker overdraagbaar op collega's en dan blijft de informatie niet her en der hangen. Ik denk wel dat het alleen maar een goede impact heeft.

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Ja, en nee. Nee niet zozeer omdat ik wel denk dat de inschatting vaak redelijk goed gemaakt wordt, omdat we de kinderen genoeg werkmomenten aanbieden en dat we goed in de gaten houden of materiaal te moeilijk of te makkelijk is. Ik denk wel dat je door zo'n handleiding nog meer momenten kunt creëren waarbij je een kind de juiste materialen aanbiedt. En dat kan natuurlijk wel stimulerend werken bij een kind. Maar een kind zal niet meteen enorme stappen vooruit zetten. Dat je niet 4 keer mis-schiet voordat je het juist hebt.

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Willen jullie ook een lijst maken van de aanwezige materialen hier? Ik denk dat soms het plaatje meer motiverend werkt dan de puzzel zelf. En het materiaal dat er nu is doet dit niet echt. Dus het is misschien goed om te kijken welke interesses horen bij welke leeftijd. Maar nieuw materiaal is daarvoor ook nodig eigenlijk.

Heeft u nog opmerkingen?

/

Wat is de ontwikkelingsleeftijd van de kinderen van 'de Speelweide'?

Een aantal kinderen van 'de Speelweide' halen het niveau van 1,5 niet, zoals wel soms op 'de Boomgaard'. Want naast het ontwikkelingsniveau heb je ook nog eens te maken met andere handicaps. 1,5 is nog redelijk hoog. Ik denk soms nog lager dan 1 jaar. Bovendien, als de kinderen starten in deze groep, weet je niet het niveau, want ze zijn nog zo jong. De eerste ontwikkelingstesten zijn vaak nog niet eens gedaan. Dus dan moet je toch een inschatting maken. Vroeger maakte we wel eens een te hoge inschatting, maar nu doen we dat onbewust wat lager. Ik weet van een aantal kinderen dat ze onder de 1 jaar zitten. Om en nabij. Maar omdat ze zo jong zijn, duik je niet meteen in het OM. Vaak gaat het in het begin meer om actie-reactie materiaal. Deze kinderen moeten zelf nog zoveel ontdekken. Er is ook vaak nog geen werkhouding of concentratie.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Werken met ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Conditie ontwikkelingsmateriaal

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelingsmateriaal: een tip

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: Gevolg

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: een tip

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelingsleeftijd

Wat voor opleiding(en) heeft u gevolgd?

Pabo en daarna Orthopedagogiek.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Pabo + Orthopedagogiek

Kunt u uw functie beschrijven binnen KDC Bloemendaal?

Gedragsdeskundige. Ik ondersteun het team. Ik denk mee over het programma of de aanpak m.b.t de kinderen.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Gedragsdeskundige

Wat is uw mening of wat zijn uw ervaringen rondom de wijze waarop Bloemendaal werkt met het aanbieden van ontwikkelingsmateriaal?

Wat ik eigenlijk vind is dat op dit KDC de nadruk teveel ligt op de ontwikkelingsmaterialen zelf, om de kinderen te laten ontwikkelen. Er wordt naar mij idee te weinig gekeken naar andere aspecten van de ontwikkeling. Bijvoorbeeld ervaring, of ruimtelijke ordening. Als je wilt dat een kind bijv. een balletje door een gaatje drukt, hoe kan dat als een kind zelf amper een idee heeft van ruimtelijke ordening? Ontwikkelen is een proces, waarin vele stappen genomen moeten worden. Als je alleen focust op het OM, haal je niet het beste uit het kind. Laat het kind dan bijv. eerst zelf ervaren hoe groot het is. Laat het door een tunnel kruipen, laat het ergens op, onder of naast zitten. Laat het eerst leren van ervaringen in het 'echte' leven. Dat is hetzelfde als bij picto's. Een kind weet niet uit zichzelf dat een plaatje van een klok gelinkt is aan de klok in de kamer. Neem dus een stapje terug voordat je begint met OM. OM is een middel, een gereedschap. En ook een toetsmiddel om te kijken wat het kind kan. Tuurlijk, het kind leert ook van OM, maar er komt nog zoveel meer bij kijken. Ontwikkelingsmateriaal is dus maar een klein aspect van ontwikkelen. Je krijgt gewoonte vorming, automatische. Wat er nu gebeurt, is dat mensen met het OVM aan de slag moeten, en eigenlijk moeten de vragen over wat we willen ontwikkelen bij het kind daar van uit vloeien. Je kunt dan zien waar zit het kind met de ontwikkeling en wat is de eerste stap die je dan zet? Je kunt vanuit de ontwikkeling van een kind kijken wat je wilt trainen en op welke manier je dat doet. Dan pas komt ontwikkelingsmateriaal om de hoek kijken. Kijk wat voor soorten OM er zijn en geef het materiaal aan het kind en kijk wat hij er mee doet. Het ene kind heeft 'feeling' of een voorkeur voor bepaald materiaal, en de ander niet.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Ontwikkelingsmateriaal

Hoe biedt u zelf het ontwikkelingsmateriaal aan? Hoe kondigt u het aan, welke volgende stappen neemt u verder en op welke manier helpt u de kinderen?

/

Wat zou, volgens u, een bijdrage leveren aan de verbetering van het werken met het ontwikkelingsmateriaal?

Zie hierboven.

Wat, concreet gesproken, zou u graag willen zien veranderen wat betreft dit thema?

Zie hierboven.

Zal de invoering van een nieuwe handleiding volgens u impact hebben op de (persoonlijk) begeleiders en op u zelf als medewerker? Zo ja, hoe dan?

Ik denk dat dat zinvol zal zijn. Ontwikkelingsmateriaal is de eindstop. Het is voor de medewerkers belangrijk om te weten wat je wilt trainen bij kinderen. Wat je doel is en hoe kun je op andere (natuurlijke) manieren dit doel halen? Daar moeten medewerkers bewust van zijn.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding

Zullen deze veranderingen impact hebben op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen? Zo ja, hoe dan?

Als je weet wat je traint en hoe, heb je meer succes. Als je doelgericht bent dus. En weet wat je wilt ontwikkelen.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Handleiding: gevolg

Op welke theorie (methodiek) baseert u uw hulpverlening en het werken met (verstandelijk) gehandicapte kinderen met betrekking tot ontwikkelingsmateriaal?

De ontwikkelingstheorieën/modellen.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Informatie

Weet of heeft u nog literatuur die u ons kunt aanbevelen m.b.t. ontwikkelingsmateriaal?

De 'Kijk Wat Ik Kan' lijsten en 'Kleine Stapjes'.

Stagebloemendaal 8-4-10 20:30

Comment: Informatie

Heeft u nog tips of adviezen voor ons?

Zie hierboven.

Heeft u nog opmerkingen

Zie hierboven.

Bijlage 3

De labels

Op de volgende pagina geven wij de *labels* weer die wij aan de interviews hebben gegeven.

SPW, PB-er, Vroeger, Heden, Werken met ontwikkelingsmateriaal, scorelijsten, handleiding 4x, handleiding:randvoorwaarden. HBO-Lerarenopleiding, Begeleidster, Vroeger, Heden, Scorelijst, Werken met ontwikkelingsmateriaal, Scorelijst, Handleiding 2x, spelen=leren, conditie materiaal. HBO-Speltherapie, Spel-agoge, Vroeger, Onderscheid spelen/werken, Heden, Definitie werken/spelen, Heden, Ontbrekende kennis materiaal, frequentie spelen/ontwikkelen, grens-gebied Spel-agoge, Handleiding 2x, Werkhouding, Randvoorwaarden, Informatie, Handleiding:niet specialiseren. SPW, Persoonlijk Begeleidster, Ontwikkelingsmateriaal, Werken met ontwikkelingsmateriaal 3x, Werken met ontwikkelingsmateriaal: de uitdaging, Variëren met materiaal, Rol van collega's, Ontwikkelingsmateriaal: minder vraag naar, Handleiding 2x, Informatie. Begeleidster, Werken met ontwikkelingsmateriaal 3x, Conditie materiaal, Handleiding, Handleiding: gevolg. MBO-activiteitenbegeleidster, SPH, PB-er, werken met ontwikkelingsmateriaal 2x, Ontwikkelingsmateriaal: een tip, Conditie ontwikkelingsmateriaal, Handleiding, Handleiding: gevolg, Handleiding: een tip, Ontwikkelingsleeftijd. Pabo, Orthopedagogiek, Gedragsdeskundige, Ontwikkelingsmateriaal, Handleiding, Handleiding: gevolg, informatie 2x.

Zoals u kunt zien, is dit een wirwar van labels. Bovendien komen sommige labels meerdere keren voor.

1. Opleiding
1. SPW 2x
2. SPH
3. HBO-Speltherapie
4. Spel-agoge 4.1 Grens gebied Spel-agoge
5. HBO-Lerarenopleiding
1. MBO- activiteitenbegeleidster
2. MBO- Kinder en Jeugdverzorgster
3. PABO

5. Handleiding
1. Handleiding 13x
2. Handleiding: randvoorwaarden.
3. Handleiding: niet specialiseren.
4. Handleiding: een tip
5. Handleiding: gevolg 3x
6. Randvoorwaarden
7. Informatie 2x

2. Functie
1. Begeleidster 2x
2. PB-er 3x
3. Spel-agoge
4. Gedragsdeskundige

3. Vroeger/Nu
1. Vroeger 3x
2. Heden 4x

6. Kinderen
1. Ontwikkelingsleeftijd 2x
2. Spelen=leren
3. Werkhouding
4. Frequentie spelen/ontwikkelen

7. Verschil werken/spelen
5. Onderscheid werken/spelen
4. Definitie werken/spelen

4. Werken met ontwikkelingsmateriaal
1. Werken met ontwikkelingsmateriaal 10x
2. Werken met ontwikkelingsmateriaal: de uitdaging
3. Ontwikkelingsmateriaal: minder vraag naar
4. Ontwikkelingsmateriaal: een tip
5. Ontwikkelingsmateriaal 2x
6. Variëren met materiaal
7. Ontbrekende kennis materiaal
8. Conditie ontwikkelings materiaal 3x
9. Scorelijst 3x

8. Collega's
5. Rol van collega's

Bijlage 4

Gemiddeld

25-01-2010

Een voorbeeld van een ingevulde OVM-lijst

1.1.0 Zelfbeleving, zelfbesef, competentie	0	1	2	3	4	5	6
1.2.0 Zelfstandigheid, autonomie	0	1	2	3	4	5	6
1.3.0 Zelfredzaamheid	0	1	2	3	4	5	6
2.1.0 Emotionele welbevinding, emotionele ontwikkeling	0	1	2	3	4	5	6
2.2.0 Relatie met volwassenen	0	1	2	3	4	5	6
2.2.1 Relatie met kinderen	0	1	2	3	4	5	6
2.3.0 Omgang met afspraken, regels en materialen	0	1	2	3	4	5	6
2.5.0 Seksuele ontwikkeling	0	1	2	3	4	5	6
3.1.0 Spelontwikkeling	0	1	2	3	4	5	6
3.2.0 Samenwerken en samenwerken	0	1	2	3	4	5	6
4.1.0 Expressieve ontwikkeling, vormgeving	0	1	2	3	4	5	6
5.1.0 Taakgericht gedrag	0	1	2	3	4	5	6
5.2.0 Motivatie	0	1	2	3	4	5	6
6.1.0 Grote motoriek	0	1	2	3	4	5	6
6.2.0 Kleine of fijne motoriek	0	1	2	3	4	5	6
7.1.0 Tastwaarneming	0	1	2	3	4	5	6
7.2.0 Visuele waarneming	0	1	2	3	4	5	6
8.1.0 Auditieve waarneming	0	1	2	3	4	5	6
9.1.0 Spraakontwikkeling (articulatie)	0	1	2	3	4	5	6
9.2.0 Taalvorm (zinsbouw, morfologie)	0	1	2	3	4	5	6
9.5.0 Communicatieve redzaamheid	0	1	2	3	4	5	6
10.1.0 Taalinhoud (woordenschat, semantiek, taalbegrip)	0	1	2	3	4	5	6
10.2.0 Taalgebruik	0	1	2	3	4	5	6
12.1.0 Algemene omgevingsoriëntatie	0	1	2	3	4	5	6
12.2.0 Ruimtelijke oriëntatie	0	1	2	3	4	5	6
13.1.0 Lichaamsoriëntatie	0	1	2	3	4	5	6
13.2.0 Tijdsoriëntatie	0	1	2	3	4	5	6
14.1.0 Onthullende getuigenheid, lezen	0	1	2	3	4	5	6
17.1.0 Tellen en ordenen	0	1	2	3	4	5	6
17.1.1 Bewerkingen van basisvaardigheden (getallen en getalrelaties)	0	1	2	3	4	5	6

OVM-Web

Bijlage 5

Verantwoording

Datum:	Wie:	Wat:	Deadline:
Week 45	Lydia en Thamar	Afstudeervoorstel	November '09
Week 2	Lydia en Thamar	Literatuur zoeken	Februari '10
Week 4	Lydia en Thamar	Databronnen zoeken	Februari '10
Week 5	Lydia en Thamar	Literatuur lezen	Februari '10
Week 5	Lydia en Thamar	Onderzoeksopzet	December '09
Week 6	Lydia en Thamar	Literatuur lezen	Februari '10
Week 7	Lydia	- Definieren en omschrijven van de termen: ontwikkelingsmateriaal, spel(materiaal). - Lezen van artikelen - Aanpassen van afstudeeropzet (m.b.v. feedback docent).	Maart '10
	Thamar	- Beschrijven van databronnen, dataverzamelingstechnieken, validiteit en betrouwbaarheid, verantwoording. - Opstellen interviewvragen	Maart '10
	Lydia en Thamar	- Verzamelen van databronnen - Datum vaststellen van interviews.	Maart '10
Week 8	Lydia en Thamar	- Afnemen van de interviews - Verzamelen, analyseren en interpreteren van databronnen	Maart '10
Week 9	Lydia, Thamar, Nanda, Thea	- Tekenen van de contracten	Januari 10
	Lydia en Thamar	- Afnemen van de overige interviews - Contacteren 'De Ark', ZMLK school - Contacteren andere KDC's van Gemiva - Verzamelen overige databronnen - Analyseren en interpreteren	Maart '10

		van databronnen -Afronden concept	
Week 10	Lydia en Thamar	- Afronden concept - Inleveren concept	12 maart '10
	Lydia	- Onderzoeksopzet geanalyseerd op bruikbare informatie voor onderzoeksverslag - Scannen van bijlagen - Beschrijven plan van aanpak voor beantwoorden hoofd- en deelvragen - Bellen KDC's	12 maart '10
	Thamar	- Analyseren en interpreteren van databronnen - Bijwerken onderzoeksverslag - Opsturen concept	12 maart '10
Week 12	Thamar en Lydia	- Verwerken van de literatuur	22 maart '10
	Lydia	- Beginnen met het maken van het inhoudelijke deel handleiding - Uitkomsten benaderen KDC's beschrijven	26 maart '10
	Thamar	- Afronden verwerking van de interviews - Maken van de analyse - Aanvullen literatuurlijst - Updaten onderzoeksverslag	26 maart '10
Week 13	Lydia en Thamar	- Verwerken feedback (van Nanda, Jeroen en Thea)	02 april '10
	Lydia	- Inhoudelijk deel handleiding - OM kasten inspecteren - Lay-out handleiding ontwerpen	02 april '10
	Thamar	- Beantwoorden deelvragen - Schrijven voorwoord en inleiding	02 april '10
Week 14	Lydia en Thamar	- Beschrijven conclusies en aanbevelingen - Beantwoorden van de deelvragen - Beantwoorden van de deelvragen	09 april '10
	Thamar	- Ordenen onderzoeksverslag	09 april '10
	Lydia	- Maken handleiding	09 april '10

Week 15	Thamar en Lydia	- Afronden onderzoeksverslag - Afronden handleiding	16 april '10
Week 16	Thamar	- Verwerken overige feedback in onderzoeksverslag	23 april '10
	Lydia	- Afronden handleiding	
Week 17	Thamar en Lydia	- Afronden onderzoeksverslag/handleiding. - Bepalen lay-out - Inbinden	30 april '10
Week 18	Thamar en Lydia	- Inleveren definitief onderzoeksverslag + eindproduct	06 mei '10

Bijlage 6

- De huidige handleiding
- b. Gehoor
 - luistervaardigheid
 - * muziekdoosje verstoppen
 - * muziekinstrumentjes leren herkennen; beginnen met twee, dan meerdere
 - * kleine enkelvoudige opdrachtjes
 - * geluiden van een cassette recorder laten herkennen en plaatjes erbij laten zoeken

- c. Taal
 - * Taalbegrip en Taalgebruik
 - dingen herkennen en benoemen
 - kringgesprekjes
 - opdrachtjes uitvoeren
 - letters herkennen en benoemen
 - woorden herkennen en benoemen
 - aktieve taal
 - ruimtelijke begrippen
 - tijdsbesef
 - boekjes kijken en lezen
 - * Logopedie

IV. Ontwikkelingsmateriaal

- a. Bouw- en konstruktiemateriaal
 - * blokken (groot-klein)
 - * nopper
 - * duplo
 - * lego
- b. Vorm-Kleur-Afmeting
 - * nestblokken/bouwbekers
 - * cilinderbalken (Montessori)
 - * ringentorens/ringenpyramides
 - * vormenstoof met verwisselbaar deksel
 - * vormkennis
 - vormeninlegplanken
 - vormendoos
 - * kleurkennis
 - dezelfde bij elkaar
 - kleur sorteren op grootte
 - kleuren vloerdomino
 - kleurnuances-nuancekist/kleur-vormtrainer
 - kleurgezelschapsspelletjes
 - zuilenbord
 - kleur-tel-sorteerkist
 - kubentoren
 - honderdveldbord
 - * kleur/vorm kennis
 - kleuren-en vormensorteerplanken
 - kleuren-en vormensorteerkist
 - kralensorteerbak
 - vormenbord/helftenbord
 - vormenbord-vormenstandaard
 - logicalblocs
 - figurette
 - * afmeting
 - groot, klein, dik, dun, hoog, laag, lang en kort

c. Puzzels

- puzzels met grote noppen
- puzzels met kleine noppen
- puzzels zonder noppen met losse afbeeldingen (= inlegvormenplank)
- puzzels met in zijn geheel een voorstelling met losse onderdelen (met oplopend aantal inlegstukjes)
- mini puzzelkist
- gewone puzzels met een oplopend aantal stukjes
- midi puzzelkist
- inlegplanken van groot naar klein
- grote vloerpuzzels
- jaargetijdenpuzzel
- schijven puzzels
- dierenpuzzels (10-12 stukjes)
- puzzelserie jaargetijden/landen/voertuigen
- puzzel jongen/meisje

d. Lotto's/waarneming

- * hetzelfde bij elkaar:
 - speelgoedlotto
 - lottino
 - memory-dieren-voorwerpen
 - lotto-bingo/memory
- * waarneming: wat hoort bij elkaar?
 - kleurenlotto, s
 - deellootto, s
 - groot/klein lotto, s
 - duo lotto (voor-achterkant)
 - combi-lotto : kombina en combinatiespel
combinatieoefening 1 en 2
- * waarneming : wat hoort in welke categorie?
 - trio
 - losse materialen, b.v. auto, s bij elkaar, blokjes bij elkaar, dingen voor het eten e.d.
- * waarneming : wat hoort waar? (rubriceren)
 - rubriceerlotto wonen/buiten
 - completo
 - woningprojekt/beroepenproject
 - detailwaarneming
 - ruimtelijke waarneming

e. Taal-denken volgorde:

- sorteren
- associëren
- completeren
- rubriceren
- logisch rangschikken
- etiketteerspeletjes
- plaatjes met woordjes eraan vast
- los plaatje met los woordje bij elkaar zoeken
- woordjes lezen

- * begrippen
 - groot-klein
 - dik-dun
 - hoog-laag
 - op-onder e.d.
- * andere taal-denken middelen
 - aktie reaktie
 - analyse-synthese spelletjes
 - de wereld van Frank en Lisa

- f. Hoeveelheidsbegrippen
- lotto,s met aantallen e.d.
 - telspelletjes

V. Diverse bezigheden.

- a. Ongevormd materiaal
 - * scheerschuur
 - * rijst/macaroni
 - * zand/water
 - * voelmateriaal (handen/voeten)
 - * klei/brooddeeg
- b. Fijn-motorische oefeningen
 - * plakken
 - * prikken
 - * rijgen
 - * knippen
 - * vouwen
 - * tekenen/wasco/krijt/potlood
 - * inkleuren/verven
 - * scheuren
 - * spatten
 - * sjabloneren
- c. Diverse spelactiviteiten
 - * effectspeelgoed
 - * muziek
 - lesjes van muziektherapeute
 - luisteroefeningen
 - gebruik van muziekinstrumenten
 - liedjes zingen/herkennen
 - * concentratiespelletjes
 - gehoorspelletjes
 - visuele spelletjes
 - tastspelletjes (met handen/voeten)
 - smaakspelletjes
- d. Gezelschapsspelletjes
 - * domino's
 - * memory's
 - op lotto manier gespeeld
 - op originele manier gespeeld
 - * gezelschapsspel
 - kleur
 - vorm
 - tellen
 - uitbeelden

Bijlage 7

De DOS (Denver Ontwikkeling Screeningtest)

Tabel 7.1

p50- en p90-waarden voor de ontwikkeling van Nederlandse kinderen, in maanden
(naar Cools en Hermanns, 1976)

sociaal gedrag	p50	p90
kijkt naar gezicht	–	1,1
lacht terug	0,5	1,2
lacht spontaan	1,1	3,3
reikt naar speelgoed buiten bereik	4,4	6,5
eet zelf koekje	5,9	9,5
speelt dag – dag	8,6	12,5
maakt wensen kenbaar	9,2	14,7
stopt blokjes ergens in	11,5	15,4
geeft blokje af	11,6	17,7
rolt bal terug	12,1	19,7
doet huishoudelijk werk na	13,0	21,2
doet kledingstuk uit	16,5	36,0
helpt thuis mee	15,2	24,1
drinkt uit kopje	13,2	26,2
gebruikt lepel	14,7	27,2
wast en droogt handen	26,9	44,2
trekt kledingstuk aan	28,5	47,4
maakt knopen vast	40,0	57,0
kleedt zich aan onder toezicht	37,7	58,3
kleedt zich aan zonder toezicht	44,3	75,4
adaptief gedrag	p50	p90
beweegt symmetrisch	–	0,0
volgt tot midden	0,5	2,1
brengt handjes samen	0,4	2,7
volgt voorbij midden	1,1	3,1
volgt 180°	1,9	4,4
pakt rammelaar	1,5	5,8
reikt naar speelgoed binnen bereik	4,1	7,1
kijkt naar rozijn	3,2	8,2
zit – pakt twee blokken	5,9	8,8

kijkt naar rozijn	3,2	8,2
zit – pakt twee blokken	5,9	8,8
pakt rozijn	6,6	9,3
pakt rozijn in duim-vingergreep	7,5	10,7
brengt blokje over	5,7	10,8
zit – zoekt dot wol	7,4	16,2
slaat blokken tegen elkaar	9,5	16,6
krabbelt	13,7	17,4
bouwt toren – 2 blokken	13,8	17,4
pakt rozijn in nijptanggreep	10,4	19,8

DE NORMALE ONTWIKKELING VAN HET KIND

haalt rozijn uit fles – na voorbeeld	14,7	20,8
bouwt toren – 4 blokken	16,1	22,3
haalt rozijn uit fles – zonder voorbeeld	16,6	29,5
bouwt toren – 8 blokken	24,7	38,1
bouwt brug na	30,4	39,8
tekent verticale lijn na	30,0	45,4
tekent mens: 3 punten	41,5	49,9
tekent cirkel na	39,4	53,9
tekent kruis na	42,3	56,0
tekent mens: 6 punten	47,5	64,4
tekent vierkant – na voorbeeld	47,0	65,4
tekent vierkant na	51,5	73,0
kiest langste lijn	47,4	77,1

gebruikt meervouden	24,0	36,6
zegt voor- en achternaam	30,0	46,2
begrijpt koud, moe, honger	37,6	51,7
begrijpt voorzetsels	36,5	54,0
onderscheidt tegenstellingen	40,3	58,3
herkent kleuren	41,0	64,5
herkent materiaal	54,3	71,3
definieert woorden	48,7	75,8

motorisch gedrag	p50	p90
tilt in buikligging hoofd op	–	1,0
tilt in buikligging hoofd tot 45° op	1,0	2,5

7 REGISTRATIE VAN ONTWIKKELING

houdt in zithouding hoofd stil	1,2	3,2
tilt in buikligging hoofd tot 90° op	2,0	4,1
bij optrekken tot zit hoofd stabiel	1,4	4,8
in buikligging borst omhoog met steun	2,2	4,8
benen dragen iets	2,4	7,6
rolt zich om	4,4	8,9
zit zonder steun	7,6	10,2
staat met steun	9,0	12,2
gaat zelf zitten	9,2	12,2
trekt zich overeind	9,2	13,0
loopt – steun aan meubilair	10,4	13,6
staat even los	10,8	14,5
staat stevig los	12,8	16,2
loopt goed	13,8	16,9
bukt – komt overeind	14,0	18,9
loopt achteruit	15,4	22,2
loopt de trap op	15,5	24,2
schopt bal naar voren	15,8	24,7
springt op de plaats	24,3	35,0
fietst op driewieler	26,4	37,6
staat 1 seconde op een voet	28,0	42,5
springt ver	32,6	43,1
hinkelt	40,9	52,2
gooit bal bovenhands	30,0	59,1
staat 5 seconden op 1 voet	46,5	72,4
loopt ‘hak – teen’ vooruit	53,3	76,5
vangt stuitende bal	52,9	–
staat 10 seconden op 1 voet	60,9	–
loopt ‘hak – teen’ achteruit	71,3	–

communicatief gedrag	p50	p90
maakt geluidjes	0,4	1,7
reageert op bel	0,3	2,5
kraait	1,8	3,6
lacht	1,6	4,3
maakt twee of meer geluiden	2,8	7,6
wendt zich naar stem	3,2	9,5
zegt papa/mama ongericht	8,3	13,0
doet geluiden na	5,9	17,1
zegt papa/mama gericht	11,1	17,1
zegt 1 woord – niet papa/mama	11,2	18,2
zegt 3 woorden – niet papa/mama	14,4	22,7
wijst een lichaamsdeel aan	15,8	24,4
combineert 2 woorden	17,1	26,0
benoemt 1 plaatje	19,0	28,4
begrijpt opdrachten	21,4	30,4
zegt eigen voornaam	20,7	32,9

Bijlage 8

Verklarende woordenlijst

OM:	Ontwikkelingsmaterialen.
PB-er:	Persoonlijk Begeleid(st)er.
Scorelijsten:	Lijsten die in de werkbakken liggen, waarop je kunt noteren hoe het kind met het OM heeft gewerkt.
OM-Kasten:	De kasten met ontwikkelingsmateriaal aanwezig op het KDC.
SBO:	Speciaal Basis Onderwijs.

Bijlage 9

Functiebeschrijving Persoonlijk Begeleider

Kern van de functie

Het begeleiden van cliënten bij het beantwoorden van hun hulpvragen op het gebied van dagbesteding. De begeleiding wordt op methodische wijze uitgevoerd, zo mogelijk op basis van een individueel begeleidingsplan. De begeleiding is gericht op het in stand houden en/of bevorderen van het psychosociaal welbevinden en de zelfredzaamheid van de cliënten en op het in stand houden en/of ontwikkelen van hun kennis en vaardigheden op het gebied van activiteiten.

Kennis E

Vakkennis is nodig voor het verrichten van of coördineren van gevarieerde, uitvoerende werkzaamheden, waarbij in afwijkende situaties moet kunnen worden gehandeld. Er worden met name standaardmethoden en -technieken toegepast. Kennis ten aanzien van nieuwe werkwijzen en -technieken wordt op peil gehouden. Inzicht in de werkwijzen en procedures van andere afdelingen is nodig voor het uitvoeren of afstemmen van de werkzaamheden op de eigen afdeling.

Competenties voor begeleiding van gehandicapten

1. Kan de vraag van de cliënt analyseren en verhelderen.
2. Kan observeren en signaleren.
3. Kan een vertrouwensband opbouwen en op de cliënt afgestemd communiceren.
4. Kan schriftelijk en mondeling overdragen.
4. Kan methodisch werken en prioriteiten stellen.
5. Toont betrokkenheid en kan afstand nemen.
6. Handelt veilig en verantwoord.
7. Motiveert en stimuleert de zelfstandigheid van de cliënt.
8. Kan protocollen en wet- en regelgeving toepassen.

Basisopleiding: V&V 3 en 4, SPW 3 en 4

Deze competenties en opleiding zien wij als voorwaarden met het werken met gehandicapten, en dus het werken met (of het aanbieden van) ontwikkelingsmateriaal. Als een medewerker niet aan alle criteria voldoet wordt het moeilijk werken met deze doelgroep. Dit willen wij voorkomen door een duidelijke beschrijving te geven van criteria waar een medewerker aan moet voldoen.